

Doping- och antidopingforskning

En rättssociologisk inventering av
samhälls- och beteendevetenskaplig
forskning och publikationer

FoU-rapporter

2003

1. Idrott, kön och genus – en kunskapsöversikt
2. Man vill ju inte att föreningen ska dö – en studie om idrottens föreningsledare våren 2003 (Anders Rönmark)
3. Etnisk mångfald och integration – visar idrotten vägen? (Jesper Fundberg)
4. Möjligheten till motion och fysisk aktivitet – lika för alla?
5. Kvinnor och män inom idrotten 2003 – statistik från Riksidrottsförbundet

2004

1. Ätstörningar – en kunskapsöversikt (Christian Carlsson)
2. Kostnader för idrott – en studie om kostnader för barns idrottande 2003
3. Varför lämnar ungdomar idrotten – en undersökning av fotbollstjejer och – killar från 13 till 15 år (Mats Franzén, Tomas Peterson)
4. IT-användning inom idrotten (Erik Lundmark, Alf Westelius)
5. Svenskarnas idrottsvanor – en studie av svenska folkets tävlings- och motionsvanor 2003
6. Idrotten i den ideella sektorn – en kunskapsöversikt (Johan R Norberg)
7. Den goda barnidrotten – föräldrar om barns idrottande (Staffan Karp)
8. Föräldraengagemang i barns idrottsföreningar (Göran Patriksson, Stefan Wagnsson)

2005

1. Doping- och antidopingforskning

Rapporterna kan beställas från Riksidrottsförbundets kundtjänst – kundtjanst@rf.se eller tel 08-699 62 03

Förord

”Allt bruk av dopingmedel är oacceptabelt. Inget idrottsresultat är så värdefullt att bruk av dopingmedel kan försvaras.”

Så lyder Riksidrottsförbundets (RF) antidopingpolicy, fastställd av Riksidrottsmötet redan 1981. Målet med idrottsrörelsens antidopingarbete är att tillförsäkra alla idrottsutövare deras självklara rätt att delta och tävla i en idrott fri från doping. För att nå målet förs kampen mot doping med olika medel på alla nivåer inom idrotten.

Ett effektivt antidopingarbete förutsätter kunskap och forskning. Denna rapport, som initierats av RF och finansierats av Justitiedepartementet, utgör en unik inventering av aktuell samhälls- och beteendevetenskaplig doping- och antidopingforskning, såväl nationell som internationell. Det är RF:s förhoppning att det breda anslaget ska bidra såväl till en ökad allmän kunskap inom området som till en god grund för mer specifika frågeställningar och vidare forskning.

Författare till rapporten är David Hoff, Fil dr, och Bo Carlsson, Docent, båda verksamma vid Malmö Högskola.

Kristina Olinder
Ordförande i RF:s Dopingkommission

It is a truism that policy-making should be informed by an understanding, based on research, of the nature of the problem to be addressed. While there has been a considerable investment in researching the problem of drug abuse, it has been skewed heavily in favour of scientific research directed towards the specification of the ergogenic properties of particular drugs and the development of methods for identifying the presence of prohibited drugs in the athlete's system. This emphasis on the scientific aspects of the problem is understandable but underscores the relative paucity of understanding of the psychological and social aspects of drug use. Thus, although it is possible to answer questions with reasonable confidence about the effects of particular drugs on an athlete's performance and the reliability of the tests designed to detect drugs, it is far more difficult to answer the questions why athletes take drugs. Evidence about motives of athletes is generally anecdotal and offers little beyond the bland assertion that athletes take drugs in order to improve their chances of winning. We know relatively little about how athletes start taking drugs, who introduces them to drugs, and how drug use varies by sport, age, gender or country. We also have at best sparse information about when athletes stop taking drugs, and the drug-taking patterns and motivations in non-élite sport and in fringe sporting activities such as body building. Finally, we know little about the level of knowledge of drug abusers about the drugs they take or how they acquire that information.

Barrie Houlihan, 2002

Innehåll

Sammanfattning	7
Medicinskt orienterad forskning.....	7
Historisk forskning.....	7
Samhälls- och beteendevetenskaplig forskning	7
Sociala och psykologiska motiv	8
Regler och kontroll	9
Rättssäkerhet.....	10
Svårigheter med antidopingpolicy.....	11
Harmoniserade regler	11
Allmänhetens stöd viktigt.....	12
English Summary:	13
Doping and Anti-Doping Issues: An inventory of the socio-legal state of knowledge.....	13
Rapport:	19
Doping- och antidopingforskning: En rättssociologisk kartläggning	19
Syfte	19
Tillvägagångssätt för kunskapsinventeringen.....	19
Kort om dagens dopingforskning	21
Samhälls- och beteendevetenskaplig forskning om doping och antidopingpolicy – en rättssociologisk ingång i problematiken.....	23
Referenser	47
Appendix.....	50
Samhälls- och beteendevetenskapliga publikationer kring doping och antidopingarbete....	50
Artiklar publicerade i skandinaviska tidskrifter, 1994-2004.....	50
Artiklar publicerade i internationella tidskrifter (engelskspråkiga), 1994-2004	53
Böcker (antologier och monografier), skrifter och rapporter, publicerade i Skandinavien, 1994-2004	68
Böcker (antologier och monografier), skrifter och rapporter, publicerade internationellt, 1994-2004.....	75
Offentligt tryck, Skandinavien, 1994-2004	80

Sammanfattning

Syftet med detta projekt har varit att kartlägga nationell och internationell samhälls- och beteendevetenskaplig doping- och antidopingforskning. Till den samhällsvetenskapliga forskningen har vi också räknat juridisk och rättsvetenskaplig forskning. Skälet för detta är att mycket av den forskning som bedrivs kring antidopingpolicy bedrivs av jurister/rättsvetare. Därför bör även detta perspektiv vara med i utvecklingen av en forskningsstrategi kring doping och antidopingarbete. Dessutom kan tex brittisk juridik ofta vara mycket samhällsvetenskapligt och empiriskt orienterad. En viktig sådan inriktning är "Socio-Legal Studies". Även historisk och etisk forskning redovisas, som är viktiga referenspunkter i antidopingforskningen. Dessutom belyses medicinsk forskning som har relevans för samhälls- och beteendevetenskap.

Projektet bygger i grunden på en inventering av kunskapsläget. Fokus i den här rapporten har legat på forskning om varför idrottare dopar sig, forskning om vilka sociala processer som ligger bakom framväxten av dopingproblemet samt forskning om antidopingarbetet. Övrig forskning presenteras kategoriserad i Appendix. I kartläggningen har också ingått forskning kring dopingproblematiken utanför idrotten, i samhället.

Medicinskt orienterad forskning

Dagens dopingforskning är i stor utsträckning medicinskt orienterad. Det bedrivs forskning om hur olika dopingpreparat skall kunna upptäckas vid dopingtester. Hela tiden utvecklas dopingpreparaten och forskningen om tester måste ständigt förfina sin teknik. Det bedrivs vidare forskning om dopingpreparatens egenskaper, inklusive prestationshöjande egenskaper. Det bedrivs forskning om dopingpreparatens biverkningar (Mulube, 1996; Lenehan, 2003; Mottram, 2003; Wilson & Derse 2001; Yesalis, 2000).

Historisk forskning

En del av dopingforskningen är historisk forskning om olika dopingfall och händelser som är relaterade till doping (Wilson & Derse, 2001;

Yesalis, 2000). Det finns även en omfattande etisk diskussion om dopingens vara eller icke vara. Vanligen framförs argument mot doping. De mest diskuterade skälen mot doping är att doping strider mot idrottens fair play och att doping är farligt för idrottsutövarnas hälsa (Houlihan, 2003).

Vilken samhälls- och beteendevetenskaplig forskning finns angående doping och antidopingarbete? Den samhälls- och beteendevetenskapliga forskningen är klart begränsad. Det innebär även att den beteendevetenskapliga forskningen ofta relaterar dopingproblematiken till annan missbruksproblematik i samhället. De frågar sig: varför dopar individer sig? Finns det samband mellan bruket av doping och bruket av andra droger? (Hibell, et al; 1995; DuRant, et al, 1997).

Samhälls- och beteendevetenskaplig forskning

Den samhällsvetenskapliga forskningen, till vilken vi även inkluderar juridisk och rättsvetenskaplig forskning, handlar till stora delar om de strukturella förutsättningarna för antidopingarbetet. Det förekommer också forskning om dopingproblemet utveckling och orsakerna till att dopingpreparaten vuxit fram.

Vanliga dopingdiskurser kring antidopingpolicy som behandlas inom samhällsvetenskapen/juridiken är följande: "den konstitutionella diskursen", "kontraktsdiskursen", "diskursen om kriminalitet" och "diskursen om straff", "rättssäkerhetsdiskursen", "den arbetsrättsliga diskursen", "den etiska diskursen", "den medicinska diskursen", "den vetenskapliga diskursen" (Foster, 2001); vilket även är en indelning som föreliggande kartläggning eller kunskapsinventering bygger på.

Den *konstitutionella diskursen* bygger på synen att idrotten är ett autonomt och självreglerande system. Idrotten står ovanför statlig och rättslig intervention. Idrotten är mycket måna om sin självstyrelse, och vill själva kontrollera dopingproblemet inom idrott. Denna inställning har kritiserats från juridisk håll, och i realiteten har inte stater och domstolar fullt ut erkänt idrottens självstyrelse avseende

doping (Foster, 2001).

Betydelsen av *kontraktsdiskursen* är att idrottens autonomi bygger på en privat avtalsrättslig konstruktion. Den enskilde idrottsutövaren går in ett avtal med sin idrottsförening som har ett avtal med sitt nationella förbund som är avtalsmässigt bunden i en relation med landets högsta idrottsorgan (i Sverige: Riksidrottsförbundet). Det nationella förbundet har en avtalsmässig relation med det internationella idrottsförbundet. Denna konstruktion innebär att idrottsutövaren genom sitt kontrakt med föreningen också har ingått avtal med de olika idrottsliga instanserna, och det innebär att om idrottaren bryter mot de gemensamt överenskomna regler som finns, t ex dopingregler, så kan personen erhålla en sanktion på ett avtalsbrott. Idrottsutövaren kan bli avstängd och utesluten ur den privata och frivilliga idrottsgemenskapen.

Diskurserna om kriminalitet och straff representerar synsätt på antidopingpolicyn. Utifrån diskursen om kriminalitet betraktar man doping inom idrotten som brott mot en idrottslig ”brottskatalog” (jfr straffrätten). Den som bryter mot straffreglerna är ”kriminell” och skall straffas. Det finns en tro på att straffet är ett effektivt styrningsinstrument. Denna syn bygger på diskursen om straff, som är en rättsvetenskaplig diskussion om straffets betydelse. Man talar t ex om individualprevention (straffet avskräcker förövaren att begå nya brott) och allmänprevention (straffet skall avskräcka andra att begå brott).

I *rättssäkerhetsdiskursen* framhålls betydelsen av rättssäkerhet och allmänna rättsprinciper (”rule of law” och ”natural justice”) i diskussionen om antidopingpolicy. Utifrån denna diskurs kritiserar synpunkterna om att idrotten är autonom. Foster säger exempelvis (2001:202 f):

To intervene is not necessarily to deny autonomy and sovereignty to sporting federations. To intervene is to contribute to the development to the discourses. To intervene is to regulate, but to regulate for a better sporting ‘rule of law’ and to overrule the rule of ‘sporting law’ as an uncontrolled, independent legal order. Private justice must always be publicly accountable.

Utifrån den *arbetsrättsliga diskursen* ifrågasätts också idrottens självbestämmande avseende dopingbrott. Det vanliga straffet vid brott

mot idrottens dopingregler är avstängning. Långa avstängningar av dagens professionella idrottare innebär i praktiken ett yrkesförbud. Den arbetsrättsliga diskursen utgår från att denna typ av straff strider mot arbetsrättslig lagstiftning.

Den *etiska diskursen* är en mycket omfattande och grundläggande diskussion inom dopingforskningen. De flesta mer omfattande publikationer av forskning om doping innehåller ett avsnitt om etiken bakom synen på doping som oetiskt. De vanliga argumenten är att doping strider mot idrottens fair-play och det är farligt för idrottarens hälsa. Den övervägande etiska ståndpunkten, som kommer fram i den vetenskapliga diskussionen, är mot doping. Även om de etiska argumenten talar mot doping finns det en kritik av hållbarheten i argumenten (se t ex Waddington, 2000; O’Leary, 2001; Houlihan, 2002).

I den *medicinska diskursen* poängteras hälsoriskerna med doping. Den närliggande *vetenskapliga diskursen* är även den en medicinsk ingång till dopingforskningen. Det handlar om vetenskapen om hur testmetoder kan utvecklas och förfinas. Forskningen kring testmetoder är ett prioriterat naturvetenskapligt område. Från samhällsvetenskapligt och juridiskt håll uppfattas denna diskussion nästan som helig – den är svårt att ifrågasätta och diskutera utifrån andra perspektiv än det naturvetenskapliga (Foster, 2001).

Den typ samhälls- och beteendevetenskapliga forskning som vi framförallt vill lyfta fram, och som vi menar kan utvecklas, är forskningen om varför man dopar sig. Detta undersöks i den idrottsliga kontexten, men även i ett utomidrottsligt sammanhang.

Sociala och psykologiska motiv

Talar vi om varför idrottare dopar sig utanför idrotten diskuteras psykologiska förklaringar, t ex har enskilda dopare vittnat om att de haft en dålig självkänsla, varit mobbade och därför börjat bygga upp sin kropp med hjälp av AAS. Detta för att skaffa sig styrka och bättre utseende, samt för att sätta sig i respekt i sin omgivning (Helling, 1994; Porcerelli, et al, 1995; Schwerin, et al, 1996; Peters, et al, 2001; Wright, et al, 2001). Andra incitament handlar om strategiskt bruk av anabola steroider i

samband med kriminella handlingar (strategiskt bruk för att skapa aggression och bli av med rädsla) (FRN, 1994; Moberg, 1995). Det har på sistone påtalats en ökning av AAS-bruk på fängelser (Pope, et al, 1996; Isacson, et al, 1998; Altenberg, et al, 1997). Det finns också exempel på hur dopingpreparat funnits med i bilden då pojkvännen misshandlat eller mördat flickvännen (FRN, 1994).

Det finns en annan intressant ingång till problematiken kring varför man dopar sig. Sociologen Ivan Waddington har börjat undersöka vilka sociala och historiska processer som ligger bakom framväxten av dopingfenomenet. Sociologiskt kan man omformulera frågan – varför man dopar sig – till just: *vilka sociala processer ligger bakom och påverkar framväxten av dopingfenomenet?* Denna fråga ger ett annat forskningsfokus än den förra. Istället för att undersöka individuella motiv till doping studeras sociala och historiska processer som påverkat utvecklingen av doping.

Waddington lyfter fram två sociala processer som han menar tillsammans påverkar framväxten av doping. Den ena processen benämns (1) ”the medicalisation of sport” (jfr Kryger Pedersen, 2003) (som är en del av en större generell social process – ”the medicalisation of life”). Den andra processen, som egentligen är flera sociala processer, är (2) ”förändrade förutsättningar för idrotten” p g a av ekonomiska och politiska faktorer (Waddington, 2000).

Waddington diskuterar härvid den sociala process som innebär att medicinen fått ett allt större utrymme i vårt samhälle. Fler tillstånd betraktas som sjukdom och fler mediciner utvecklas för att bota sjukdomar. Medicinens roll i samhället har ökat i vikt under 1900-talet, och denna utveckling påverkar även idrotten. Idrottsmedicinen är idag en viktigt inslag i den professionella idrotten. Den idrottsmedicinska utvecklingens betydelse för framväxten av dopingfenomenet belyser Waddington med tre historiska fall. Det första handlar om dopinganvändningen i det forna kommunistiska öst. Efter kommunismens fall har det avslöjats att stater organiserat dopinganvändningen inom idrotten. Det utvecklades dopingmedel och dessa administrerades till så unga som sjuåriga ungdomar (Waddington, 2000). Waddington (2000:144) menar att även om staten

stod bakom denna utveckling, för att vinna politisk prestige i omvärlden, så är läkarnas betydelse oomtvistlig: ”...it is the case that the drugs were provided by the state, and that all aspects of the athletes’ development, including those relating to the administration of drugs, were supervised and monitored by specialists in sports medicine.”

Det andra fallet handlar om utvecklingen av testosteron i USA. Längre misstänkte man i väst att vissa öststater tog hjälp av dopingpreparat i kampen på idrottsarenan. Det amerikanske lagets OS-läkare fick detta bekräftat i Moskvamästerskapen 1956, då han kom över testosteron. Detta prövade han på sig själv och utvecklade så småningom tillsammans ett amerikanskt läkemedelsföretag. Resultatet blev det kända dopingpreparatet Dianabol.

Det sista fallet rör utvecklingen av blod-dopingmetoden. Denna metod studerades av en svensk läkargrupp under 1960-talet. Längre fanns det ingen kritik inom läkarkåren mot denna typ av studier. Så sent som 1976 finns det enligt Waddington (2000) inga etiska reservationer i den medicinska litteraturen kring denna forskning.

Samtliga dessa fall visar att idrottsmedicinen och enskilda läkare har haft en betydelse för dopingframväxten. Waddington (2000) menar att dopingutveckling underblåsts av ytterligare några faktorer. Dessa är: amatördeologins borttynande och möjligheten att få materiell belöning för sitt idrottande, politiseringen av idrotten, vilken skapar drivkrafter för ”att vinna till varje pris”, samt kommersialiseringen av idrotten. Dessa faktorer har ökat insatserna i idrotten. Det har blivit viktigare att vinna.

Regler och kontroll

Ett annat kunskapsfält som är av stort samhällsvetenskapligt värde är det som handlar om de olika regel- och kontrollsystem som finns i anslutning till dopingen. Viktiga frågor i detta sammanhang är: *hur ser dagens antidopingpolicy ut? Och: vilka problem finns i denna?* Detta är ett kunskapsfält som är mycket komplicerat och svårt att beskriva. Det finns en mängd praktiska problem som t ex motstridiga kontrollsystem som behöver beskrivas och analyseras. Den kunskap som man härvid kan

få fram utgör en förutsättning för en effektiv och rättssäker antidopingpolicy.

Forskningen på detta område är inte omfattande och behöver utvecklas, men några publikationer existerar och är av stort värde. I juristen John O'Learys (red) bok *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives* skriver flera juridiska forskare och praktiskt arbetande jurister inom idrotten om de olika regelsystemen kring doping. Det finns ett antal regleringssystem i anslutning till idrotten och dopingproblematiken. De viktigaste är: *idrottens självreglering*, *nationella regeringar* och *civila domstolar*. Den idrottsliga självregleringen innebär att idrottsliga organ beslutar i fall av dopingbrott. Nationella regeringar har börjat involvera sig mer i dopingkontrollen. Dels intervenerar man i den idrottsliga kontrollapparaten, som när franska staten genomförde dopingkontroller under Tour de France 1998. Dels har man börjat arbeta mot doping som uppmärksammas allt mer i samhället utanför idrotten. Ett viktigt instrument är naturligtvis lagstiftning.

Det är inte ovanligt att idrottsutövare som avstängts av idrottsliga organ drar sitt ärende till civila domstolar. De civila domstolarna uppmärksammar framförallt rättssäkerhetsaspekter i den idrottsliga tillämpningen. Mötet mellan dessa tre regleringssystem leder till konflikter och ett osäkert rättsläge. Beslut i t ex idrottsliga instanser kan underkännas i civila domstolar.

Rättssäkerhet

Problem som tas upp i den (engelska) rättsvetenskapliga/rättssociologiska diskussionen är framförallt rättssäkerhetsaspekterna. Det finns en kritisk diskussion om principen om ”strikt ansvar”, som tillämpas i den idrottsliga rättsordningen. ”Strikt ansvar” betyder i dopingsammanhang att en idrottare har brutit mot dopingreglerna om det har spårats dopingpreparat i idrottarens urin. De tillämpande organen behöver inte bevisa något uppsåt hos idrottaren. Rättsligt är det sällan som ”strikt ansvar” förekommer, och risken med principen att oskyldiga döms, t ex om någon preparerat idrottarens kost eller drickaflaska.

Proceduren kring dopingtesterna är något som är civilrättsligt känsligt. För att testerna

skall ha ett bevisvärde gäller det att de ansvariga kan visa att testet är utfört på rätt sätt, att det har förvarats på rätt sätt osv (jfr ”chain of custody”). Detta är ett problem för individen som annars riskerar att bli dömda utifrån förstörda bevis, men det är även ett problem för idrottsförbunden som riskerar skadestånd om det visar sig att någon blivit avstängd p g a tester som inte behandlats på ett tillförlitligt sätt. En sådan uppmärksammas konflikt är den mellan den brittiska medeldistanstloper-skan Diane Modahl och brittiska friidrottsförbundet. Modahl friades från dopingbrott p g a att B-provet förvarats felaktigt. Hon stämde sedan det brittiska friidrottsförbundet på stora summor. Visserligen fick hon inte något skadestånd tilldömt sig, men det brittiska friidrottsförbundet gick i konkurs delvis p g a de dyra processerna mot Modahl (McArdle, 2001).

Andra rättssäkerhetsaspekter som lyfts fram i forskningen är *Rätten att bli underätad om vad man är misstänkt för* – detta för att de misstänkte skall få en chans att försvara sig; *rätten att få bli hörd* – detta bl a för att den misstänkte skall kunna lägga fram bevis till sitt försvar, och för att i sitt försvar kunna presentera vittnen och experter; rätt till juridiskt ombud – en känslig fråga här är vem som skall stå för kostnaderna, den åtalade eller den anklagande. Det är viktigt ur rättssäkerhets-synpunkt att en anklagad inte helt måste avstå från juridisk hjälp p g a små ekonomiska möjligheter. Vidare är en viktig rättssäkerhetsprincip den *omvända bevisbördan* – det är inte den åtalade som skall bevisa sin oskuld, utan det är den anklagande som skall bevisa den åtalades skuld ”bortom allt rimligt tvivel”. Inom doping med principen om ”strikt ansvar” kan det i praktiken bli den misstänkte som har att bevisa sin oskuld (Soek, 2001).

Ytterligare konflikter mellan de olika reglerande systemen finns kring arbetsrätten (jfr den arbetsrättsliga diskursen): Har idrottens tillämpande organ rätt att ge idrottare ”yrkesförbud”? Även idrottens ”brottskatalog” (förbjudna substanser och metoder) ifrågasätts. Det finns en formulering i IOC:s dopingregler som förbjuder, inte bara kända dopingpreparat, utan även ”liknande substanser”. Ur rättssäkerhets-synpunkt får det inte finnas några tveksamheter kring vilka beteenden som är förbjudna (Foster, 2001).

Regleringsproblemen är, som det visats i forskningen, många, och möjligheterna att utveckla en effektiv antidopingpolicy verkar vara begränsade. Åtminstone är det den slutsats som O'Leary drar (2001:9):

I conclude that the present system can never be philosophically acceptable and the law can never provide a satisfactory remedy. The most satisfactory way of dealing with doping in sport is to allow competitors the freedom to use doping techniques.

Svårigheter med antidopingpolicy

O'Leary menar att problemen är för stora för att det skall kunna genomföras en effektiv antidopingpolicy. Istället anser han att dagens antidopingpolicy ställer till fler problem än den löser. Avskaffar man dopingregleringen inom idrotten kunde dopingen ske med insyn av medicinsk expertis. Hälsoriskerna kunde minskas genom att idrottare får hjälpa att välja de minst farliga preparaten. O'Leary ifrågasätter de etiska skälen mot doping och anser att dopingregleringen strider mot grundläggande liberala principer om att individer själva har rätt att bestämma över sina liv, så länge ingen annan blir skadad. Han anser även att de paternalistiska argumenten att skydda idrottaren "från sig själv" är otillfredsställande (O'Leary, 2001).

En annan slutsats drar Waddington (2000) som förespråkar ett fortsatt förbud mot doping inom idrotten. Han menar att värderingarna i samhället mot doping är för starka för att kunna häva förbuden. Han vill istället införa en antidopingpolicy som är av "soft law"-karaktär. Han tar här inryck av åtgärder som genomförts på narkotikaområdet, som t ex sprututbytesprojekt och metadonbehandling. Han kritiserar den syn på tillämpningen som han menar råder idag – "law and order" (jfr diskursen om kriminalitet och diskursen om straff). Denna strategi har inte visat sig vara effektiv.

Waddington vill införa speciella dopingkliniker där idrottare kan få hjälp med att sluta med sin doping, men också hjälp med att få utskrivet de minst farliga dopingpreparaten. Han kan även tänka sig en utveckling där man i mindre grad fokuserar dopingpreparaten, utan istället inför gränsvärden för t ex antalet röda blodkroppar. Överstiger man inte gränsvärdet, med eller utan hjälp av doping, så skall

förhoppningsvis hälsoriskerna inte bli för stora (Waddington, 2000).

En tredje och sista syn på möjligheterna att utveckla en effektiv antidopingpolicy kommer från Houlihan. Houlihan är kritisk till de etiska skälen mot doping. Han försöker hitta en annan grund och legitimitet för en antidopingpolicy. Houlihan konstaterar att doping de facto är förbjuden enligt de olika idrotternas regler. Dessutom, tillägger han, finns det ett starkt allmänt stöd för dessa regler (jfr Waddingtons syn ovan).

En stor förtjänst i Houlihans resonemang är att han lyfter in kunskap kring effektiviteten av olika policy-åtgärder, t ex att utbildning, att avskräcka (straff) och att belöna. Han lyfter också fram olika syften med policy-åtgärder. Till dessa räknas "use reduction" och "harm reduction". Detta är ett viktigt samhällsvetenskapligt forskningsfält som vi menar behöver utvecklas i relation till dopingen. Kunskapen om hur beteenden kan förändras är mycket begränsad, ofta väljs instinktivt lagstiftning utan att någon egentlig utvärdering av alternativ och komplement förekommer.

Harmoniserade regler

Houlihan konstaterar att nästa stora fråga i utvecklingen av en antidopingpolicy är en harmonisering av olika reglingssystem (2002:181): "At the forefront of the new agenda of issues is the question of policy harmonisation both across federations and sports and also across countries."

Det pågår en hel del arbete i denna riktning konstaterar Houlihan (2002). Inrättandet av WADA 1999 är ett sådant steg. WADA har satt som högsta prioritet att arbeta med utvecklingen av en universellt gällande antidopingkod, och med att harmoniera olika dopingregler och lagstiftning (Houlihan, 2002). WADA är ett samarbete mellan IOC, de internationella förbunden och regeringar. En annan harmoniseringsprocess genomförs av IADA (International Anti-Doping Arrangement). Det är ett statligt samarbete mellan länderna: Australien, Kanada, Nya Zeeland, Norge, Sverige och Storbritannien. Syftet med verksamheten är bl a att skapa gemensamma kvalitetscertifierade dopingkontroller (IQC, International Quality Concept).

Allmänhetens stöd viktigt

Det största hotet mot denna utveckling är, tror Houlihan, att allmänheten tappar intresset för dopingproblematiken. Det finns en risk att antidopingarbetet blir för svårtillgängligt och obegripligt för den idrottsintresserade allmänheten. Doping hamnar i händerna på vetenskapsmän. Den motstridiga normtillämpningen kring fall som Modahl och andra kan också underblåsa en allmän skepsis till en antidopingpolicy (Houlihan, 2002). Det är därför, enligt Houlihan, oerhört viktigt utbilda allmänheten och hålla den underättad om vad som sker inom antidopingarbetet. Utan allmänhetens stöd försvinner det avgörande demokratiska stödet som Houlihan talar om, och legitimiteten för en antidopingpolicy undermineras.

Den här typen av resonemang, som framförallt Houlihan och hans engelska kollegor anför, leder osökt till behovet av att utveckla empiriska forskningsprogram som tar sin utgångspunkt i statskunskap, rättssociologi och juridik.

English Summary

Doping and Anti-Doping Issues: An inventory of the socio-legal state of knowledge

The aim of this project has been to map out national and international sociological and behavioural doping and anti-doping research. In this context, sociological research has included legal and “socio-legal studies”, the reason being that much of the research related to anti-doping policy is carried out by jurists and legal scholars. This perspective should therefore also be included in the development of a research strategy for doping and anti-doping efforts. Furthermore, British law for example is often very sociologically and empirically oriented. An important branch of knowledge here is the socio-legal studies. In the mapping we have also been searching for doping research in history and philosophy (ethics). Furthermore we have been interested in medical studies that we believe are relevant for the future anti-doping research.

The project basically builds on a stock-taking of the state of knowledge. The focus has been on research on why sportsmen take drugs, on the social processes underlying the emergence of the problem of doping and on anti-doping efforts. Other doping research is presented in the Appendix. Research on drugs problems outside sport, in society, has also been included.

Today’s research on doping is largely medically oriented. Research is carried out on methods of identifying different drugs in connection with tests. Drugs are continually developed and technology for test research must be constantly refined. Research is also carried out on the characteristics of the drugs, including performance-enhancing characteristics. Furthermore, research is carried out on the side effects of drugs (Mulube, 1996; Lenehan, 2003; Mottram, 2003; Wilson & Derse 2001; Yesalis, 2000).

Part of doping research is historical research on different cases of doping and events related to doping (Wilson & Derse, 2001; Yesalis 2000). A broad ethical discussion is carried on about the pros and cons of doping. Arguments are usually against doping. The reasons put

forward are mainly that doping is contrary to fair play in sport and that drugs endanger the health of sportsmen (Houlihan, 2003).

What sociological and behavioural research do we have relating to doping and anti-doping efforts? Sociological and behavioural research is clearly limited. This means that behavioural research usually relates doping problems to other drugs problems in society. The questions asked are: Why do people take drugs? Is there a connection between the use of performance enhancing drugs in sport and the use of other drugs? (Helling, 1994; Fahlke, 1994; Moberg, 1994, 1995, 1996; Hibell, et al; 1995; DuRant, et al, 1997).

Sociological research, in which we include legal and jurisprudence research, is largely concerned with the structural preconditions for anti-doping work. Some research has also been carried out on the development of the problem of doping and the causes of the emergence of doping preparations.

Common discourses relating to anti-doping policy in sociology and law include: “the constitutional discourse”, “the contract discourse”, “the discourse of criminality”, and “the discourse of punishment”, “the rule of law discourse”, “the labour law discourse”, “the ethical discourse”, “the medical discourse”, “the scientific discourse” (Foster, 2001); and this division is also the basis for our survey or inventory of the state of knowledge.

The *constitutional discourse* is based on the view that sport is an autonomous and self regulatory system. Sport is above state and judicial intervention. Sports are jealous of their autonomy and want to be in control of the problem of doping in sport. This attitude has been criticised from legal quarters and, in reality, states and courts have not fully recognised the autonomy of sport in the matter of doping (Foster 2001).

The import of the *contract discourse* is that the autonomy of sport is based on a private contractual construction. The individual sportsman enters into an agreement with his/

her sports association which has an agreement with its national federation which, in its turn, is bound by a contractual relationship with the country's highest sports institution (in Sweden: the Swedish Sports Confederation). The national confederation has a contractual relationship with the International Federation. This structure means that, through his contract with the association, the sportsman has also entered into an agreement with the various sports authorities. Consequently, if the sportsman breaches the jointly agreed rules in force, for example doping rules, a sanction may be imposed on him/her on grounds of breach of contract. The sportsman may be suspended and excluded from the private and voluntary sports community.

The *discourses of criminality and punishment* represent approaches to anti-doping policy. Based on the criminality discourse, doping in sport is regarded as a breach of a sports catalogue of crimes (cf. penal law). Anyone breaking the rules is "criminal" and must be punished. There is a belief that punishment is an effective control instrument. This view is based on the discourse of punishment, which is a jurisprudential discussion about the meaning of punishment. There is talk, for example, of individual prevention (the punishment deters the perpetrator from committing new crimes) and general prevention (the punishment will deter others from committing crimes).

In the rule of law discourse, the importance of the rule of law and natural justice is stressed in discussions on anti-doping policy. Based on this discourse, the view that sport is autonomous is criticised. Foster says, for example (2001:202 f):

To intervene is not necessarily to deny autonomy and sovereignty to sporting federations. To intervene is to contribute to the development of the discourses. To intervene is to regulate, but to regulate for a better sporting 'rule of law' and to overrule the rule of 'sporting law' as an uncontrolled independent legal order. Private justice must always be publicly accountable.

On the basis of the labour law discourse, the autonomy of sport in the matter of doping offences is also questioned. The usual punishment for breaches of doping rules in sport is suspension. Long suspensions of today's professional sportsmen in practice imply a prohi-

bition to pursue their profession. The *labour law discourse* assumes that this type of punishment conflicts with labour legislation.

The *ethical discourse* is a very extensive and fundamental discussion in doping research. Most major publications of doping research contain a section on the ethics underlying the view that doping is unethical. Common arguments are that doping conflicts with sporting fair play and is a danger to the sportsman's health. The predominant ethical standpoint which emerges in the scientific discussion is *against* doping. Although the ethical arguments tell against doping, the validity of the arguments is criticised (see, for example, Waddington, 2000; O'Leary, 2001; Houlihan, 2002).

The *medical discourse* has already been mentioned; here the hazards to health that doping involves are underscored. Not far removed from it is the *scientific discourse* which is also a medical opening to doping research, dealing with knowledge of how test methods can be developed and refined. Research on test methods is a priority scientific area. In sociological and legal circles this discussion is considered almost sacred – it is difficult to question and discuss from perspectives other than scientific ones. (Foster, 2001).

The sociological and behavioural research we would like to emphasise and which we consider can be developed, is research on why people take drugs. This is examined in the sports context and also in a non-sporting context.

If we discuss why sportsmen take drugs outside sport, psychological explanations are given, for example individual drug takers have indicated that they had poor self esteem, and had been bullied and for that reason had begun body building with the aid of AAS. They had done so to acquire strength and a good appearance, and also in order to make themselves respected in their environment (Helling, 1994; Porcerelli, et al, 1995; Schwerin, et al, 1996; Peters, et al, 2001; Wright, et al, 2001). Other incentives, which have been mentioned above, concern the strategic use of anabolic steroids in connection with criminal acts (strategic use to create aggression and be rid of fear) (FRN, 1994; Moberg, 1995). An increase in the use of AAS at prisons has recently been reported (Pope, et

al, 1996; Isacson, et al, 1998; Altenberg, et al, 1997). There are also examples of use of these drugs in cases where a boyfriend has assaulted or murdered a girlfriend (FRN, 1994).

There is another interesting opening to the problem of why people take drugs. The sociologist Ivan Waddington has begun to examine the social and historic processes behind the emergence of the doping phenomenon. Sociologically, the question of why people take drugs can be reformulated to become: *what social processes underlie and influence the growth of the doping phenomenon?* This question gives a different research focus. Instead of examining individual motives for doping, social and historic processes that have influenced the development of doping are studied.

Waddington stresses two social processes which he considers together influence the growth of doping. One process is designated (1) "the medicalisation of sport" (cf Kryger Pedersen, 2003) (which is part of a larger general social process – "the medicalisation of life"). The other process, which is really several social processes, is (2) "changed conditions for sport" due to economic and political factors (Waddington, 2000).

In this context, Waddington discusses the social process whereby medicine has been given ever greater scope in our society. More conditions are regarded as diseases and more medicines are developed to cure the diseases. The role of medicine in society grew in importance during the 20th century and this development has had an impact on sport also. Today, sports medicine is an important feature of professional sport. Waddington illustrates the importance of the development of sports medicine for the emergence of the doping phenomenon with three historical cases. The first concerns the use of doping in the former communist states in the east. After the fall of communism, it has been revealed that the state organised the use of doping in sport. Doping drugs were developed and they were administered to children as young as seven (Waddington, 2000). Waddington (2000:144) is of the view that even though the state supported this development to win political prestige abroad, the importance of the doctors involved is indisputable: "...it is the case that the drugs were

provided by the state, and that all aspects of the athletes' development, *including those relating to the administration of drugs, were supervised and monitored by specialists in sports medicine.*"

The second case concerns the development of testosterone in the United States. In the West, it was long suspected that Eastern bloc states were aided by drugs in battles on the sports arena. The American Olympic team doctor had this confirmed at the Moscow World Games in 1956, when he came across testosterone. He tested it on himself and gradually developed an American pharmaceuticals company. The result was the well known doping drug Dianabol.

The final case concerns the development of the blood doping method. This method was studied by a Swedish team of doctors in the 1960s. For a long time there was no criticism of this type of studies in the medical profession. According to Waddington (2000), as late as 1976 there were no ethical reservations about this research in medical literature.

All these cases show that sports medicine and individual doctors have been of importance for the rise of doping. Waddington (2000) considers that the development of doping has been stimulated by some additional factors. These are: the decline of the ideology of amateur sport and the opportunity to receive material rewards for sporting achievements, the politicisation of sport, which creates motives to "win at all costs" as well as the commercialisation of sport. These factors have increased investment in sport. It has become more important to win.

Another field of knowledge of major sociological value is that which deals with the various systems of rules and control associated with doping. Important questions in this content are: *what is current anti-doping policy?* And: *what are its problems?* This field of knowledge is very complicated and difficult to describe. There are many practical problems such as, for example, conflicting control systems that need to be described and analysed. The knowledge thereby gained is a precondition for an effective antidoping policy in conformity with the rule of law.

Research in this area is not extensive and

needs to be developed. However, some publications exist and are of great value. In the jurist John O'Leary's (ed.) book *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*, several legal researchers and practising sports lawyers write on the different systems of rules relating to doping. There are a number of regulatory systems connected with sport and doping problems. The most important of these are: *the self regulation of sport, national governments and civil courts*. Self regulation of sport means that sports bodies decide in cases of doping offences. National governments have begun to be more involved in doping control. On the one hand they intervene in the sports control apparatus such as when the French government carried out doping checks during the Tour de France in 1998. On the other, governments have begun anti-doping work which is given increasing attention in society outside sport. Naturally, an important instrument is legislation.

It is not uncommon for sportsmen who have been suspended by sports bodies to take their case to a civil court. Civil courts give attention above all to rule of law aspects of the sports bodies' application. The meeting between these three regulatory systems leads to conflicts and an uncertain legal position. Decisions of sports bodies, for example, may be rejected in civil courts.

Problems raised in the (English) jurisprudential/socio-legal discussion are primarily rule of law aspects. There is a critical discussion of the principle of "strict liability" applied in the sports legal order. In the doping context, "strict liability" means that a sportsman has breached the doping rules if traces of doping drugs are found in his/her body. The bodies applying the rules need not prove any intent on the part of the sportsman. Legally "strict liability" seldom occurs and the danger of the principle is that innocent people may be condemned, for example if someone has tampered with the sportsman's food or drink.

Doping test procedures are sensitive in terms of civil law. If tests are to have value as evidence, those responsible must prove that the test has been carried out in the proper manner, and that it has been properly kept in a safe place, etc. (cf "chain of custody"). This is a problem for the individual who otherwise risks being

judged on the basis of destroyed evidence but it is also a problem for sports associations which risk damages if it proves that a person has been suspended on grounds of tests that were not processed in a reliable manner. A conflict of this type that has attracted attention is that between the British middledistance runner Diane Modahl and the British Amateur Athletics Association. Modahl was acquitted of doping offences because the B test had not been stored in the proper manner. She then sued the British Amateur Athletics Association for large sums of money. She did not win damages, to be sure, but the British Amateur Athletics Association went bankrupt partly due to the costly litigation against Modahl (McArdle, 2001).

Other rule of law aspects emphasised in research include *the right to be informed of what one is suspected of* – this is in order that suspects be given a chance to defend them-selves; *the right to be questioned* – among other things in order that the suspect be given a chance to produce evidence in his/her defence, and so as to be able to present witnesses and experts; *the right to legal counsel* – a sensitive issue in this context is who should bear the costs, the accused or the accuser. It is essential from the point of view of the rule of law that the accused is not obliged to totally forgo legal assistance due to small financial means. Furthermore, *reversed burden of proof* is an important rule of law principle – it is not the accused that should prove his/her innocence, it is the accuser who must prove the guilt of the accused "beyond all reasonable doubt". In the doping context with the principle of "strict liability", it may in practice be the suspect who has to prove his/her innocence (Soek, 2001).

Additional conflicts between the different regulatory systems pertain to labour law (cf. the labour law discourse): Do the sports bodies applying the rules have the right to "prohibit a sportsman to practise his/her profession"? The sports "catalogue of crimes" (banned substances and methods) is also called in question. There is a formulation in the IOC's doping rules that bans not just known doping drugs but also "similar substances". From the rule of law point of view, there must be no doubt about which behaviour is forbidden (Foster, 2001).

As has been shown in research, there are

many regulation problems and the possibilities of developing an effective anti-doping policy appear limited. At least that is the conclusion O'Leary draws (2001:9):

I conclude that the present system can never be philosophically acceptable and the law can never provide a satisfactory remedy. The most satisfactory way of dealing with doping in sport is to allow competitors the freedom to use doping techniques.

O'Leary thinks the problems are too great for an effective anti-doping policy to be implemented. Instead, he considers current anti-doping policy causes more problems than it solves. If doping rules in sport were abolished, doping could take place under the control of medical expertise. Hazards to health could be reduced in that sportsmen would be given help to select the least dangerous preparations. O'Leary questions the ethical reasons given against doping and considers that doping regulation is contrary to fundamental liberal principles of the right of individuals to decide over their own lives themselves, as long as no one else comes to harm. He also considers the paternalistic arguments to protect sportsmen "from themselves" are unsatisfactory (O'Leary, 2001).

Waddington (2000) draws a different conclusion and recommends a continued ban on doping in sport. He is of the view that anti-doping values in society are too strong to be able to abolish the ban. Instead, he would like to introduce an anti-doping policy that is of a "soft law" nature. Here he is influenced by measures implemented in the drugs area, such as for example syringe exchange projects and methadone treatment. He is critical of the view of implementation which he considers prevails today – "law and order" (cf. the discourse of criminality and the discourse of punishment). This strategy has not proved to be effective.

Waddington would like to introduce special doping clinics where sportsmen are offered help to end their doping and also help to obtain prescriptions for the least dangerous doping preparations. He can also envisage a development where there is a lesser focus on doping substances and the introduction of limits to, for example, the number of red blood corpuscles, instead. If the limit is not exceeded, with or without the aid of doping, the hazards to health

will hopefully not be so great (Waddington, 2000).

A third and last view of the possibilities of developing an effective anti-doping policy comes from Houlihan. Houlihan is critical of the ethical reasons given against doping. He attempts to find another basis and legitimacy for an anti-doping policy. Houlihan establishes that doping is de facto prohibited under the rules of different sports. Furthermore, he adds, there is strong public support for these rules (cf. Waddington's view above).

A strong merit in Houlihan's reasoning is that he introduces knowledge about the effectiveness of different policy measures, for example education, deterrence (punishment) and reward. He also draws attention to different aims of policy measures. This includes "use reduction" and "harm reduction". This is an important anti-doping research field which we consider needs to be developed in relation to doping. Knowledge of how behaviour can change is very limited, legislation is often instinctively chosen without any real evaluation of alternative and complementary measures.

Houlihan establishes that the next major issue in the development of an anti-doping policy is a harmonisation of different regulatory systems (2002:181): "At the forefront of the new agenda of issues is the question of policy harmonisation both across federations and sports and also across countries."

Considerable work in this direction is in progress, Houlihan states (2002). The establishment of WADA (World Anti-Doping Agency) is such a step. WADA has given highest priority to work on the development of a universally applicable anti-doping code, and to harmonising different doping rules and legislation (Houlihan, 2002). WADA is a cooperation project between the IOC, the international federations and governments. Another harmonisation process is being carried out by IADA (International Anti-Doping Arrangement). This is a multilateral cooperation initiative between Australia, Canada, New Zealand, Norway, Sweden and UK. The aim of its activities is to create common quality assured doping controls (IQC, International Quality Concept).

The greatest threat to this development, Houlihan believes, is that the general public

loses interest in doping problems. There is a danger that anti-doping work becomes too esoteric and incomprehensible to the general public interested in sport. Doping may end up in the hands of scientists. The contradictory application of norms in cases such as Modahl and others may stir up general scepticism about anti-doping policy (Houlihan, 2002). It is therefore enormously important, according to Houlihan, to educate the general public and keep people informed about anti-doping work. Without the support of the general public, the decisive democratic support that Houlihan mentions will disappear and the legitimacy of anti-doping policy will be undermined.

This type of reasoning put forward primarily by Houlihan and his British colleagues inevitably leads to the need to develop empirical research programmes based on political science, socio-legal studies and law.

Rapport

Doping- och antidopingforskning: En rättssociologisk kartläggning

David Hoff & Bo Carlsson

Syfte

Syftet med detta projekt har varit att inventera kunskapsläget inom samhälls- och beteendevetenskap rörande doping- och antidopingfrågor. Till den samhällsvetenskapliga forskningen har vi inkluderat juridisk och rättsvetenskaplig forskning. Skälet till detta är att mycket av den forskning som bedrivs kring antidopingpolicy bedrivs av jurister/rättsvetare, därför bör detta perspektiv vara med. Dessutom kan t ex brittisk juridik ofta var mycket samhällsvetenskapligt och empiriskt orienterad. En viktig sådan inriktning är den som brukar benämnas ”Socio-Legal Studies”. Historiska betraktelser över dopingfenomenet inom idrotten och etisk-filosofiska skrifter i ämnet har även inkluderats i kartläggningen, samt även viss medicinsk forskning som är beteendevetenskapligt inriktad. Fokus i inventeringen har legat på forskning om varför idrottare dopar sig, forskning om vilka sociala processer som ligger bakom framväxten av dopingproblemet samt forskning om antidopingarbetet. I kartläggningen har också ingått forskning kring dopingproblematiken utanför idrotten i samhället. Då vårt intresse primärt tar sin utgångspunkt i en rättssociologisk forskningstradition blir det naturligt att ett stort fokus ligger på normer, kontroll, styrning och antidopingpolicy. Men för att förstå förutsättningarna för kontroll och styrning inom dopingområdet krävs även kunskaper i själva fenomenet doping.

Tillvägagångssätt för kunskapsinventeringen

Kartläggningar och kunskapsinventeringar av forskning kan gå till på en del olika vis. Det gäller att hitta relevanta monografier, antologier och artiklar inom det forskningsområde som avses kartläggas. Det finns egentligen ingen vedertagen systematisk och totalt täckande metod att finna publicerad forskning eller databaser som innehåller samtliga utgivna monografier och artiklar inom ett forskningsområde. Detta utesluter inte att det går att genomföra

systematiska och välstrukturerade kartläggningar. Inom olika specialiserade discipliner eller forskningsområden har man vanligen efterhand lärt sig var den relevanta litteraturen finns. Det sker främst via en kunskapsmässig socialiseringsprocess inom kollegiet samt via ”trial and error”. Inom forskningsmiljöer utvecklas en samsyn om var den relevanta forskningen finns (antingen relevanta författare, erkända forskningsmiljöer eller relevanta tidskrifter och förlag). Det är här man sedan söker sin forskning. Sökningen inom det specifika fältet blir mycket koncentrerad och *djup*. Man missar inget inom fältet.

När det gäller sökning inom nya forskningsfält blir snarare en *bred* kartläggning att föredra framför en *djup*. Inte minst är detta viktigt då det gäller nya forskningsfält där det ännu inte utvecklats en kunskap och en samsyn kring vad som är erkända sökkällor och relevant forskning. Den forskning som finns är sannolikt begränsad och kan ”gömma” sig på ett otal olika ställen – inom olika databaser, inom olika sökord, inom olika forskningsdiscipliner. Det gäller att via en bred kartläggning försöka beskriva bredden på forskningen, eventuellt på bekostnad av djupet. Det vill säga att det blir viktigare att försöka täcka in alla de olika kontexter där det kan påträffas relevant forskning, än att hitta samtliga relevanta publikationer inom en av de flera möjliga publiceringssammanhangen. (Nästa steg blir att försöka få en total täckning – dvs täckning både på bredden och djupet.)

Då det gäller en inventering av samhälls- och beteendevetenskaplig forskning om doping och antidopingpolicy är läget ungefär som detta beskrivna: det är ett nytt forskningsfält, några erkända sökkällor existerar inte, publiceringen är utspridd. Det finns med andra ord ett behov av en bred sökning. Det har även varit vår primära utgångspunkt i vår inventering av kunskapsläget. Innan vi går in på hur vår kartläggning har genomförts redovisas först några medvetna begränsningar i strategin.

Vi har i första hand sökt forskning inom

länder där vi på förhand vet eller starkt misstänker att det förekommer dopingdiskussioner. Dessa länder är: Kanada, Australien, Nya Zeeland, Holland, Tyskland, Frankrike, England, USA, Sverige, Danmark, Finland och Norge.

Av den forskning vi funnit har det av praktiska skäl blivit en del begränsningar då det gäller att närmare beskriva vad som publicerats. Två begränsande faktorer är språkkunskap och tidsfaktorn. Vi behärskar svenska, danska, norska och engelska. Detta utesluter en del av de nämnda länderna ovan, men mycket forskning publiceras på engelska även utanför de anglosaxiska länderna. Problemet med tidsfaktorn är att artiklar och böcker inte alltid går att få tag på kort tid. Svenska bibliotek köper inte in eller prenumererar på allt som ges ut. Inte heller går det att köpa in litteratur med ett par månaders framförhållning t ex från Australien. Vi har begränsat oss till publikationer utgivna under de senaste tio åren (1994-2004).

Inledningsvis genomsköts LIBRIS. Det är den svenska biblioteksdatan, som princip ”skall” innehålla all litteratur som ges ut i världen. Det som har publicerats ur ett samhälls- eller beteendevetenskapligt perspektiv har registrerats, och beställts (bokhandlar, bibliotek). Det mesta som vi hittat här har vi kunnat få tag på. Det kan konstateras att medicinsk forskning dominerar dopingforskningen. Men denna litteratur ingår inte i kartläggningen (såvida den inte är samhälls- eller beteendevetenskapligt relevant).

Vi har sökt igenom erkända breda bokhandlar: I Sverige – Bokus (med assistans från bokhandlarpersonalen); i världen – Amazon. Vi har också tagit hjälp av Lärarutbildningens bibliotek, Malmö högskola. Nästa steg (efter konsultation med Malmö stadsbibliotek) har varit att söka igenom andra länders (de ovan nämnda) viktigaste biblioteksdatabaser, t ex i Norge har vi gått igenom BIBSYS. Vad gäller artiklar har vi använt den mycket omfattande amerikanska artikeldatabasen EBSCO. Det vi sökt är vetenskapligt granskade artiklar.

Böcker och artiklar har även sökts på en del andra vis. Framförallt genom att gå igenom referenslitteratur i redan funna böcker och artiklar. Internet och Google har också varit ett viktigt hjälpmedel.

Sökord har varit: dopning, anti-dopning, (även doping), anabola steroider, doping in

sports, anabolic steroids, drugs and doping samt performance-enhancing

Summa summarum anser vi att rapporten har en god täckning vad avser engelskspråkig litteratur och engelskspråkiga artiklar samt avseende böcker och artiklar från de nordiska länderna Norge, Danmark och Sverige.

Presentationen av kartläggningen

I rapporten presenteras den litteratur som vi anser vara relevant utifrån vårt syfte att kartlägga samhälls- och beteendevetenskaplig dopingforskning samt forskning kring antidopingpolicy. Den som vi bedömer vara den mest centrala litteraturen i detta hänseende redovisar mer utförligt. Forskning som är intressant men mindre relevant redovisas i Appendix. I Appendix redovisas ett stort antal titlar som är strukturerade enligt följande kategorisering:

Artiklar publicerade i skandinaviska tidskrifter, 1994-2004

- Juridik, rättssociologi, statsvetenskap, ekonomi, social styrning (antidopingpolicyforskning)
- Sociologi, kultur och samhälle (samhällsvetenskap)
- Psykologi, psykiatri, rättsmedicin, socialt arbete, alkohol-, drog-, ungdoms- och beroendeforskning (beteendevetenskap)
- Historia
- Etik, filosofi
- Medicin, farmakologi (med relevans för juridik, beteende- och samhällsvetenskap)

Artiklar publicerade i internationella tidskrifter (engelskspråkiga), 1994-2004 (Samma ämnesindelning.)

Böcker (antologier och monografier), skrifter och rapporter, publicerade i Skandinavien, 1994-2004 (Samma ämnesindelning.)

Böcker (antologier och monografier), skrifter och rapporter, publicerade internationellt, 1994-2004 (Samma ämnesindelning.)

Offentligt tryck, Skandinavien, 1994-2004

Vid varje källa finns bibliografiska uppgifter: författare, titel, tidskrift (alt förlag/år),

år/hft/sida. Vid ungefär hälften av källorna finns ett kort abstract, dvs en kort sammanfattning av innehållet i boken/tidskriften. Målet var att kort sammanfatta samtliga publiceringar, men tillgängligheten och tidsaspekten har varit begränsande faktorer. Vi har försökt få med så många titlar som möjligt. Dock har recensioner, konferenspaper, studentuppsatser, (vetenskaps-) journalistiska artiklar och ej publicerade rapporter lämnats utanför redovisningen. Även skönlitterära böcker, självbiografier (personer som använt anabola steroider) eller fakta- och informationshäften har utelämnats. Vilket inte innebär att dessa övriga källor är ointressanta, men vi har avgränsat inventeringen till en strikt vetenskaplig sådan.

Då det gäller den centrala litteraturen redovisas denna på ett mer omfattande vis utifrån teman. Det finns ett antal forskningsområden och dopingdiskussioner. Vi sammanställer och presenterar de vanligast förekommande doping- och antidopingdiskurserna. Detta finns under rubriken: *Samhälls- och beteendevetenskaplig forskning om doping och antidopingpolicy*. Under varje tema lyfts relevant forskning fram. Ett tema kan bestå av en eller flera forskningsansatser, samtliga teman har relevans för samhälls- och beteendevetenskaplig forskning kring doping och antidopingpolicy. För att nämna ett exempel, är den filosofiska diskussionen om varför doping är oetiskt en relevant bakgrund för samhällsvetenskapiga studier av antidopingpolicy. En antidopingpolicy, en reglering – påbud eller förbud – har självklart en nära relation till vad som betraktas som rätt eller orätt i en etisk diskussion. Även medicinsk forskning har betydelse när man diskuterar antidopingpolicy. Det går t ex inte att utveckla dopingreglering och -kontroll om vi inte har tillgång till utarbetade medicinska testmetoder för doping.

Mot bakgrund av tematiseringen och redovisningen av forskning och litteratur i anslutning till de olika temana lyfter vi fram tre dopingdiskurser som vi menar är viktiga att vidareutveckla. Dessa belyses och kommenteras under rubriken: *Viktiga kunskapsfält att utveckla*. Kort handlar det om att skapa kunskap om varför doping har vuxit fram och varför idrottare dopar sig. Det handlar vidare om att utveckla kunskapen om de olika regle-

ringssystem som finns i anslutning till doping, och utveckla kunskapen om varför systemen inte fungerar. Och till sist handlar det om diskutera förutsättningarna för genomförandet av en effektiv antidopingpolicy. Detta tredje perspektiv menar vi måste bygga på de två förstnämnda.

Innan vi kommer in på vårt rättssociologiska fokus på antidopingforskningen i kartläggningen presenteras en kort översikt av den dopingforskning och kunskap som finns därutöver. Antidopingforskningen redovisas mer utförligt under rubriken: Samhälls- och beteendevetenskaplig forskning om doping och antidopingpolicy – en rättssociologisk ingång i problematiken, och efter därpå följande rubriker i rapporten.

Kort om dagens dopingforskning

Det finns idag ett antal forskningsmiljöer avseende dopingforskning. Inom dessa olika forskningsmiljöer kan uttydas ett antal olika problembilder. Forskarna fokuserar och problematiserar olika delar av hela dopingproblematiken.

Den medicinska forskningen

Den mest omfattande forskningen har som vi bedömer det hittills genomförts på det medicinska området. Den medicinska forskningen innehåller en del olika perspektiv, och här gör vi inga anspråk på att ge en fullständig och helt medicinskt adekvat och nyanserad bild; men det är ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv på doping, viktigt att förhålla sig till den kunskap som finns t ex om risker med användningen av dopingpreparat. Till den medicinska forskningen räknar vi också farmakologi eller kunskapen om läkemedel. Förenklat kan man säga att den medicinska forskningen fokuserar två problem: dels undersöker man medicinska effekter av dopingpreparat, dels försöker man ta fram kunskap om hur man kan upptäcka nya dopingpreparat (Houlihan, 2002). Den medicinska litteraturen brukar även lyfta fram den etiska diskussionen kring doping: varför är doping orätt, varför skall doping förbjudas osv? (Catlin & Murray, 1996; Erill, 2000; Ahlgren, 2001; British Medical Association, 2002; Mottram, 2003). I detta sammanhang diskuteras de idrottsmoraliska skälen och de medicinska

skälen. Det viktigaste medicinska skälet är att doping på flera olika sätt anses påverka människors hälsa negativt. Till exempel anses det mer eller mindre vedertaget att anabola androgena steroider (AAS) ger män förminskade testiklar, ökad aggressivitet, förstörade bröst, förstört hjärta, det påverkar levern negativt. För kvinnor talar man framförallt om hårbeklädnad och förminskade bröst (Mulube, 1996; Yesalis, 2000; Lenehan, 2003; Mottram, 2003).

Den kunskap som finns om olika dopingpreparats verkningar bygger vanligen på enskilda case (Korkia, 1997). Det finns inga statistiskt säkerställda studier på de flesta dopingpreparat. Det anses oetiskt att bedriva kontrollerade studier på människor avseende sannolikt farliga substanser, åtminstone i större doser. En del dopingpreparat finns det större kunskap om. Det gäller till exempel narkotiska preparat som funnits i samhället under en längre tid, t ex amfetamin. Det finns också kunskap om vissa effekter av preparat som i andra sammanhang kan användas i den medicinska behandling, t ex tillväxthormon som används vid vissa tillväxtsjukdomar (Mottram, 2003).

Beteendevetenskaplig forskning

När vi talar om beteendevetenskaplig forskning syftar vi i första hand på psykologisk forskning, men det syftar även i kartläggningen på forskning som är utförd av psykiatriker, rättsmedicinare, sociologer och socialforskare (t ex Moberg, 1994, 1996, 1996; Thiblin, 1997, et al, 2002). Synen på doping faller inte långt från synen på annat missbruksbeteende, framförallt alkohol och narkotika. För forskare på detta område kan det falla sig naturligt att också intressera sig för dopingforskning. Det har visat sig i flera fall att personer som brukar dopingpreparat även brukar narkotiska preparat som hasch och amfetamin, samt även andra droger (Hibell, et al; 1995; DuRant, et al, 1997). En hypotes som förs fram är att dopingmissbruket även orsakar eller har samband med annat missbruk (Fahlke, 1994; Johnsson, et al, 2000; Miller, et al, 2000; Pedersen, 2001). Forskare har även studerat steroidbruk och samband med andra riskbeteenden samt i relation med ätstörning, skönhetsideal, dåligt självförtroende och suicida tendenser (Samuelsson, 1998; Fornari, et al, 2001; Wichström, et al, 2001; Miller, et al, 2002).

Framförallt intresserar man sig för vilka effekter individer upplever p g a dopingmissbruket (t ex "kickar" eller depressioner), vilken bakgrunden är till att individen börjar med anabola steroider (motiv) (Helling, 1994; Moberg 1994, 1995, 1996), vilka psykologiska karakteristika individerna har (Burnett, et al, 1994; Olrich, 1999; Porcerelli, et al, 2001), samt självuppfattningen och kroppsuppfattningen hos AAS-brukare (Porcerelli, et al, 1995; Schwerin, et al, 1996; Peters, et al, 2001; Wright, et al, 2001). Ett annat problemområde är undersökningar om hur blandmissbruk påverkar beteendet hos individer. Det har i enstaka fall konstaterats att våldsvärkare har haft substanserna AAS och hasch i kombination i kroppen (FRN, 1994; Helling, 1994, Thiblin, et al 1997).

Det har påtalats en ökning av AAS-bruk på fängelser och i samband med kriminella handlingar (Pope, et al, 1996; Isacson, et al, 1998; Altenberg, et al, 1997). Forskare har även börjat upptäcka ett "strategiskt bruk" för att skapa aggression och bli av med rädsla i kriminella sammanhang, för att lättare kunna begå brott genom ökad fysisk styrka och bättre självförtroende (Moberg, 1996). Vålds- och aggressionstendenser hos AAS-brukare har uppmärksamats i flera forskningsrapporter (Tricker, et al, 1996; Paccagnella, et al, 1997; Thiblin, et al, 1997; Pedersen, et al, 2001; Thiblin & Pärklö, 2002). Det finns också exempel på hur dopingpreparat funnits med i bilden då pojkvännen misshandlat eller mördat flickvännen (FRN, 1994, Isacson, 1995; Pedersen, et al, 2001). Dock är kunskapsläget fortfarande något osäkert.

I sociologiska undersökningar har man studerat "undergroundmiljöer" som gym, där AAS används flitigt, samt studerat homosexuella kroppsbyggares förhållande till bruket av AAS (Bolding, et al, 1999; Monaghan, 2001; Elford, 2000).

Statistik och populationsundersökningar

Offentliga statistiska sammanställningar brukar i sig inte räknas som forskning, men vi menar dock att detta kan vara en viktig kunskapskälla som bör belysas i detta sammanhang. Det som kan konstateras att uppgifterna som finns och som sammanställs t ex av

myndigheter är mycket bristfälliga och osäkra. Detta är något som man själva påtalar (CAN, rapport nr 71, 2003). Det finns mycket lite statistisk information om olika handlingar som är förknippade med doping t ex om bruk inom idrotten, om bruk totalt i samhället, om smuggling av dopingpreparat, om dopingpreparatens påverkan på sjukdomsstatistiken, påverkan på brottstatistiken t ex vid grova misshandelsfall osv.

Det finns flera skäl att försöka förbättra statistiken. För det första behövs information om hur stort dopingproblemet verkligen är. Det har historiskt förekommit olika fall av vad som brukar betecknas ”moralisk panik” (McArdle, 2001:100). Det kommer in ett nytt problem som problematiseras av någon grupp i samhället (politiker, poliser, militärer osv). Det kan röra sig om mc-kriminalitetens intåg, våldet på gatorna, videovåldets påverkan på ungdomar (Roe, 1987). Människor blir rädda, och tror att samhällsordningen är hotad. Problemet tas upp och diskuteras flitigt inom media – processen är självförstärkande och i någon mening sammanhållande. Det finns något att enas om: ”dopingen måste bort”, det kan vi alla skriva under på, men i slutändan blir retoriken själva problemet och grundproblemet visar vara ganska obetydligt. Vi påstår dock inte att det finns en moralisk panik avseende doping, men vi menar att innan resurskrävande åtgärder sätts in måste det finnas belägg för att dopingen verkligen är ett betydande samhällsproblem.

De populationsundersökningar som är gjorda, är främst utförda på ungdomsgrupper utanför idrotten. Studierna visar på ganska låga procenttal av AAS-bruk i samhället, vanligen ligger resultaten på nivåer mellan 0,5 och 6 procent (Andersson, et al, 1995, 1998, 2000, 2003; Bergman, 1995; Guttormsson, et al, 1995; Sundén, 1995; Nilsson, 1996; Jacobsson, 1996; Tricker, et al, 1997; Kindlund, et al, 1998). Undantag finns i vissa miljöer, t ex på gym och i vissa ungdomskretsar där nivåerna på bruk ligger högre, vilket betyder 10 procent och uppåt (Nilsson, 1994, 2003; Delbeke, et al, 1997; Stilger, et al, 1999; Peretti-Wetel, et al, 2004). Bland kvinnor är betydligt färre undersökningar genomförda. De som är gjorda pekar på ett mycket litet bruk, ca 0,5 procent (Kind-

lund, et al, 1998; Bower, et al, 1999). Inom idrotten är det svårt att få fram säkra siffror på bruk, eftersom idrottarna av förklarliga skäl vill dölja det.

Samhälls- och beteendevetenskaplig forskning om doping och antidopingpolicy – en rättssociologisk ingång i problematiken

Den samhälls- och beteendevetenskapliga forskningen handlar om vilka sociala processer som ligger bakom dopingframväxten, den handlar om varför man dopar sig, om hur doping regleras samt om problem med regleringen och om vilka förutsättningar det finns för att införa en effektiv antidopingpolicy. Vanligen diskuteras både doping inom idrott och doping utanför idrotten. Doping utanför idrotten ligger mycket nära vad vi allmänt skulle betrakta som drogproblem, och det finns mycket kunskap att hämta hos i forskningen kring droger som kan vara till gagn för förståelsen av dopingproblematiken. Det finns samhällsvetenskapliga forskare som gör jämförelser och liknelser mellan dopingpolicy och narkotikapolity (Houlihan, 2002). Lång samhällelig erfarenhet från drogreglering och social kontroll, och kunskap om detta område används i de antidopingdiskussioner som förs av forskare idag. Detta tror vi är en klok strategi, men samtidigt måste man ha klart för sig att det dopingproblemet inom idrott också skiljer sig på många sätt från annan drogproblematik. Idrottsdopare är inte utslagna samhällsmedborgare, de har inte samma koppling till kriminalitet och självdestruktivitet. Däremot ligger sannolikt den samhälleliga ökade doping användningen nära narkotikaproblematiken.

Inledningsvis presenterar vi en sammanfattning av de vanligaste dopingdiskurser som förekommer inom dagens antidoping- och policyforskning. Här begränsar vi oss inte enbart till samhälls- och beteendevetenskap, även om samtliga diskurser i första hand har relevans för samhälls- och beteendevetenskapen och styrningsproblematiken. Begreppen lånar vi av den brittiske juristen Ken Foster.¹ Författarens juridiska bakgrund påverkar naturligtvis uppställning, och flera diskurser ligger

¹ Artikelnen heter ”The Discourses of Doping: Law and Regulation in the War against Doping” i *Drugs and Doping in Sport*. (Red) O’Leary. London 2001. Ken Foster är forskare och lärare i juridik och har skrivit mycket inom ”Sports Law”. Idrottsjuridik är ett ämne som inte existerar i Sverige och följaktligen ligger forskningen här många år efter Storbritannien.

inom det juridiska fältet, men det finns också annan forskning som filosofisk och medicinsk. Med utgångspunkt i kartläggningens syfte: att beskriva samhälls- och beteendevetenskaplig doping- och antidopingforskning blir det naturligt att främst vända sig till de brittiska jurister som sysslar med "Socio-Legal Studies". Det är dessa forskare, främst Foster, O'Leary, McArdle och statsvetaren Houlihan, som tydligast beskriver och analysera antidopingreglering och kontroll. Detta är en forskningsprofession som inte existerar i Sverige, men som vi, i vårt forskningsprogram, även vill lyfta fram som en viktig forskningsinriktning för förståelsen av doping och arbete med anti-doping.

Den konstitutionella diskursen

Denna diskurs är mycket grundläggande inom idrotten, både internationellt och nationellt. Den handlar om att idrottsrörelsen är en privat angelägenhet med självstyrelse. Idrotten skapar sina regler internt utan statlig eller rättslig intervenering (Foster, 2001). Det gäller dopingregler såväl som andra typer av regler: allt från utövanderegler, via disciplinregler till regler för idrottsföreningars verksamhet (Malmsten, 2000, 2002). Diskursen rör inte bara dopingen utan hela idrottens självstyrelse. Idrottens självreglering och interna ansvar för sina verksamheter betraktas av idrotten som oerhört viktig. Det finns en stor konsensus både på ett internationellt och ett på nationellt plan om att idrotten skall vara autonom, och i så stor utsträckning som möjligt idrottssamfundet undvika statlig inblandning. De idrottsliga regelverken följer en hierarki uppifrån internationella förbund och IOC (International Olympic Committee) ner till enskilda idrottsföreningar. Utifrån denna diskurs gör idrotten anspråk på att inte stå under något annat regleringssystem eller rättssystem än det idrottsliga (Foster, 2001).

För dopingen betyder detta att idrotten själva vill lösa dopingproblemet utan statlig inblandning (Foster, 2001). Det finns också dopingregler, kontrollapparater och idrottsliga domstolar på olika nivåer inom idrotten. Denna idrottens autonomi är dock långtifrån självklar som vi skall se längre fram i rapporten. Det förekommer både statlig intervenering i form av lagstiftning och tillämpning av lagstiftning. Det är

vidare inte ovanligt idrottsutövare som dömts för dopingbrott inom idrotten tar sina fall till nationella civilrättsliga domstolar – domstolar som i flera fall gått emot idrottsorganens beslut och därmed inte erkänt idrottens autonomi. Detta osäkra rättsläge är naturligtvis ett stort problem för genomförandet av en effektiv antidopingpolicy.

Kontraktsdiskursen

Ett sätt att se på den idrottsliga autonomi och självstyrelsen är den bygger på en privat avtalsrättslig konstruktion (Foster, 2001). Enskilda individer och juridiska personer (organisationer t ex idrottsföreningar) har rätt att fritt ingå avtal med varandra. Det ser ut som följer: När den enskilde idrottsutövaren blir medlem i en idrottsklubb sluter hon eller han ett avtal med klubben. Detta avtal innehåller såväl rättigheter som skyldigheter för idrottsutövaren, och följaktligen också rättigheter och skyldigheter för föreningen. Medlemmen i idrottsföreningen har t ex rätt att delta vid årsmötet och rätt att delta i beslut vid dessa möten. Skyldigheterna för medlemmen består i att de måste följa idrottsklubbens regler, men inte bara det, utan även de olika nationella och internationella idrottsförbundens regler i hierarkisk ordning, dvs högsta internationella idrottsorgans gäller före underställda organ (Malmsten, 2000, 2002).

Gången är som följer: idrottsutövaren ingår avtal med en förening, som i sin tur har en avtalsgrundad relation till förbunden på olika nivåer nationellt. De högsta organen i Sverige inom varje idrott är de olika förbunden, t ex Svenska Fotbollförbundet. Alla förbunden står sedan under RF (Riksidrottsförbundet). Detta system innebär att när den enskilde idrottsutövaren ingår i ett avtal med idrottsförening ingår denna även i ett avtal med förbunden och RF (om än indirekt). Dessutom ingår idrottsutövaren i avtal med de internationella idrottsförbunden. Om vi håller oss till Sverige gäller RF:s regler för samtliga förbund, föreningar och enskilda utövare som är medlemmar i föreningar (Malmsten, 2000, 2002). Detta betraktas som avtalsmässigt reglerat, och avtal har vi som fysiska och juridiska personer rätt att ingå. Det betyder att vi kan avtala om att vissa regler skall gälla, och följer man inte reglerna kan man i värsta fall uteslutas från hela den omfat-

tande idrottsorganisationen.

Detta systems betydelse för dopingproblemet och dopingpolicyn är att, det finns de facto regler mot doping inom idrotten, och bryter man mot dessa, bryter man mot kontraktet, och sanktion eller utslutning kan då bli följden. Det går m a o inte att hävda – vilket man vid flera tillfällen har försökt, och dessutom lyckats med – att privata idrottsorgan har inte rätt att gå in och besluta om yrkesförbud för professionella idrottare när de dopat sig.

Kärnproblematiken i kontraktsskursen är idrottens autonomi visavi statlig eller överstatlig intervention (EU). Denna problematik rör inte bara doping utan även en mängd andra frågor. En sådan är idrottsproffsens rättsliga status. Är de att betrakta som vanliga arbetare som inom EU får röra sig fritt, eller har t ex fotbollsklubbar rätt att ta betalt för sina spelare när de byter klubb. I detta fall har vi redan fått ett tydligt svar i Bosmandomen, där EU-domstolen intervenerade i idrottens självstyrelse (se t ex Malmsten 2002). Idrotten försöker försvara sig genom att hävda att idrottslig verksamhet är något utöver ekonomisk verksamhet. Det finns ett kulturellt inslag och värde som kräver speciella (interna) regelverk för att kunna frodas och bestå. Dessutom använder man det rättsliga instrumentet – avtalet – som självklart har stor legitimitet även i statliga organisationer.

Avseende dopingen finns det en motsättning mellan vem som skall styra, idrotten eller staten, och därmed vilka regler som skall gälla – idrottens, fastställda via avtal, eller statens. Om de idrottsliga avtalen erkänns och reglerna kan tillämpas kan det innebära att kontrollen blir mer långtgående, t ex kan man avtala om att göra ingrepp i den personliga integritet för att kunna genomföra dopingtest. Detta skulle sannolikt inte kunna tillåtas i en statlig jurisdiktion, mot bakgrund av t ex Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Det finns en motsättning här mellan idrottens utomrättsliga styrning och den statliga (eller överstatliga styrningen).² Och enskilda idrottare som genomgått ingående kontroller och dömts av idrottsorgan utnyttjar naturligtvis statens vilja (och i vissa fall skyldighet) att intervensera. Det finns förutom mänskliga rättigheter en mängd

inte minst procedurella juridisk regler som idrotten inte alltid följer till punkt och pricka. Rättsäkerheten är mindre i de utomrättsliga idrottsliga domstolarna, och så länge den är det, finns det en stor risk att olika nationers domstolar kommer att ogiltigförklara idrottsdomstolarnas beslut eller förmildra deras sanktioner. Den här typen av konflikt är ett stort problem för dopingarbetet, och den gynnar mest de som har åkt fast i dopingkontroller, vilka kan utnyttja motsättningen mellan regleringssystemen. Med detta inte sagt att nationers rättsliga organ skall lägga sig platt inför idrottens domstolar, snarare måste väl lärdomen bli att idrotten självreglering måste bli mer rättssäker och mer anpassad till gängse rättsprinciper och principer om mänskliga rättigheter. Problemet är bara att detta försvårar dopingkontrollen – rättsäkerheten skapar stora kryphål för doparen.

I den rättsvetenskapliga boken *Drugs and Doping in Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives* (O’Leary, red, 2001) diskuteras denna problematik på ett utförligt vis av flera juridiskt skolade författare forskare och praktiker. Problemet handlar om konflikter mellan olika regleringssystem, statliga och idrottsliga, och vilka konsekvenser det får. Flera belysande exempel tas upp. Överlag är boken mycket intressant då det gäller förståelsen av själva antidopingproblematiken. Man kan inte bara etiskt fördöma ett beteende och sedan skapa regler och tillämpa dessa och tro att allt skall ordna sig. Det finns en mängd problem med styrning, och dessa måste beaktas om man vill kunna genomföra en förändring av ett beteende. Det gäller både förändring av ett icke accepterat marginalbeteende – ”social kontroll” och förändring av ett mer vanligt eller accepterat beteende – ”social styrning”. De olika artiklarna i denna bok bidrar med en mängd intressanta infallsvinklar på regleringsproblemet, och hur de olika systemen motverkar varandra, vilket naturligtvis är helt förödande om man vill påverka handlingar med hjälp av regler och sanktioner.

Den allmänna tonen i boken, på ett normativt plan, ger förhanden, att de flesta författarna betonar vikten av att idrottens normsystem inte skall försöka göra inskränkningar i allmänna

² Detta är inget nytt fenomen. Det finns ofta motsättningar mellan det statliga intresset och enskilda gruppintressen. Det kan röra sig om yrkesgrupper, religiösa grupper och inte minst idrotten som social grupp. En metod för sociala grupper att skapa acceptans hos staten för sin självstyrelse är att inrätta egna regler, gärna etiska regler, för att göra den statliga regleringen överflödig (Hoff 2004).

rättsprinciper och mänskliga rättigheter – det är fel väg att gå.

Diskurserna om kriminalitet och straff

Dessa diskurser kännetecknas av en inställning att doping är ett brott – det är kriminellt att dopa sig inom idrotten, och straff utdömes till skyldiga. Detta är en ganska förenklad och känslomässig diskurs, men helt förståelig och mänsklig. När problem uppstår, när avvikande handlingar utföres, när våra värderingar utmanas, då ropar vi på förbud och straff – man vill helt enkelt på snabbaste och ”enklaste” vis bara få bort problemet och handlingarna. Det är ett socialpsykologiskt ”instinktivt” mänskligt försvaret mot ”angrepp”, och ett uttryck för indignation när någon bryter mot normer.

Problemet är att denna regleringsstrategi i regel fungerar dåligt. Det är också en strategi som kritiserats från t ex kriminologiskt håll (Houlihan, 2002). Sedan är det en annan sak att denna regleringsform kan ha andra funktioner i samhället. Ett samhälles uppbyggnad konstitueras av gemensamma värderingar som tar sig uttryck i och bekräftas av känslomässiga utfall som fördömer icke accepterade handlingar – via t ex kriminaliserandet av ett beteende. Detta synsätt bygger på sociologen Durkheims (1964) teorier om samhället (jfr Østerberg, 1995:125 ff).

Diskurserna om kriminalitet och bestraffning hänger ihop, precis som *kriminaliseringen* och *brottet* hänger ihop med *straffet*. Det kan dock vara poäng att skilja de båda diskussionerna eftersom straffets filosofi i sig är en väl utvecklad diskurs och ett länge diskuterat ämne. Det finns väl få saker i samhället som berör människor så mycket som fenomenen brott och straff, och har så gjort under en mycket lång tid.

Diskursen om straffet handlar om straffets funktion. Dels dess faktiska studerade funktion och dels normativa teorier om vilken funktion som man vill eftersträva med hjälp av straffet. En klassisk utgångspunkt är ”individualprevention” – straffet skall avskräcka förövaren att fortsätta att begå brott, det skall ”bota” den kriminelle. En annan inställning är ”allmänprevention” – straffet skall framförallt avskräcka andra i samhället att begå brott. Dessa två funktioner kan verka parallellt.

En mer ovanlig teori står Durkheim för. Han menar – till skillnad från de flesta kriminologer, rättsfilosofer och jurister – att straffets viktigaste funktion är inte att tillrättvisa och avskräcka brottslingen (individualprevention). Inte heller är det till för att avskräcka övriga samhällsmedborgarna från att begå brott (allmänprevention), utan det viktiga är att flertalet samhällsmedborgare får bekräftat att deras uppfattning är den ”rätta”, och att deras uppfattning är den gemensamma för i stort sätt hela samhället (Carlsson & Hoff 2000).

En aktuell sociolog som tangerar denna diskussion är Ivan Waddington (2000) som hävdar, med hjälp av Durkheims teorier, att även om det kanske vore effektivare att tillåta doping om man vill få bort de problem som uppstår till följd av doping – negativa hälsoeffekter och tävlande på olika/orättvisa villkor – så bör vi acceptera den mycket övertygande majoritetens värderingar mot doping. Han vill i stället mjuka upp kriminaliseringsstrategin genom att införa kliniker som kan bistå dopare med professionell hjälp, dels med hjälp att undvika de farliga preparaten, dels med hjälp att helt sluta med doping. Här tar han intryck från den moderna narkotikapolicyns positiva erfarenheter av ”soft law”. En styrningsstrategi som mer tar hänsyn till individens problem och behov i samband med bruk av narkotika än hänsyn till ideologin kring kriminalisering. Men nota bene, syftet med denna styrningsstrategi är fortfarande minska eller eliminera missbruk av narkotika (eller av dopingpreparat), och fortfarande anses narkotika som något värdemässigt negativt. Det handlar alltså inte om att legalisera, acceptera eller t o m att romanisera användningen av narkotika. Det handlar inte om avreglering utan om ”mjuk reglering”. Ibland talar man om ”harm reduction” istället för ”use reduction” (Houlihan, 2002).

Rättssäkerhetsdiskursen

Rättssäkerhetsdiskursen (jfr med de anglosaxiska begreppen ”justice”, ”natural justice” och ”rule of law”) handlar om att domstolar och idrottsliga dömande organ inte bara har att tillämpa olika typer av dopingregler (idrottsliga och statliga), utan tillämpningen måste också ske med hänsyn till rättssäkerheten för dopingmisstänkta. Denna diskurs betonar betydelsen av formell rättvisa eller rättssäkerhet, och dis-

kuterar egentligen inte själva det substantiella innehållet i dopingregler. Oavsett vad man tycker om dopingreglerna måste man följa rättssäkerhetsnormer och andra auktoritativa principer om mänskliga rättigheter och principer om skydd för enskilda individer. Alla skall ha rätt till en rättvis rättegång. Detta synsätt kan uttryckas genom ett antal olika normer. Man har som misstänkt rätt att få veta vad man är misstänkt för, man har rätt att försvara sig etc. Dessutom får inte tillämpande organ mot bakgrund av mänskliga rättigheter göra allt för ingående ingrepp i den personliga integriteten. Att lämna blodprov är en åtgärd som har kommit att diskuteras som en tveksam tvingande metod enligt mänskliga rättigheter.

Ett annat mycket aktuellt rättssäkerhetsproblem är om en idrottare som visar sig ha dopingpreparat i kroppen också därmed automatiskt är skyldiga ("strict liability" – "strikt ansvar"). Så är fallet nu inom den idrottsliga rättstillämpningen, men detta är en metod som också strider mot allmänna rättsprinciper. Det borde enligt dessa finnas med ett intention, eller åtminstone en oaktsamhet, hos idrottaren att dopa sig för att denna skall kunna anses vara skyldig till brott. Dopingpreparaten kan t ex ha funnits i fullt tillåtna kosttillskott, idrottaren kan ha blivit lurad av sin läkare osv. Är han eller hon då skyldig?

Denna diskurs behandlas utförligt i O'Learys (red) *Drugs and Doping in Sport* (2001). De flesta författare intar en kritisk inställning till utvecklingen av dagens dopingpolicy, och ställer upp till försvar av rättssäkerheten och andra viktiga rättsprinciper. Problemet är bara att det är näst intill omöjligt att genomföra en effektiv antidopingpolicy om vissa inskränkningar av t ex integriteten inte kan få genomföras (t ex blodprov). Det blir t ex ganska lätt för den dopade idrottsutövaren att hävda att någon person har preparerat hans eller hennes kost. Och om inte blodprov får genomföras kommer vissa dopingpreparat inte att kunna upptäckas, vilket skulle vara förödande för en antidopingpolicy. Regler som inte kan tillämpas underminerar tron på och legitimiteten för kontrollsystemet.

Dessa insikter lägger grunden för O'Learys slutsats – att vi bör släppa dopingen fri inom sporten. Men inte för att han tycker det är bra med doping utan för att en effektiv antido-

pingpolicy med nödvändighet skulle medföra allt för stora inskränkningar i rättssäkerheten. Dessutom menar O'Leary, när det gäller hälsoargumentet mot doping (det förstör idrottares hälsa), att ett förbud bara ökar hälsoriskerna. Det leder till att man av rädsla att bli angiven inte vågar ta hjälp av den medicinska dopingexpertisen för att undvika farliga preparat. Det leder även till idrottaren väljer farliga preparat som är lätta att maskera framför mindre farliga preparat som är enkla att detektera (O'Leary, 2001).

Den arbetsrättsliga diskursen

I takt med att idrotten blir allt mer kommersialiserad och professionaliserad hamnar idrottens interna normsystem i konflikt med nationella regelverk som t ex arbetsrätten. Idrott är inte längre enbart en fritidsaktivitet utan det har uppstått en mängd olika idrottsyrken. Förutom professionella idrottsutövare, finns även professionella funktionärer, administratörer etc. Vad gäller den aktuella gruppen av presumtiva dopare utgörs den i många fall av idrottsutövare som har idrotten som sitt levebröd. Ertappas man riskerar man avstängning, vilket i praktiken innebär yrkesförbud. Detta är ett växande problem inte endast då det gäller doping, utan även i fall av andra disciplinära brott inom idrotten. I Sverige finns det t ex en praxis att vara försiktig med att utdöma avstängningsstraff (diskvalificering) för tränare, som vanligen är arbetstagare i idrottsklubbar (Malmsten, 2002). Detta just för att undvika att avstängningen upphävs av nationella domstolar, i enlighet med arbetsrättslig lagstiftning. Rekommendationen är att idrottsligt disciplinorgan istället skall utdöma böter. Resultatet av denna konflikt mellan två olika normsystem kan leda till en slags straffrättslig dubbelmoral. Det är fullt legitimt att diskvalificera ideella idrottsaktörer (amatöridrottare, föräldrar, ideella tränare och domare), men så fort samma funktioner utförs i form av lönearbete blir den allvarligaste påföljden, diskvalifikation, obsolet.

För man över resonemanget på doping blir konsekvensen än mer uppenbar och absurd. Idrottare som med hjälp av otillåtna dopingpreparat vinner tävlingar och tjänar enormt stora summor pengar kan inte stängas av från framtida tävlande. Däremot går det att stänga

av amatörer som påträffas dopade.

Nu är vi inte riktigt där ännu. Fortfarande diskvalificeras professionella idrottsutövare som ertappats dopade. Men det råder en osäkerhet: gränserna mellan de olika normsystemen testas och har ännu inte satt sig riktigt. Detta leder till en osäker normbildning. Vad skall man rätta sig efter? Flera handlingsalternativ är möjliga. Kan professionella idrottare straffas med långa yrkesförbud? Dilemmat påminner om det som tidigare diskuterats i samband med rättssäkerhetsdiskursen. I *Drugs and Doping in Sports* redovisas fall där nationella domstolar gått in och förkortat straff utifrån arbetsrättsliga skäl och statliga regelverk (O'Leary, 2001).

Om de idrottsliga sanktionerna mot dopingbrott upphävs av civila domstolar är detta naturligtvis ett problem för den idrottsliga styrningen av doping. Ignorerar rättssäkerhets- och de arbetsrättsliga principerna är naturligtvis detta likaledes ett styrningsproblem. Dels på ett värdemässigt plan – det är viktiga samhällsvärden som kommer till uttryck i dessa principer – men också rent praktiskt: de idrottsliga domsluten riskerar att underkännas gång på gång i de nationella domstolarna.

Den etiska diskursen

Detta är en diskurs som fått mycket utrymme den vetenskapliga dopingdiskussionen men även i den mer allmänna dopingdebatten (se t ex Waddington, 2000; Houlihan, 2002, 2003; Mottram 2003; British Medical Association, 2002; Tännsjö & Tamburrini, 2000). Det är i denna diskurs som motiven mot doping formulerats. Både internationellt och nationellt i Sverige är det vanligen följande etiska skäl som framförs som de bärande mot doping:

1. Det är brott mot idrottens fair play.
2. Det är hälsofarligt.
3. Det strider mot idrottens renhetsideal.

Fair play är ett mycket viktigt begrepp inom idrotten – kanske det allra viktigaste hävdar många (Loland, 2002). Det är en av de viktigaste stommarna i idrotten och tas den bort riskerar hela idrottsbygget att falla ihop. Vem är intresserad av att utöva idrott på helt olika

villkor? Vem vill se på sportevenemang där förutsättningarna för utövarna är så olika att resultaten på förhand är givna?

Fair play handlar om att göra det till en ära att följa idrottens regler och normer. Bryter man mot reglerna betraktas det som fusk. Men som vi kommer till längre fram: det är skillnad på fusk och fusk, och doping är en allvarlig sorts fusk. Fair playbegreppet kan kopplas till synen på idrott som en gentlemannaverksamhet, och att följa fair play sträcker sig längre än till att följa formella regler – även oskrivna skedersregler skall följas. Ibland benämns detta "sportmanship" eller att man agerat "sportsligt" (valet av term "sportsligt" antyder i sig sportens eller idrottens moraliskt höga värde – agerar man sportsligt agerar man hedervärt). Att dopa sig är att brott mot idrottens fair play och detta väcker starka känslor och fördöms etiskt.

Att doping är hälsofarligt har inte så mycket med idrottens interna logik att göra. Att idrottare i många fall riskerar sin hälsa är en premis som man lärt sig leva med inom idrotten. Dödsfall sker ständigt, och allvarliga skador är vardagsmat inom flera idrotter: hjärnskakning, förstörd mjälte, brutet ben, tänder utslagna, överbelastningsskador etc. Dessa hälsorisker fördöms inte alls i lika stor utsträckning som doping som hälsorisk (undantag finns, t ex kritiserar boxningens hälsorisker på många håll). Det som möjligen skulle motivera ett ifrågasättande av dopingriskerna framför andra risker är att dessa är mer onödiga. Man behöver inte ta denna typ av risk för att kunna utöva idrott. Medan t ex formel 1 med nödvändighet måste leva med sina risker, annars går det inte att genomföra denna idrott. Att springa 100 meter utan att dopa sig går självklart bra.

Punkten (3) att doping strider mot idrottens renhetsideal förekommer inte i lika stor utsträckning i de etiska diskussionerna mot doping. Men icke desto mindre kan man hitta en hel del substans i denna syn. Det finns en kultur inom idrotten som förespråkar vissa renhets- och hälsoideal. Utryck som "en sund skäl i en sund kropp" kan förklaras av denna inställning. Det finns en förväntan på idrottsutövare att de skall leva ett sunt liv och t ex inte ägna sig tobaksrökning, alkohol och narkotika. En sida av detta är att de uppräknade hälsovådliga preparaten försämrar idrottarens presta-

tion, vilket idrottsligt och tävlingsmässigt vore irrationellt. En annan sida av detta är att vissa av preparaten finns på IOC:s dopinglista, och eventuellt kan vara prestationshöjande.

Oavsett detta, så fördömer man inom idrotten användningen ”orena” preparat som inte är prestationshöjande och som inte finns på dopinglistan. Fördömandet kan därmed knappast motiveras utifrån fair play-idealet utan det måste vara något annat. Och ”renhets-tesen” verkar vara plausibel. (Waddington, 2000; Houlihan, 2002). Men fördömandet behöver inte uteslutande grundas i ”renhets-synen”, utan det kan också kopplas till det samhälleliga fördömandet av droger generellt i samhället, främst narkotika (Waddington, 2001).

Det finns naturligtvis invändningar mot samtliga dessa diskurser eller argument mot doping. Att idrott skall vara ”fair” och bygga på lika villkor är en sanning med många modifierationer. Houlihan (2002, 2003) påpekar att idrottsutövare hela tiden försöker finna fördelar gentemot sin motståndare. Det kan vara vi träningsmetoder (t ex höghöjdsträning, utrustning t ex speciell baddräkt), speciell kost, vitaminintag osv). I dessa fall är det ingen som opponerar sig för att vissa startar tävlingen med andra och bättre förutsättningar.

Överlag är tanken om tävling på lika förutsättningar ganska naiv. Vi föds med olika förutsättningar. I t ex basketen är det mer eller mindre omöjligt att lyckas om man inte är väldigt lång. Inom fattiga länder har man inte möjlighet att praktisera kostsamma idrotter som ridning, segling, tennis och golf. Idrottare i länder utan snö tävlar inte utifrån samma förutsättningar i vintersporter som de idrottare som har snön utanför sin dörr. En del av dessa orättvisor har man försökt lösa genom att t ex införa viktklasser i boxning och brottning (Loland, 2000).

Ett sätt att försöka försvara inställningen till doping som ett orättvist hjälpmedel är att medfödda och naturliga skillnader (längd, etc) kan och bör accepteras inom idrotten. Det är praktiskt svårt undvika dessa. Men då kan man lyfta fram att utrustningshjälpmedel, kosttillskott och ekonomiska förutsättningar skapar orättvisa fördelar. Borde inte dessa förbjudas precis som doping?

Fair play-argumentet är inte vattentätt,

varken som etisk grund för ett förbud mot doping eller som förklaring till den stora indignation som finns mot doping jämfört mot andra hjälpmedel eller orättvisa förutsättningar för tävlande på lika villkor (Waddington, 2000; Houlihan, 2002, 2003). Det verkar som om det ligger andra orsaker bakom den starka antidopinginställningen. Punkten (2) ovan om att doping är oetiskt p g a de hälsorisker som doping medför kan eventuellt tjäna som förklaring. Huruvida doping verkligen är hälsofarligt vet vetenskapen egentligen inte så mycket om. Systematiska medicinska studier har inte genomförts av etiska skäl. Det vore oetiskt att pröva misstänkt farliga preparat på människor, särskilt som det egentligen inte finns några medicinska tillämpningsområden för dessa (utom i undantagsfall). Men i enskilda fall har man starkt kunnat misstänka samband mellan doping och t ex skador på kroppsorgan. Ofta gäller det då AAS som är kopplat till skador på lever, förkrympta testiklar, utveckling av bröst (män) och utveckling av basröst (kvinnor). Vad gäller en del preparat som funnit under än längre tid och som också används i andra sammanhang är kunskapen större. Till exempel är medicinen ganska medveten om vilka negativa effekter amfetamin och hasch har på hälsan (Mottram, 2003).

I dagens, åtminstone svenska, dopingdebatt har ytterligare ett antal hälsofenomen uppmärksammats av beteendevetare. Det handlar om psykologiska effekter av AAS. Det har visat sig i intervjuer att bruk av AAS ger än brukaren en känsla av ofelbarhet, överlägsenhet och nästan gudomlig självkänsla. Man får en väldig kick av detta, men baksidan är att motgångar och konflikter hanteras på ett mycket asocialt vis. Det finns exempel på att dopade personer tappat humöret och i ilska mer eller mindre avrättat kontrahenter. Vittnesmålen från miss-handlade flickvänner till AAS-brukare ökar och har börjat uppmärksammas. I värsta fall slutar dessa tragedier med svartsjuka och misshandel med att den dopade mannen till slut i vredesmod dödar sin flickvän (FRN, 1994; Tricker, et al, 1996; Paccagnella, et al, 1997; Thiblin, et al, 1997; Pedersen, et al, 2001; Thiblin & Pärklö, 2002). Ett ytterligare psykiskt hälsofenomen som påträffats är att AAS-brukare har en klart suicid tendens i samband med att man avbryter

sitt bruk (FRN, 1994; Helling, 1994; Moberg, 1994, 1995, 1996; Miller, et al, 2002). Det finns i dessa psykologiska effekter flera viktiga psykosociala dimensioner där forskningen behöver utvecklas.

Detta är en diskussion som förs utanför idrotten, men den pochar definitivt på sin uppmärksamhet, inte minst mot bakgrund av att AAS-beslagen ökar, och användningen av dessa i kriminella sammanhang ökar, t ex används dessa som ”strategiska droger” för att t ex upp- arbeta muskelmässig auktoritet, aggressivitet och mod inför kriminella handlingar som rån, misshandel, mord etc (Moberg, 1994, 1995, 1996; Isacson, et al, 1998; CAN, rapport nr 71, 2003). Om dopingen inom idrotten delvis, men inte helt, lämnats ifred av staten i olika länder hamnar dessa utomidrottsliga doping- problem på regeringars och politikernas bord. Och i Sverige har regeringen börjat adressera problematiken.³ Men forskningen har mycket mer att uträtta.

För att återgå till den etiska diskursen som främst vuxit inom idrotten kan det konstateras att det finns klara indikationer på, att viss doping är hälsofarlig (se punkten 2 ovan) (Lenehan, 2003; Mottram, 2003). Det kan vara en förklaring till att man motsätter sig doping, men är det en etiskt invändningsfri grund för förbudsinställningen? Även här får den etiska invändningen problem. Om man skulle förbjuda allt som är hälsovådligt i samband med idrott blir listan lång. Som diskuterats ovan är hälso- och skaderiskerna mycket stora inom ett flertal idrottsgrenar, som t ex boxning, motorsport, ishockey, fotboll etc. Listan kan göras lång. Likaså är listan lång då det gäller vilka typer av skador och hälsoproblem som kan uppstå till följd av idrott – benbrott, hjärnskakning, hjärtinfarkt, skador på vitala organ vid motorolyckor osv. Än en gång blir den etiska diskursen snarare en dubbelmoral än ett moraliskt fundament för en antidopingpolicy: vissa hälsofarliga aktiviteter, metoder, utrustningar och preparat är tillåtna fast de är hälsofarliga medan andra som doping förbjuds p g a att de

är hälsofarliga.

Möjligen kan dopingen som vi nämner ovan betraktas som en mer onödig hälsorisk än andra. Tacklingar ”måste” förekomma i ishockey, olyckor går inte att undvika när motorer och hög fart är inblandad osv. Riskerna är en förutsättning för dessa idrotter, vilket inte doping kan sägas vara i någon idrottsgren.⁴ Men det finns andra hälsorisker som till sin natur mer påminner om doping, som är fullt tillåtna. Ett exempel som lyfts fram i litteraturen är det mycket vanligt förekommande medicinerandet mot inflammationer som sker inom idrotten. De vanligaste preparaten är tillåtna att använda, men det finns definitivt hälsorisker med detta. Dels p g a biverkningar, och dels p g a att man riskerar allvarligare kroppsliga skador när man inte lyssnar på kroppens signaler och t ex vilar vid inflammationer (Waddington, 2000; Mottram, 2003).

Det går att hitta fler exempel som talar mot hälsoargumentet mot doping. För att nämna ett, brukar man ofta låta duktiga idrottsutövare inom t ex fotboll spela på sprutor fast de är skadade.⁵ Och även om man skulle säga: ”visst det finns andra risker som vi accepterar, men tar vi bort dopingen så har vi en hälsorisk mindre, så är det är väl bra!”, så kan detta betraktas som ett argument mot doping, men inte ett etiskt vattentätt argument, vilket är viktigt att komma ihåg när man diskuterar den värdemässiga grunden för en hållbar och genomförbar antidopingpolicy.

Den sista punkten (3) om renhetsidealet är inte alls lika vanligt förekommande i den etiska diskussionen. Om de två första punkterna (1) och (2) kan sägas ha vuxit inifrån idrotten, bygger punkten (3) snarare en extern analys av idrottens kulturer, där ”renhetskulturen” är en bland många. Intressant att notera är att det i denna inställning egentligen inte finns någon inkonsekvens. Står man bakom ”renhetsidealet” bör dopingen förbjudas, precis som mycket annat ”orent” bör fördömas: alkoholkonsumtion, tobak, stillasittande etc. Problemet med denna ideologi är att den inte allmänt accep-

³ Dopningsproblematiken diskuterades vid ett seminarium i Rosenbad 2004: ”Seminarium om missbruk av hormonbaserade dopningsmedel”. Arrangörer var Regeringens kommitté Mobilisering mot Narkotika och Justitiedepartementets arbetsgrupp för frågor rörande doping inom idrotten.

⁴ Och vad gäller hjärtinfarkt och liknande hälsorisker så kan man argumentera för att idrottandet i stort ändå ger mer i hälsovinster än hälso- risker.

⁵ Hälsoeffekterna av att idrotta skadad är ett etiskt problem (se t ex Rolf Jonssons recension av Kirsten Kaya Roessler [2002] *När idræt gør ondt – skader, smerter, stress*; se även Jonssons artikel: *Smärter och skadors normalisering inom tävlingsidrotten*, publicerad: idrottsforum.org, 28/9 2004). Detta hälsoproblem diskuteras sällan, till skillnad från dopningens negativa hälsoeffekter

terad hos dagens idrottare och idrottsanknutna (publik, funktionärer etc). Alkoholkonsumtionen, t ex inom och runt idrotten, är mycket utbredd.

En ytterligare diskussion som börjat dyka upp på sistone i anslutning till den etiska diskursen är en diskussion om att dopingen förstör idrottens integritet och goda rykte (Waddington, 2000). Denna diskussion är också externt analyserad, även om man naturligtvis inte kan bortse ifrån att det inom idrottens maktorgan finns en mycket god insikt i detta problem. Dopingskandalerna i media devalverar värdet på den idrottsprodukt som säljes med en enorm framgång i allehanda sammanhang som VM och OS. Vi anser inte att det är särdeles viktigt att fastställa om detta de facto är en etisk diskurs, våra kollegor filosoferna som är experter på området skulle dock sannolikt hävda att så inte är fallet. Empiriskt kan vi dock konstatera att fenomen som benämns etiska ofta är kopplade till frågor om gott anseende för en viss grupp eller verksamhet. I t ex olika professioners etiska koder och arbete kring dessa, talar man mycket om att förbättra sitt anseende. Det är en etisk målsättning och/eller ett syfte med etiken (Hoff, 2004).

Det intressanta med denna ingång är att här finner man heller inga inkonsistenser eller motsägelser. Värnandet av idrottens goda rykte verkar vara ett rimligt skäl till antidopinginställningen – etiskt eller icke etiskt; rätt eller fel. Hursomhelst är det säkerligen inte den enda orsaken till antidopinginställningen, och inte heller den enda värdegrund som en antidopingpolicy bygger eller bör bygga på.

En utveckling av den etiska diskursen, menar vi, genomförs av Houlihan i boken *Dying to win* (2002). Houlihan menar att de etiska grunderna som diskuterats (framförallt fair play och hälsa) är för svaga för att bygga en antidopingpolicy på. Han initierar därför ett nytt angreppssätt, och elaborerar dopingen ur ett rent regelperspektiv. Det är förbjudet inom olika idrotter att dopa sig, precis som att flera andra typer av handlingar är otillåtna. Inom fotbollen är det exempelvis förbjudet att ta bollen med händerna. Samtidigt säger Houlihan att detta inte är ett helt igenom lyckat antidopingpolicyfundament. Han menar att en regel i sig inte är skäl nog att förbjuda ett beteende. Det måste finnas ett syfte med regeln, t ex att öka

spänningen idrotten. Han konstaterar (Houlihan, 2002:141): "Consequently, if a drug use is to be banned one must be able to answer the question 'Why ban drug use?' in a convincing manner."

Svaret på frågan som Houlihan ger är simpelt, men realistiskt. Simpelt i den meningen att doping skall förbjudas p g a att berörda idrottare och idrottsanknutna anser att det skall förbjudas. Det är alltså attityden som blir avgörande och inte någon värdering grundad i ett djupare etiskt resonemang om det goda eller onda samt det rätta eller orätta. Houlihan konstaterar krasst (2002:146): "Policy positions based solely on principle are unsustainable unless there is popular support." Vill man vara kritisk kan man kalla denna position populistisk; vill man vara positiv kan man kalla den demokratisk. Majoritetens åsikt räknas som gällande och ofta dessutom som moraliskt gällande.

Förutom att Houlihans position är realistisk menar vi att det finns en stark empirisk förankring i synsättet. Det är ofta så här det går till i vårt samhälle, när det gäller ställningstaganden för rätt och fel samt i förlängningen när lagar stiftas och förändras. Det finns ett samhälleligt tryck och en majoritets påverkan på styrande-processen. Ofta är dessa värderingar och lagar som kommer till inte etiskt oantastliga, men ändå hävdar många att detta är det bästa system vi kan ha, dvs ett demokratiskt beslutssystem. Och därmed torde det även att gå att försvara ur etisk synpunkt. Houlihan ger själv exempel på demokratiska värderingar kring abort och eutanasi i dagens debatt som kan ifrågasättas och ifrågasätts från etisk synpunkt. Ändå ser vi t ex abort som något självklart och fullt legitimt. Likadant är det med inställningen till doping. Houlihan exemplifierar också med de gamla amatörreglerna inom idrotten. Dessa regler saknade allmänt stöd, och plockades så småningom bort (Houlihan, 2002).

Den medicinska diskursen

Framförallt handlar denna diskurs om att utifrån ett medicinskt perspektiv skydda idrottarnas hälsa, men den handlar även om att bevara idrotten "ren". Foster (2001:185) säger: "This discourse stigmatises drugs as unnatural, artificial stimulants." (Jfr diskussionen om idrottens renhetsideal ovan i samband med den

etiska diskursen.)

Inom medicinen finns det en diskussion om doping, och dess hälsovådliga effekter. Den medicinska diskursen beskriver effekter och risker med doping och risker med läkemedelspreparat som är vanligt förekommande inom idrotten. Gränsen mellan läkemedelspreparat och dopingpreparat är flytande. Ett stort antal dopingpreparat används också som läkemedel. ”Röda listan” är lista av läkemedel som är dopingklassade. Det gäller att som idrottare noggrant undersöka vilka preparat som är förbjudna när man avser att ta någon medicin för en åkomma. Det finns också möjlighet att i vissa fall få dispens att använda ett dopingklassat läkemedel, t ex för att behandla astma. Detta indikerar lite av en problematik kring antidopingpolicyn. Det finns en otydlighet kring vilka preparat som är icke-legitima. För vissa personer är vissa preparat att betrakta som läkemedel, för andra är samma preparat illegala hjälpmedel; och när idrottaren inte tävlar då är ett visst preparat tillåtet och att betrakta som ett läkemedel (t ex mot förkylning), och under tävling är det definierat som ett otillåtet dopingpreparat.

Den vetenskapliga diskursen

Den vetenskapliga diskursen handlar om vetenskapen kring utvecklandet av testmetoder för dopingkontroller. Detta är en mycket omfattande diskussion kring dopingproblematiken (se t ex Yesalis, 2000). I Wilsons och Derse (red) bok *Doping in Elite Sport* (2001) benämns denna vetenskapliga ingång i dopingproblematiken: ”The Science of Doping”. Foster menar att denna diskurs behandlas som om den vore helig, och den ifrågasätts inte (Foster, 2001:185). Men det finns självklart problem även rörande testmetoderna; de är inte alltid säkra. Det är t ex problematiskt att skilja på kroppsegna och tillsatta substanser. Flera dopingpreparat påverkar kroppen att själva utveckla den efterfrågade prestationshöjande substansen. Hur kan man avgöra när ett preparat tillsatts och när en person själv t ex utvecklar en stor mängd röda blodkroppar, som ger större fysisk uthållighet (Waddington, 2000). Då sätter man upp gränsvärden, men dessa är i viss mån godtyckligt satta och risken att en oskyldig person beslås med dopingbrott kan inte uteslutas.

Rättssäkerheten kräver naturligtvis (se ovan den etiska diskursen) att det inte får föreligga några tveksamheter. Skall en individ dömas för dopingbrott måste det vara bevisat utom allt rimligt tvivel att personen inte har dopat sig. Kontrollernas adekvans är därför helt avgörande. Om nationella domstolar underkänner testmetoderna så faller antidopingpolicyn. Här kan man också uttyda en systemkonflikt mellan den medicinska vetenskapen och juridiken. Vetenskapsmännen som har en stark legitimitet i vårt samhälle gillar inte att ifrågasättas av domstolar. Tittar man närmare på de olika diskurserna avseende den avgörande frågan – bevis, så har man olika sätt att se på bevis. Inom vetenskapen har man vissa kriterier och i domstolar andra. Hamnar dessa olika sociala institutioner för långt ifrån varandra undermineras antidopingpolicyn.

Viktiga kunskapsfält att utveckla

Den samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga forskningen är inne på en hel del olika fält även om kunskapen om doping ur dessa perspektiv ännu är i sin linda. Frågan är, var behöver forskningen utvecklas?

En frågeställning som lyfts fram av flera forskare, såväl medicinska som samhälls- och beteendevetenskapliga är: *varför dopar idrottare sig?* (Houlihan, 2002; Mottram, 2003; m fl). Ur ett utomidrottslig dopingperspektiv blir naturligtvis den motsvarande frågan: *varför dopar man sig?* (Helling, 1994; Moberg, 1994, 1995, 1996 m fl).

Det föreligger stora hälsorisker med doping och idag är upptäcktsrisken inte längre försumbar. Att ertappas dopad får enorma konsekvenser idrottsligt, socialt och ekonomiskt. Ändå är vissa idrottare villiga att utstå riskerna som följer med doping – frågan man ställer sig är *varför*. Svaret det vet vi inte, därför finns det naturligtvis all anledning att utveckla forskningen här. Det är i detta sammanhang viktigt att ha i åminnelse att vi talar egentligen om två olika forskningsproblem. Det ena handlar om varför man dopar sig inom idrotten, och det andra handlar om varför man dopar sig utanför idrotten. Svaren kommer sannolikt att vara olika beroende på vilken av dessa sociala miljöer som undersöks. Men frågan är forskningsmässigt intressant i båda sammanhang. Och, som vi påpekat tidigare, finns det poänger med

att arbeta parallellt med forskning kring doping inom idrotten respektive samhället. Sannolikt finns en del gemensamma förklaringar till dopingframväxten i de olika sammanhangen.

Vilken kunskap finns hittills om varför individer dopar sig? Tittar vi på idrotten förekommer hypoteser om motivet till doping som: det finns en enorm lockelse i att t ex komma på pallen i ett OS. I en enkätundersökning som genomfördes i USA bland topp-idrottare 1970 svarade 5 procent att de var beredda att dopa sig även om det innebar deras frånfälle inom ett år, om dopingen med säkerhet skulle ge en OS-guldmedalj. En senare undersökning 1984 visade att av 198 idrottare i världsklass var 52 procent beredda att ta ett dopingpreparat om det garanterade framgång, även om de troligen skulle avlida inom en femårsperiod (British Medical Association, 2002:11).

Talar vi sedan om varför idrottare dopar sig utanför idrotten diskuteras mer psykologiska förklaringar, t ex har dopare vittnat om att de haft en dålig självkänsla, varit mobbade och därför börjat bygga upp sin kropp med hjälp av AAS. Detta för att skaffa sig styrka och utseende, samt för att sätta sig i respekt i sin omgivning. Att skaffa sig större framgång hos tjejer genom en muskulös och attraktiv kropp kan även finnas med som motiv för doping (Helling, 1994). Andra incitament, som diskuteras ovan, handlar om strategiskt bruk av anabola steroider i samband med brottslighet.

De flesta av dessa förklaringar till doping inom och utanför idrotten är osäkra. Vad gäller idrotten är förklaringarna att betrakta som hypoteser som behöver bekräftas via intervjuer med dopare. Här i ligger ett metodologiskt problem: det är sannolikt inte många idrottare eller andra involverade som skulle ställa upp på intervjuer. Angående den forskning som finns på utomidrottslig doping så verkar det var lättare att få dopare att ställa upp på intervjuer (Moberg, 1996). Däremot är underlaget fortfarande alldeles för litet för att kunna dra några säkra slutsatser kring varför man dopar sig. Men här menar vi att det definitivt finns lovvärda initiativ i Sverige, som kan utvecklas med mer forskning.

Sociala och historiska processer som påverkat utvecklingen av doping

Det finns en annan intressant ingång till pro-

blematiken kring varför man dopar sig. Sociologen Ivan Waddington har börjat undersöka *vilka sociala och historiska processer som ligger bakom framväxten av dopingfenomenet*. Sociologiskt kan man omformulera frågan – varför man dopar sig – till just: vilka sociala processer ligger bakom och påverkar framväxten av dopingfenomenet? Denna fråga ger ett annat forskningsfokus än den förra. Istället för att undersöka individuella motiv till doping studeras sociala och historiska processer som påverkat utvecklingen av doping. Det är med all sannolikhet inte enbart individuella motiv som ligger bakom dopingen inom idrott och i övriga samhället.

Vi menar dock inte att individuella förklaringar är meningslösa för att förstå dopingframväxten, utan bara att den individuella ingången till förståelsen av varför doping existerar behöver kompletteras med sociologiska analyser. Det handlar om två olika men komplementära perspektiv: ett individuellt och ett socialt perspektiv.

Waddington lyfter fram två sociala processer som han menar tillsammans påverkar framväxten av doping. Den ena processen benämns (1) "the medicalisation of sport" (jfr Kryger Pedersen, 2003) (som är en del av en större generell social process – "the medicalisation of life"). Den andra processen, som egentligen är flera sociala processer, är (2) "förändrade förutsättningar för idrotten" p g a av ekonomiska och politiska faktorer (Waddington, 2000).

Medicinens utveckling och ökade utbredning i samhället har diskuterats under några sekler av sociologer. Waddington tar upp medicinsociologen Zolas tes att den moderna medicinen har utvecklats till en institution för social kontroll i det industrialiserade samhället (Zola, 1972). Människor etiketteras av läkare som antingen friska eller sjuka. Fler och fler tillstånd betraktas som sjukdom, t ex åldrande, alkoholism, drogberoende och graviditet. Detta gör att läkarna via allehanda sjukdomsbehandlingar får ett utökat inflytande över människors liv (Waddington, 2000).

En annan författare beskriver nya grupper som har hamnat under medicinsk kontroll: ofödda, nyfödda, småbarn, kvinnor i klimakteriet och gamla (Illich, 1975). Ytterligare en författare uttrycker det ännu mer drastiskt:

”...there remain only patients and those not yet patients” (de Swaan, 1988:243).

”The medicalisation of sport” börjar någon gång under 1960-talet. Idrottsmedicinen etableras och denna består av områden inom klinisk medicin som är relevanta för idrotten. Det handlar t ex om medicinsk kunskap om hur idrottsskador skall behandlas. Medicinens intåg i idrotten underblåses av andra utvecklingstendenser: (2) ”förändrade förutsättningar för idrotten”. Dessa utvecklingstendenser är: (2a) amatöridealens borttynande och den ökade möjligheten att få materiell belöning för sitt idrottande, (2b) politiseringen av idrotten, vilken skapar drivkrafter för ”att vinna till varje pris”, samt (2c) kommersialiseringen av idrotten.

När amatöridealerna försvinner och amatörreglerna tas bort öppnades det för en ny mycket omvälvande utveckling inom idrotten – en kommersialisering av idrotten. Det öppnades stora ekonomiska möjligheter för idrottare. Drivkraften att vinna är därefter inte längre bara äran, utan även stora materiella vinster och därmed en god födkrok för idrottare och andra idrottsligt engagerade funktionärer. Denna utveckling bidrar till att betydelsen av att vinna ökar avsevärt.

När Waddington talar om en ”politisering av idrotten” syftar han på ”kalla kriget” och det symboliska krig på idrottsarenan mellan öst och väst som pågick under ett antal decennier efter andra världskriget och fram till Berlinmurens fall. Det blev oerhört viktigt att besegra den andra parten, och stater i såväl öst som väst satsade stora resurser på att få fram de bästa idrottsutövarna (Waddington, 2000).

Dessa sociala processer påverkar utvecklingen av en vinnarideologi. Det gäller inte bara att delta, utan att vinna till nästan varje pris. Detta är en grund för att idrottare, tränare, förbundskaptener försöker hitta nya hjälpmedel för framgångsprestationer. Läkarna med sin expertkunskap om hur kroppen fungerar är ett nytt viktigt hjälpmedel. I detta ingår läkarnas kunskap om läkemedel, vitaminer och kosttillskott. Detta blir viktig kunskap för idrottarna i sin kamp för medaljer, materiell framgång, men det blir också viktig kunskap för stater som vill vinna för den politiska prestige skull.

Just medicinernas betydelse inom idrotten kan kopplas tillbaka på den allmänna utveck-

lingen av medicinens större betydelse i samhället och i individers liv (Waddington, 2000). I denna process ligger även en mycket stark utveckling av mediciner som skall kunna bota allehanda ”nya” sjukdomar. Ett bra exempel är de så kallade ”lyckopillerna” som förvisso visat sig vara effektiva mot djupa depressioner, men det finns en diskussion om att pillerna skrivs ut ganska lättvindigt så fort någon känner sig lite nedstämd eller ledsen. Medicinernas bredare användningsområden kan jämföras med utvecklingen av nya sjukdomsgrupper och sjukdomstillstånd. Nedstämdhet kan och har tidigare betraktats som ett ” normalt ” tillstånd för en människa under vissa perioder i livet, men nu är det fått etiketten ”sjukdom”, och nya behandlingsmetoder och läkemedel utvecklas.

Läkemedelsindustrin i världen har under de senaste seklerna vuxit till enorma dimensioner. Det finns starka ekonomiska drivkrafter bakom strävan att ständigt utveckla och få ut nya läkemedel på marknaden. ”Läkemedelsideologin” – den stora tron på att allting går att hjälpa med ett piller – påverkar också synen på dopingpreparat, och det är en farligt flytande gräns mellan dopingpreparat och läkemedel. Och i många fall är läkemedel betraktade som dopingpreparat (se ”Röda listan”).

De olika sociala processer – medicinens utbredning och förändringen av idrottens förutsättningar (kommersialisering mm) – som Waddington diskuterar, skapar förutsättningarna för utvecklingen av dopingpreparat och frestelsen att använda dessa för att vinna till varje pris, och på så sätt skapa politisk prestige till hemmanationen och ekonomiska fördelar till inblandade idrottsaktörer (utövare, funktionärer, läkare etc).

Processen bakom viljan att dopa sig

Vi vill gärna se att idrottsliga dopare är fria individer med fria val, och när man valt att dopa sig, då har man valt fuska, och fastnar man i en dopingkontroll skall man straffas och stängas av. Vetenskapligt kan man fråga doparen: varför gjorde du det? Och svaret är naturligtvis intressant, men det är sannolikt ganska begränsat. Det finns sociala processer och materiella och fysiska förutsättningar som gör det ”fria” handlingsvalet begränsat. Den sociala kontexten utövar ett tryck och en påverkan på individer – man har i den meningen

inte alltid helt fria val. Vår avsikt är inte att skapa ursäkter för idrottare som dopar sig – de kan naturligtvis säga nej till doping, men för att förstå ett beteende eller ett fenomen måste man gå bakom och studera de processer som påverkat beteendet eller fenomenet. Individuella förklaringar räcker inte – individen och dess handlingar måste studeras i en social och historisk kontext, och där menar vi att Waddington har lyft fram några sådana intressanta sociala och historiska kontexter som kan studeras vidare. Han vänder fokus från individuella motiv till sociala påverkansprocesser, och han vänder fokus från idrottarens skuld till idrottsmedicinens betydelse för dopingframväxten.

För att återgå till Waddingtons diskussion, har han beskrivit av ett antal sociala och historiska processer som påverkar dopingutvecklingen. Waddington försöker även att utveckla en förståelse för hur det går till när, så att säga, den sociala processen möter den enskilda individen. Han ger en förklaring till detta med hjälp av begreppet: ”innovatörer” eller ”entreprenörer”. Med detta begrepp beskrivs en viss typ av individ som påverkas starkt, eller utnyttjar de förändrade förutsättningarna inom idrotten. Entreprenörskapet innebär att individer använder nya medicinska rön, nya mediciner, nya träningsmetoder etc, till det yttersta, för att vinna fördelar mot övriga. Ibland trampar man över gränsen för vad som anses tillåtet – t ex dopar man sig.

Waddington är kritisk till den distinktion som ofta görs inom dopingdiskussionen mellan idrottsläkarna – som arbetar för att förbättra idrottarnas hälsa och komma till rätta med dopingproblemen t ex genom att utveckla nya testmetoder – och de idrottare som dopar sig. I stället ger Waddington flera exempel på läkares mycket aktiva involvering i doping.

Det finns ett nätverk av personal kring idrottsutövarna, inklusive tränare och läkare, som bistår idrottarna. Entreprenörerna finns såväl bland idrottare som läkare, tränare och övriga idrottsadministratörer (Waddington, 2000). Vilken entreprenör som sedan initierar doping skiljer sig från fall till fall och från nation till nation.

Waddington lyfter fram ett kritiskt sociologiskt perspektiv, utifrån vilket han beskriver en social process och en grupp som vanligen inte fokuseras i dopingdiskussionen, nämligen ”the

medicalisation of sport” och läkarna. Han fortsätter på detta spår när han diskuterar idrottsmedicinens framväxt och betydelse för utveckling av prestationshöjande preparat (doping). Waddington (2000:142) säger följande: ”the development of performance-enhancing drugs and techniques is not something which is alien to, but something which has been an integral part of, the recent history of sports medicine.” Han underbygger sitt påstående med case-studier. Den första handlar användning av doping i de forna öst-staterna, den andra beskriver den tidiga användningen av anabola steroider i USA, och det tredje fallet handlar om utvecklingen av bloddoping-metoden.

Länge fanns det misstankar om att de kommunistiska öststaternas stora idrottsliga framgångar, framförallt i Östtyskland och Sovjet, berodde på ett bruk av prestationshöjande dopingmedel. Efter kommunismens fall har det också avslöjats att dopinganvändningen var, inte bara statligt sanktionerad, utan även statligt organiserad. Det producerades, testades och administrerades dopingmedel till så unga som 7-8-åringar. Det handlade om att vinna till varje pris för att regimerna på så vis skulle erhålla prestige och erkännande från omvärlden. Waddington poängterar utifrån sitt ”medicalisation of sport”-perspektiv läkarnas betydelse i sammanhanget (2000:144):

...it is the case that the drugs were provided by the state, and that all aspects of the athletes' development, including those relating to the administration of drugs, were supervised and monitored by specialists in sports medicine. Within the context of sport in some of the former communist regimes of Eastern Europe, therefore, it is not possible to separate out the development and use of performance-enhancing drugs from the development of sports medicine, for the one was an integral part of the other. The use of performance-enhancing drugs was viewed simply as one part of the scientific armoury which also included such things as diet, exercise physiology and biomechanics, and which was available to sport physicians in their efforts to produce medal-winning athletes.

Läkarnas deltagande tog sig flera uttryck. Det fanns i Östtyskland en idrottsmedicinsk kommission som gav instruktioner till idrottsfysiologer och tränare hur dopingpreparaten skulle distribueras. I olympiaderna i Montreal (1976) och Seoul (1988) har det avslöjats att

Sovjet hade ett fartygssjukhus som användes som ett medicinskt center där de sovjetiska deltagarna i sista stund försäkrades vara ”rena” (Waddington, 2000:143; Riordan, 1991:123).

I USA har det också visat sig finnas läkare som har varit med om att införa dopingbruk inom idrotten. Det fanns redan under 1950-talet misstankar om att sovjetiska forskare experimenterat med testosteron för att få fram ett effektivt hjälpmedel till de sovjetiska idrottsutövarna. Dessa rykten fick det amerikanske OS-lagets läkare Dr John Ziegler bekräftade under Moskva-mästerskapen 1956. Ziegler kom över testosteron och testade detta på sig själv och på USA:s tyngdlyftningscoach Bob Hoffman samt på ett antal tyngdlyftare (Waddington, 2000).

Dr Ziegler blev imponerad av preparatens muskelbyggande effekt men blev samtidigt bekymrad över biverkningarna – akne, håravfall, prostataförstoring och krympande testiklar. För att försöka hjälpa västerländska idrottare i kampen mot de sovjetiska dopade idrottarna och för att få fram ett preparat med mindre biverkningar inledde Dr Ziegler ett samarbete med CIBA Pharmaceutical Company för att utveckla preparatet Dianabol (methandrostenolone) (Waddington, 2000:144; Voy, 1991:9).

Några viktiga anmärkningar gör Waddington till detta case. För det första ansågs det inte oetiskt, och det var inte förbjudet, att använda prestationshöjande preparat under 50- och 60-talen. Det fanns vid tidpunkten ingen antidopingreglering. För det andra var detta en guldålder för läkemedelsindustrin då många nya läkemedel skapades, som förbättrade människors liv och hälsa. De mest kända preparatet som utvecklades under denna historiska period var det revolutionerande penicillinet. Waddington menar att det därför inte var särdeles konstigt att också idrottsfysiologer och idrottare försökte få hjälp av pillerindustrin. Dessutom vittnar Waddington om den ånger Dr Ziegler kände när han förstod vilka stora doser av Dianabol idrottare satte i sig. Liknelsen med Dr Franksteins monster ligger nära till hands (Waddington, 2000:145; Voy, 1991:10). Det är inte helt ovanligt att vetenskapsmän som drivs av nyfikenhet och ibland god vilja, men också av karriärlystnad i slutändan på goda obetänksamhet uppfinner ett Franksteins monster

– resultatet blir icke önskvärt (jfr exempelvis utvecklingen av atombomben, se Rhodes, 1990).

Ett annat exempel rör utvecklingen av blod-dopingmetoden som har funnits sedan 1940-talet, men det uppmärksammades först inom idrottsmedicinen i slutet av 1960-talet. Det var den svenske professorn Björn Ekblom och hans kolleger vid ”Institute of Physiology of Performance” i Stockholm som utförde medicinska undersökningar av blod-dopings effekter på uthållighet och prestation. Slutsatserna blev att blod-doping ökade syreupptagningsförmågan och förbättrade den fysiska prestationsförmågan (Waddington, 2000).

Det Waddington vill lyfta fram är att blod-dopings prestationshöjande effekter länge var ett fullt legitimt forskningsfält för idrottsmedicinare. Det utläser han även i idrottsmedicinsk litteratur så sent som 1976 där blod-doping kortfattat beskrivs utan några etiska reservationer.

I den idrottsliga historien börjar det under 1970-talet dyka upp misstankar om att blod-doping bidragit till överlägsna segrar. Lasse Wires OS-guld från 1972 och 1976 har diskuterats i detta sammanhang. År 1984 bekräftas blod-dopingen inom idrotten då USA i OS helt oväntat vinner nio medaljer i cykling. Det avslöjades att flera av cyklisterna var blod-dopade, och i svallvågorna efter detta förbjöd IOC metoden. I den idrottsmedicinska världen började blod-doping att betraktas som oetiskt i samband med detta (Waddington, 2000).

Waddington belyser idrottsmedicinens minst sagt lite ambivalenta inställning till blod-doping genom att referera *Death in the Locker Room II* (Goldman & Klantz, 1992:203): ”Some athletes will go to any length to boost their endurance and performance”. Waddington (2000:151) kommenterar detta citat med en sarkastisk ton:

The implication of their statement would seem to be that, if anyone is culpable in relation to the use of blood-doping, then it is the athletes. One might easily get the impression that it was the athletes themselves, rather than Goldman’s own colleagues within sports medicine, who had developed the technique.

Problem med dagens antidopingpolicy
Kunskapen om varför dopingen vuxit fram har

i sig ett vetenskapligt värde, men den har även ett värde för utvecklingen av arbetet med att kontrollera dopingen. I den meningen att det är viktigt att förstå själva problemet och vad det orsakas av innan man kan göra någonting åt det. En effektiv antidopingpolicy bör bygga på kunskap om dopingens framväxt och betydelse i olika sammanhang. Waddington har, som vi ser det, inlett en intressant diskussion om dopingens utveckling, som vi menar bör utvecklas. Utifrån denna diskussion kan man dra lärdom inför antidopingarbetet. En sådan lärdom är att doping inte enbart kan kopplas till idrottsutövare. Det finns andra grupper som har eller har haft starka intressen som underblåst dopinganvändningen. Idrottsläkarna är en sådan grupp, som Waddington särskilt belyser (jfr, Foster, 2001:196). Generellt har medicinens inträde i sporten påverkat dopingutvecklingen. Det handlar inte bara om enskilda läkare utan även läkemedelsindustrin och själva den idrottsmedicinska inriktningen på forskningen. Mot bakgrund av denna kunskap kan man t ex fråga sig om antidopingarbetet skall prioriteras och inriktas på de som brukar dopingpreparat eller om kanske även andra grupper borde kontrolleras i större utsträckning – en lämplig grupp borde i så fall vara de som tillgodoser brukaren med preparat.

Ett annat kunskapsfält som är av stort samhällsvetenskapligt värde är det som handlar om de olika regel- och kontrollsystem som finns i anslutningen till dopingen. En viktig fråga i detta sammanhang är: *hur ser dagens antidopingpolicy ut?* Detta är ett kunskapsfält som är mycket komplicerat och svårt att beskriva. Det finns en mängd praktiska problem som t ex motstridiga kontrollsystem som behöver beskrivas och analyseras. Den kunskap som man kan få fram här utgör, liksom kunskapen om dopingutvecklingen, ett avgörande kunskapsfundament för skapandet av en effektiv och rättssäker antidopingpolicy.⁶

Än en gång kan konstateras att problematiken måste förstås om man skall kunna göra någonting åt den. När t ex olika regleringssystem arbetar mot varandra har man ett stort styrningsproblem. Då gäller det att undersöka varför denna typ av motsättningar uppstår, och undersöka om några förutsättningar i antido-

pingpolicyn kan ändras. Kan man t ex skapa rättssäkra dopingkontroller som även håller för en prövning i civila domstolar? På så vis skulle man eventuellt undvika att domstolar underkänner de idrottsliga organens beslut om sanktion i dopingfall.

Forskningen på detta område är inte omfattande och behöver utvecklas, men några publikationer existerar och är av stort värde. I juristen John O'Learys (red) bok *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives* skriver flera juridiska forskare och praktiskt arbetande jurister inom idrotten om de olika regelsystemen kring doping. Ett tema som går igenom de flesta författarnas bidrag är de stora problem som föreligger i antidopingpolicyn. Det mest diskuterade är konflikten mellan en effektiv antidopingpolicy och den individuella rättssäkerheten. När man läser boken, som för fram mycket väl underbyggda resonemang, förstår man att det inte är helt lätt att komma tillrätta med dopingproblemen med hjälp av regelsystem.

Hur ser då det regleringsmässiga läget ut avseende doping, vilka problem finns och hur ser förutsättningarna ut för att skapa en effektiv antidopingpolicy inom idrotten? För att lite antyda problemens djup och karaktär kan följande citat från O'Leary (2001:9) få inleda beskrivningen:

Doping in sport is a complex issue, partly because many of the themes are unrelated. They concern the governance of sport; the jurisdiction of courts and the interaction between the law and the governing bodies; politics, both at national level and within sport; as well as medicine, philosophy and sociology. Consequently, there may be no simple means of establishing a consensus of how doping regulation can be improved.

Regleringssystem

Det finns ett antal regleringssystem i anslutning till idrotten och dopingproblematiken. För det första finns (1) *idrottens självreglering*, som består av flera olika institutioner på nationell och internationell nivå (Foster, 2001). IOC är den kanske viktigaste organisationen som också strävar mot en enhetlig dopingreglering, men formellt ansvarar för de olympiska spelen och dopingkontrollen där. Sedan finns de inter-

⁶ I antidopingpolicy inkluderas även utbildningsstrategier, information, ekonomiska styrmedel, etisk styrning (t ex "socialt bokslut") och en del andra sociala styrningsformer (se t ex Nilsson, 2003).

nationella förbunden inom varje idrott, t ex friidrott, fotboll, tennis, osv. Dessa har ytterst ansvaret för dopingreglerna och tillämpningen av dessa inom varje idrott. Under de internationella förbunden finns nationella förbund, t ex Svenska Fotbollförbundet. De olika nationella förbunden kan sedan organiseras i ett nationellt övergripande organ – i Sverige heter detta Riksidrottsförbundet (RF). I Sverige ansvarar ytterst RF för dopingregleringen och kontrollen, men det är förbunden som dömer ut straff (i första instans). Dessutom finns sedan 1999 WADA (World Anti-Doping Agency), som numera är det övergripande antidopingorganet inom idrotten. Dock bör noteras att det finns representation från olika regeringsorgan i WADA (jfr nedan *nationella regeringar*).

Inget enhetligt system

Mellan dessa olika instanser finns inte *ett* enhetligt reglerings- och kontrollsystem. Det finns olika uppfattningar om antidopingpolicy mellan de olika idrottsliga organen. Konflikter finns t ex mellan IOC och Internationella fotbollförbundet FIFA. Man har olika syn på doping och straff, t ex avseende längden på en avstängning p g a dopingbrott. Det finns också olika uppfattningar mellan internationella och nationella idrottsförbund. I Sverige finns t ex en ganska liberal straffskala med två års avstängning som högsta straff medan en del internationella förbund tillämpar livstidavstängning i vissa fall.

Det andra regleringssystemet är (2) *nationella regeringar* (Foster, 2001). Det har börjat utvecklas regelverk kring doping på nationell statlig nivå. Detta kan ses som en intervention i den idrottsliga självstyrelsen. Nationella stater tycker i vissa fall att idrotten inte tar itu med problematiken, och därför går man in och intervenerar. Ett tydligt exempel är när franska staten gjorde omfattande razzior och kontroller under Tour de France 1998. Doping inom cykelsporten är välkänd. Välkänt är också cykelsportens passiva inställning till problemet (Foster, 2001:188). Flera dopare ertappades följdriktigt också (Waddington, 2000; O'Leary, 2001; Houlihan, 2002).

En annan anledning till att skapa nationella dopingregler är att dopingen, framförallt AAS-

bruk, också börjar bli ett problem utanför sporten. Det diskuteras att det finns en "gymkultur" där langning och missbruk blir allt vanligare. Det har även nämnts att doping har blivit ett vanligare fenomen inom fängelsekulturen och allmänt i kriminella kretsar. Dessutom misstänker man att AAS-bruk kan ligga svåra brott som grov misshandel och mord (se ovan).

Till sist det tredje regleringssystemet är (3) *Civila domstolar* (Foster, 2001). Det händer inte sällan att idrottare som dömts i idrottsliga organ drar idrottsorganen inför nationella civilrättsliga domstolar. Det finns flera exempel på detta. Det kan röra flera olika typer av frågor. Det finns t ex exempel på att dopingdömda har friats p g a hanteringen av ett dopingtest inte varit tillräckligt säkert. Strafflängder har kortats ner p g a hänsyn till arbetsrättsliga lagar, och det har hänt att principen om "strikt ansvar", som vanligen råder inom den idrottsliga rättsordningen (det krävs inget brottsligt uppsåt, det räcker substansen finns i kroppen för att dömas) har underkänts av civila domstolar.

De konkreta regleringsproblemen

Det finns ett antal konkreta regleringsproblem vad gäller doping. En del av dem har berörts under Rättssäkerhetsdiskursen. Det kan handla om att idrottens dopingregler och tillämpningen av dessa kommer på kontrakurs med rättssäkerhet och allmänna rättsprinciper ("natural justice").

Strikt ansvar

Ett problem som emanerar ur denna konflikt är synen på "strikt ansvar". Inom idrotten kan en idrottsutövare dömas för dopingbrott enbart på bevis om att dopingpreparat har spårats i utövarens urin (Gray, 2001). Det föreligger ett "strikt ansvar". I domstolar kräver man i regel bevis om uppsåt för att döma någon för brott ("a guilty mind" – *mens rea*).⁷ "Strikt ansvar" ("ansvar utan skuld") förekommer vanligen endast i skadeståndsmål, t ex vid skada som bilförare har föranlett. Försvaret för "strikt ansvar" är att det utan denna principiella konstruktion blir mycket svårt att bevisa uppsåt.

Den idrottsliga högsta domstolen Court of Arbitration (CAS) säger följande om "strikt ansvar" (Beloff QC, 2001:46): "...reflecting on

⁷ Den juridiska principen på latin: *nulla poena sine culpa*.

the view that strict liability doping offences are not necessarily invalid on public policy grounds, since performance enhancing drugs confer an unfair advantage even if taken accidentally or intent to gain advantage.” Dessutom säger Beloff QC: ”there can be no objection in principle from disqualifying anyone who has won a race with the aid of drugs, even though he, she or it was entirely innocent in the matter. The fact remains that the advantage has been gained – and, in objective terms, unfairly.”

Detta innebär i praktiken (O’Leary, 2001:260): ”...that even if a competitor could prove that the consumption of the drug was accidental or as a result of malice on the part of another, the competitor would still be found ’guilty’.” Denna principiella utgångspunkt om ”strikt ansvar” skapar förstås problem och oro hos aktiva idrottare. O’Leary säger följande om problemet för idrottsutövarna med ”strikt ansvar” (2001:257):

Their perspective on the problem of doping is the lack of confidence in their governing body’s abilities to get it right. Getting it right involves punishing the dopers, but providing an effective mechanism to ensure that ’innocent’ sportsmen and women can compete, and earn their living, without the fear of being labelled drug cheats. [...] Their concerns address the effectiveness of the system rather than the system itself. Competitors are concerned that their drink bottles cannot be tampered with, that the laboratories correctly process their samples, and that they receive the correct advice regarding ’safe’ and ’unsafe’ supplements.

Även om civila domstolar börjat erkänna principen om ”strikt ansvar”, så finns det fortfarande starka invändningar mot denna utveckling (Foster, 2001:193): ”Some commentators think ’strict liability’ rules are *per se* illegal.⁸ The justice discourse says that strict liability is unacceptable because it increase the chance that miscarriages of justice will occur.”

Dopingtester

Testproceduren och testmetoderna och problematiken kring detta är helt avgörande för hur man skall se på en antidopingpolicy. Det är meningslöst att förbjuda bruket av dopingpreparat om dessa omöjliga kan upptäckas i dopingkontroller. Det vore också meningslöst

att ha en dopinglista med förbjudna preparat om man inte genomförde dopingkontroller. Under en tid genomfördes bara tester under tävlingar. Sedermera upptäckte man att flera dopingpreparat kunde användas av idrottare i ett uppbyggnadsskede. Man slutade ta preparaten i god tid före en tävling, och under tävlingen var man ”ren” (Mottram, 2003).

Det finns flera problem i samband med dopingkontroller. För det första krävs det mycket kostsam forskning för få fram fungerande testmetoder. Dessutom utvecklas hela tiden preparaten så att de inte skall synas i tester. Det finns numera preparat som kan få kroppen att producera den prestationshöjande substansen. Vidare krävs standardiserade metoder, så att det inte genomförs olika analyser av tester i olika delar av världen (Houlihan, 2002). Det måste hållas en mycket hög standard på de av IOC godkända och certifierade laboratorierna för att inte besluten skall kunna utmanas i civila domstolar (O’Leary, 2001).

Det krävs oerhört rigorösa procedurer kring hela testapparaten. Det får inte finnas några tveksamheter om att testet har varit ute på villovägar när det transporterats från kontrollplatsen till labbet – ”chain of custody”. Detta är inte minst viktigt av rättssäkerhetsskäl. Det får inte finnas någon möjlighet för obehörig person att på vägen mellan kontrollplats och labb mixtra med testerna. Man kan tänka sig både att någon vill ”sätta dit” någon skyldig och att någon skyldig vill sabotera sitt sannolikt positiva test. När själva testet görs är det viktigt att det övervakas. Det finns exempel när flera olika idrottare lämnat in samma i förväg preparerade urinprov (Wilson & Derse, 2001:98 f).

Den viktigaste anledningen till denna noggranna procedurella styrning kring dopingkontrollerna har att göra med rättssäkerheten, och i förlängningen att inte bevisen mot en dopare skall underkännas i en civil domstol. Testresultatet är oftast det enda beviset för ett dopingbrott. Därför måste bevisen hålla i en eventuell civil rättegång. Annars kan konsekvenserna bli ödedigra för antidopingarbetet. Ett belysande exempel på detta är ”Modahl-affären”. I Europamästerskapen i Lissabon 1994 testades

⁸ Här refererar Foster till: Wise, A & Meyer, BS (1998) *International Sports Law and Business*. The Hague: Kluwer, Vol 3, p 1469; Wise (1996) ”Strict liability drug rules of sports governing bodies”. 146 NLJ 1146.

den brittiske löparstjärnan på 800 meter Diane Modahl efter att ha kommit tvåa i tävlingen. Urinprovet delades upp, som sig skall, i två prov – ett A-prov och ett B-prov. Två månader efter det att testet genomfördes annonserades att A-provet visade sig innehålla det manliga hormonet testosteron. Någon vecka senare analyserades B-provet som också var positivt avseende testosteron. Internationella friidrottsförbundet IAAF stängde av Modahl i väntan på ett eventuellt överklagande (McArdle, 2001).

Modahls advokater ifrågasatte B-provet, och hävdade att det skett förändringar av provet under den tid det lagrats, p g a att IAAF:s procedurer inte följts. Fallet överklagades till BAF (British Athletic Federation). Trots att personal från testlaboratoriet erkände att provet lagrats på fel sätt (48 timmar i solen istället för i kylskåp), så ogillade BAF överklagan. Även om man erkände den bristfälliga hanteringen av provet menade man att bevisbördan låg på Modahl. Det var upp till henne att ge en trovärdig förklaring till de höga testosteronvärdena (McArdle, 2001).

Modahl fick möjligheten att föra talan vidare till ett speciellt appellationsorgan inom BAF. Detta organ konstaterade att Modahls test hade behandlats på ett otillfredsställande vis av laboratoriet i Lissabon, och de menade att de höga testosteronvärdena skulle kunna förklaras av att provet blivit infekterat och förstört. Det saknades dessutom dokumentation om förvaringen. Modahl friades och hennes fyra år långa avstängning hävdades (McArdle, 2001).

Beslutet förvånade IAAF mycket, och man hävdade att det ändå var IAAF som i slutändan hade att avgöra om Modahl skulle få fortsätta att tävla, och inte det inhemska brittiska förbundet. IAAF deklarerade att BAF:s beslut skulle överklagas till den egna skiljedomstolen. Men detta genomfördes inte på inrådan av IAAF:s ordförande i Dopingkommissionen professor Arne Ljungqvist (mars 1996). Även han ansåg att de procedurella bristerna var för stora – man kunde mot bakgrund av detta inte kräva Modahl på en förklaring av de höga testosteronvärdena (McArdle, 2001).

Modahl vidtog nu rättsliga åtgärder mot BAF. Hon stämde BAF på £960 000 för skador, rättegångskostnader och utebliven inkomst p g a avstängningen. Redan innan skadestånd-

målet avgjordes sattes BAF under förvaltning. Deras skulder uppgick till £2 miljoner, varav £800 000 härrörde till Modahlaffären (McArdle, 2001). Modahl fick inte igenom sina krav, men problemen avseende dopingkontroller blir ändå uppenbara. Modahlaffären kastar ljus på flera viktiga problem kring dopingkontrollerna. Problem som måste lösas om man vill kunna bedriva ett effektivt antidopingarbete.

Förutom att det är ett stort rättssäkerhetsproblem, och risk för att bli oskyldigt dömd för den anklagade individen om denna/denna inte kan lita på testproceduren, kan det bli ett gigantiskt ekonomiskt problem för nationella och internationella idrottsförbund. De stora processkostnaderna och eventuella skadeståndskostnader som förbunden kan få betala riskerar att underminera hela kontrollapparaten. Förbunden riskerar att bli bankrutta vilket naturligtvis innebär dödsdomen mot dopingkontrollerna. Konsekvensen kan bli att idrottsförbund blir försiktiga i sin rättsutövning. Man vågar inte straffa dopare och driva processer mot misstänkta dopare. De ekonomiska konsekvenserna blir för stora vid ett eventuellt bakslag. De ekonomiska riskerna påverkar rättstillämpningen – man avstår från att tillämpa reglerna. Det finns redan exempel på detta. O'Leary (2001:256) säger följande:

From the perspective of the governing bodies it appears that the danger is legal challenge. Diane Modahl continues her long running battle for compensation against athletics' national governing body. The former body, the British Athletes Federation, is currently in receivership. This is due, in part, to the cost of defending Modahl's action. To this extent, there is a direct link between the problems associated with the nandrolone athletes and Modahl. Athletics UK, the new national governing body of athletics, has trodden carefully in its dealings with Dougie Walker and Linford Christie. Whatever the logic of the national body's decisions to exonerate these athletes, there must have been a concern that further legal challenge by athletes could result in the demise of the latest incarnation of British athletics' national governing body.

Denna utveckling är naturligtvis förödande för en antidopingpolicy inom idrotten.

Andra problem som tas upp i samband med diskussion om dopingtest är den integritetskränkning som det innebär för en individ att ständigt under tävling och på fritiden vara

beredd att vara nåbar och inom ett visst antal timmar stå till förfogande för en dopingtest. Semester, vistelse på annan ort osv måste meddelas till det nationella förbundet. Det förs även en diskussion om det är förenligt med mänskliga rättigheter att avtvinga blodprov mot deras vilja och religiösa övertygelse, om att inte lämna blod (Grayson & Ioannidis, 2001).

Andra juridiska hänsyn

Det finns en del andra problem eller hänsyn som diskuteras i den juridiska eller rättsvetenskapliga dopingdiskursen. Dessa bygger på en utvecklad syn på rättssäkerhet som tillämpas av statliga domstolar. För idrotten blir det viktigt att följa dessa principer av två skäl. Dels för att tillgodose de enskilda idrottsutövarnas mänskliga rättigheter och rättssäkerhet, och dels för att antidopingarbetet inte hela tiden skall undermineras av civila domstolsprocesser.

För att nämna några av de rättssäkerhetsprinciper och problem som nämns i den juridiska litteraturen kan följande nämnas: *Rätten att bli underättad om vad man är misstänkt för* – detta för att de misstänkte skall få en chans att försvara sig; *rätten att få bli hörd* – detta bl a för att den misstänkte skall kunna lägga fram bevis till sitt försvar, och för att i sitt försvar kunna presentera vittnen och experter; *rätt till juridiskt ombud* – en känslig fråga här är vem som skall stå för kostnaderna, den åtalade eller den anklagande. Det är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt att en anklagad inte helt måste avstå från juridisk hjälp p g a små ekonomiska möjligheter. Vidare är en viktig rättssäkerhetsprincip den *omvända bevisbördan* – det är inte den åtalade som skall bevisa sin oskuld, utan det är den anklagande som skall bevisa den åtalades skuld ”bortom allt rimligt tvivel”. Inom doping med principen om ”strikt ansvar” kan det i praktiken bli den misstänkte som har att bevisa sin oskuld⁹ (Soek, 2001).

Konflikter mellan olika rättskulturer avseende doping

De tre regleringssystem som beskrivits i anslutning till doping: idrottens självreglering, nationella regeringar och civila domstolar ser

olika på antidopingpolicy. Det finns olika ”rättskulturer”. Problemet är att dessa verkar mot varandra, vilket riskerar att utarma antidopingpolicyen. Man kan också se en utveckling i konfrontationerna och mötena mellan de olika rättskulturerna. Framförallt har det idrottsliga regleringssystemet tagit intryck av de rättsliga systemen. Det har införts en större rättssäkerhet i de idrottsliga processerna. Foster konstaterar (2001:187): ”They have reformed their own disciplinary procedures under the treat of litigation by introducing a better ’sporting rule of law’¹⁰; in other words, by trying to participate in, and respond to, the justice discourse.”

Denna utveckling tar sig en del olika uttryck. Idrottsutövare har numera rätt att bli hörda och har rätt till juridiskt ombud. CAS har införts som en högsta oberoende domstol inom idrotten. Denna utveckling är enligt Foster till gagn för rättssäkerheten för anklagade idrottsutövare, men det är även en ansträngning som görs från idrottens sida för att så långt det är möjligt få behålla sin autonomi (Foster, 2001:190).

Det finns flera principiellt viktiga frågor avseende regleringen av doping vilka tydliggörs av de krockar som förekommer mellan de olika rättskulturerna. När det gäller definitionen av doping finns det enligt Foster ett problem i den meningen att det inte är klart uttryckt vilka substanser som är förbjudna. I IOC:s dopingregler från 1999 är inte bara ett antal uppräknade substanser förbjudna, utan även *relaterade* substanser är förbjudna (Foster, 2001). I straffrättslig rättskultur är det väldigt viktigt att de brottsliga handlingarna på förhand är beskrivna. Foster menar att denna konstruktion är ett rättsligt minfält. Det finns inslag i flera olika diskurser (se ovan) som lett till denna rättsligt osäkra konstruktion. Diskursen om kriminalitet poängterar tydlighet och säkerhet, den medicinska diskursen vill fånga in den medicinska utveckling i ”brottskatalogen”, den etiska diskursen lyfter fram vikten av syftet med reglerna (etiken bakom) på bekostnad av teknisk regeltolkning, den konstitutionella diskursen vill ha öppna regler som ger möjlighet åt den självstyrande idrotten att skapa sin, så som den önskar, normbildning,

⁹ Se ovan diskussionen om ”strikt ansvar”.

¹⁰ Engelskans ”rule of law” brukar översättas med rättssäkerhet.

och till sist kan man från ingången av rätts-säkerhetsdiskursen ifrågasätta om den vaga beskrivningen av brott är rättssäker (Foster, 2001:192).

Ett annat problem är straffen. Idrotten ser ur ett idrottsligt perspektiv det som nödvändigt att använda straff i form av avstängning. Det skulle strida mot det ”idrottsliga allmänna rättsmedvetandet” att t ex ”endast” utdöma böter, och acceptera att dopade individer får fortsätta sitt tävlande. Långa avstängningar kan dock ifrågasättas utifrån den arbetsrättsliga diskursen. Avstängningar ger den professionelle idrottaren ett yrkesförbud, som kan anses strida mot arbetsrättsliga lagar (Foster, 2001).

Idrottarens eventuella rätt till skadestånd när man blivit avstängd på felaktiga grunder är ett annat problem, som redan berörts i samband med Modahl affären (Foster, 2001). Dels handlar det om att oskyldigt misstänkta idrottare blir avstängda och förlorar ekonomiska intäkter som de vill bli kompenserade för. Vilket inte på något sätt vore orimligt, i enlighet med ett skadeståndsrättsligt tänkande. Dels handlar det om att skadestånden, om de började utdömas, kan bli enormt stora. Konsekvensen av detta kan innebära att idrottsförbund försätts i konkurs, vilket naturligtvis inte vore lyckat, sett ur ett antidopingperspektiv.

En sista fråga som Foster tar upp är om idrottsorgan kan (eller bör få) förhindra idrottsutövare att ta sitt dopingfall till civila domstolar. Det finns många aspekter på detta, och de rättsliga vägarna kan som det ser ut idag bli väldigt krokiga. Idrotten försöker på olika sätt ta kontroll över styrningen vad gäller doping inom idrotten. Detta görs genom att försöka skapa nya organ som CAS och WADA, och försöka anpassa den idrottsliga rättstillämpningen till allmänna rättsprinciper och rättssäkerhet. Man försöker även skapa en legitimitet för de högsta tillämpande organen genom att delvis frikoppla dem från den idrottsliga makten, och genom att få in representanter för andra styrande grupper i organen. WADA har t ex representanter för olika regeringsorgan. Foster påpekar motvilligt att det finns ett tendens i brittiska domstolar att faktiskt erkänna idrottens självstyrelse. Denna inställning menar Foster bygger på ett erkän-

nande av kontraktsdiskursen,¹¹ och i t ex fallet Wilander agerade domstolarna som assisterande uttolkare av idrottens egna regler (Foster, 2001). Detta är en utveckling som vi även sett i Sverige. Svenska domstolar prövar inte idrottsorganens beslut i ett materiellt hänseende, utan prövar endast de procedurerna grunderna för idrottsorganets beslut (t ex finns det en regelgrund, har den anklagade fått komma till tals, har det skett inom en viss tid etc) (Malmsten, 2000, 2001).

Fosters avslutande kommentar diskussionen om konflikterna mellan olika regleringssystem, och om de rättsliga systemens intervenering i den idrottsliga regleringen och kontrollen av doping är följande ord (2001:202 f):

To intervene is not necessarily to deny autonomy and sovereignty to sporting federations. To intervene is to contribute to the development to the discourses. To intervene is to regulate, but to regulate for a better sporting ‘rule of law’ and to overrule the rule of ‘sporting law’ as an uncontrolled, independent legal order. Private justice must always be publicly accountable.

Den framtida utvecklingen av antidopingpolicy

Juridiska och samhällsvetenskapliga forskare är överens om att regleringsläget är mycket komplicerat. De är även överens om att det därför är det svårt att skapa en enhetlig och effektiv antidopingpolicy (Waddington, 2000; O’Leary, 2001; Houlihan, 2002). Men det förekommer däremot olika uppfattningar om huruvida doping skall vara tillåtet eller inte inom idrotten. Författarna ser trots allt lite olika på förutsättningarna för att kunna skapa en effektiv antidopingpolicy i framtiden. En viktig fråga att undersöka är således: *Vilka är förutsättningarna för en effektiv antidopingpolicy?*

Vi har funnit tre perspektiv på antidopingpolicy som vi särskilt vill lyfta fram. Detta p g a att perspektiven är väl grundade i empiri. Forskarna har noggrant studerat dopingproblemet och dopingregleringen innan man kommit fram till förslag på strategi. Det första perspektivet förespråkar en avreglering av doping inom idrotten (O’Leary, 2001). Det andra perspektivet argumenterar för att ha kvar förbudet

¹¹ Ett argument mot denna inställning är att vissa saker (vissa rättsliga och moraliska principer) inte går att bortse från ens om man avtalat om detta (Foster, 2001:198).

men att tillämpa det utifrån mer mjuka principer ("soft law") (Waddington, 2000). Och det tredje perspektivet ser möjligheter att komma tillrätta med dopingen via att fortsätta arbetet med att utveckla antidopingpolicyn (Houlihan, 2002).

Tillåt doping inom idrotten

O'Leary betonar att om man skall kunna hitta lösningar på dopingproblemet, måste först problemet nogt beskrivas. I boken som O'Leary är redaktör för, penetrerar 16 juridiska forskare och praktiskt verksamma jurister – alla med anknytning till idrotten – dopingregleringen och problemen med denna. Det presenteras en mängd olika perspektiv på problematiken, utan att någon egentlig konsensus uppnås. Vilket i sig är mycket svårt med tanke på hur komplicerad problembilden är avseende doping. Och beskrivningen av problemet påverkas av vilket perspektiv som antas. De olika utgångspunkterna ger också olika förslag på lösningar.

O'Leary åsikt om antidopingpolicyn är att lätta på den idrottsliga dopingregleringen (2001:9):

I conclude that the present system can never be philosophically acceptable and the law can never provide a satisfactory remedy. The most satisfactory way of dealing with doping in sport is to allow competitors the freedom to use doping techniques.

Denna uppfattning bygger på att dagens antidopingpolicy fungerar mycket dåligt – en uppfattning som delas av de flesta författarna (O'Leary, 2001). Däremot delar inte samtliga författare synen på lösningen på problemen som O'Leary ger. O'Leary ser inga realistiska lösningar på dopingproblemet, och han anser att förbudet mot doping bara förvärrar situationen t ex avseende idrottarens hälsa. Vore det tillåtet att dopa sig kunde dopingen ske med överinseende av medicinsk expertis, och riskerna kunde därmed minskas. O'Learys syn bygger även på ett ifrågasättande av de två starka etiska eller filosofiska skälen mot doping: doping strider mot fair play, doping är farligt för hälsan. Det finns legitima invändningar här som diskuteras under den etiska diskursen. Dessutom tillägger han till de tidigare diskuterade skälen att den intervenering i idrottarnas individuella

självbestämmande som görs med hänsyn till "att det är bäst för dem själva" (hälsoskäl) strider mot grundläggande liberala principer. Vad det sedan gäller idrottens anseende och integritet menar han att tillåts doping elimineras i alla fall risken för dopingskandaler i pressen (O'Leary, 2001).

Förbjud dopingen, men med förnuft

Även om O'Leary slutsats avseende doping bygger på en stor realism kring det mycket komplicerade problemet att på ett effektivt sätt genomföra en antidopingpolicy, saknar man ändå ett mer elaborerat resonemang kring förutsättningarna för en dopingreglering eller avskaffandet av en sådan: hur vill vi att samhället skall styras, vilka regler bör finnas, vad finns det för motverkande krafter (trögheter) till en viss reglering, går det att förebygga dessa motverkande krafter, vilka regleringsmetoder har tidigare visat sig vara effektiva, vilken är legitimiteten för de olika regleringsalternativen – fri doping respektive förbud mot doping etc? Dessa olika frågor kan undersökas både med hänsyn till en reglering av doping inom idrotten och med hänsyn till en lagstiftning kring doping i samhället även utanför den idrottsliga arenan.

Sociologen Waddington, menar vi, utvecklar antidopingdiskussionen något mer än O'Leary. Waddingtons synsätt på antidopingpolicyn är en slags mellanposition – mellan tillåtelse och förbud. Han menar att dopingen bör vara förbjuden p g a att den allmänna värderingen i samhället är fördömande av doping.¹² Här bygger Waddington på Durkheims teorier. Durkheim menar att vi inte blir moraliskt indignerade över att någon bryter mot lagen, utan den åsyftade handlingen har snarare blivit förbjuden i lag för att vi blir indignerade över dess genomförande (Waddington, 2000:177). Sambandet blir tydligt vad gäller doping: människor i allmänhet blir indignerade av dopingbrott, och man fördömer dessa – därför förbjuds doping.

I Sverige har RF (2004) genomfört en undersökning av allmänhetens inställning till doping. 94 procent av de tillfrågade tyckte att det var helt fel med doping, ytterligare två procent ansåg det vara ganska fel, samt 96 procent

¹² Jfr här med Houlihans "demokratiska argument" mot doping, se ovan under "Den etiska diskursen".

menar att man måste arbeta mot dopingen.¹³

Waddington poängterar detta faktum att en stor majoritet västerlänningar är tydligt emot doping, och förutsättningarna för i detta läge tillåta doping är inte goda. Det skulle inte finnas legitimitet för ett sådant beslut. Det skulle ifrågasättas och få olika negativa konsekvenser. Sedan kan man naturligtvis alltid diskutera etiken i detta. Har en majoritet alltid moraliskt rätt – nej, naturligtvis inte! Och den etiska diskussionen bör så klart fortgå, och kan i bästa fall fungera som en kritisk pådrivare av samhällsmoralen. Men dopingfrågan är inte bara en etisk fråga. Det finns fler aspekter på dopingproblemet än de etiska, och regleringsproblemet är en sådan.

Waddington är i sin syn på reglering dock kritisk till den regleringsstrategi som hittills dominerat. Den kallar han ”law and order approach”. Det handlar endast om att förbjuda ett beteende och att upptäcka brott mot förbudet samt att straffa brottslingen. Detta är en strategi som i många fall visat sig vara ganska ineffektiv. Undersökningar kring ett närbesläktat fenomen nämligen narkotikabrott har visat att ”brott och straffstrategin” inte har förändrat beteendet hos missbrukare. Det är från denna diskurs som Waddington hämtar sina idéer till regleringsstrategi. Han tror på införandet av ”soft law” och ”harm reduction policies”. Han exemplifierar med insatser inom narkomanvården. Till exempel tar han upp sprututbytesprogram som genomförts för att minska spridningen av HIV mellan narkomaner. Han tar också upp metadonbehandling av narkomaner. Syftet med metadonbehandling är inte att sätta fast och straffa narkomaner utan att försöka få dem att sluta med narkotika (heroin). Och det är väl också det som från början var syftet med lagstiftningen.

Waddington tror att man skall gå samma väg inom idrotten. Doping skall fortfarande vara förbjuden men det skall finnas strategier för hur idrottare kan få medicinsk hjälp med att avsluta ett missbruk, men även medicinsk hjälp för att kunna använda de minst skadliga dopingpreparaten.

Den kritik som skulle kunna fällas över Waddingtons syn på antidopingpolicy är att den blir otydlig på grund av den kompromiss som ligger

till grund för strategin. Man säger en sak, men tillåter en annan. Det kan tolkas som att doping de facto är tillåtet, och även om det formella förbudet mot doping kan erhålla legitimitetsaccept i samhället finns det en risk att det bland idrottare kommer att uppfattas som tillåtet att dopa sig, vilket kan försvåra problemet med doping inom idrotten. De idrottare som har ett rymligt samvete tar kontakt med ”dopingläkare” och skaffar sig ett bättre utgångsläge än sina konkurrenter inför tävlingar, vilket i sin tur ”tvingar” konkurrenterna att också i börja dopa sig, för att ha en chans att vinna tävlingar.

En ytterligare strategi som Waddington laborerar med är att istället för att fokusera dopingpreparat kunde man införa gränsvärden på antalet röda blodkroppar. Man tillåter så många röda blodkroppar och så mycket dopingpreparat att det inte är riskfyllt. Det finns en fair play aspekt i detta också: de som av naturen har väldigt lite blodkroppar får nu en sportslig chans att tävla på lika villkor med hjälp av dopingpreparat.

Utveckla den internationella antidopingpolicy

Om Waddingtons största förtjänst är hans bidrag till förståelsen av utveckling av doping inom idrotten, och om O’Learys (med medförfattare) största bidrag i den samhällsvetenskapliga/juridiska dopingforskningen handlar om förståelsen av det komplicerade nät av olika regleringssystem som finns rörande doping, och problemen med detta, så är Barrie Houlihanans bedrift hans problematiserande av förutsättningarna för en antidopingpolicy inom idrotten.

Houlihan som är professor i ”sport policy” presenterar en hel del kunskap om olika policy- eller regleringsmetoder. Det är framförallt forskning från andra fält än dopingområdet, men denna kunskap bör ändå ha ett värde för diskussionen om antidopingpolicy avseende doping inom idrott, eftersom kunskapen bygger på liknande problem som doping (t ex narkotikalagstiftning) (Houlihan 2002:112 ff). Detta menar vi är en kunskap som är viktig att utveckla. Ofta när ett problem uppstår i samhället försöker man lösa dessa genom att införa

¹³ Se: www.rf.se (2004-03-05).

förbud och lagstiftning, utan att egentligen veta om detta är en särskilt effektiv policy.

Houlihans menar precis som många andra ett de etiska skälen för en antidopingpolicy (fair play och hälsa) inte är invändningsfria. Houlihans grund för att fortsätta etablera en antidopingpolicy bygger på två förutsättningar som diskuterats under rubriken *Den etiska diskursen*. Den första är att doping är förbjudet inom idrott. Det är en regel inom respektive idrott som bör följas precis som alla andra regler. Och regeln har ett som Houlihan betecknar ”demokratiskt stöd” (Houlihan, 2002). Detta påminner mycket om Waddingtons inställning, som bygger på Durkheims syn på rätt och moral. Det finns de facto starka värderingar i samhället som fördömer doping. Houlihans enkla tes är att om majoriteten av individer som berörs av idrotten anser att det skall vara förbjudet så bör det vara förbjudet. Denna inställning kan man invända mot etiskt: Får majoriteten förtrycka minoriteten? Kan inte majoriteten ha etiskt fel, och borde man inte då följa moralen, osv? Men en grundinställning i västvärlden är att demokrati och demokratiska beslut är det bästa vi kan åstadkomma i etiskt hänseende, vilket inte förhindrar att besluten inte får strida mot ”mänskliga rättigheter”.

Houlihan försvarar sin inställning utifrån ett kommunitaristiskt perspektiv. Utan att göra någon längre utveckling om detta kan sägas att kommunitarismen är en kritik av liberalismen och synen på individen som helt autonom. Kommunitarismen försöker förstå våra moraliska värderingar utifrån en social synpunkt. Vi tillhör en social kontext och inom denna växer våra värderingar fram. Referensen till kommunitarismen är inte så mycket en etisk legitimering av Houlihans synsätt som faktisk förklaring till de värderingar som finns inom ”the sport community” avseende doping – det finns inom idrottssamfundet en socialisering som fördömer doping.

Houlihan är mycket medveten om alla problem som finns i dagens och framtidens antidopingpolicy. Han redovisar även dessa. De flesta har vi redan diskuterat i rapporten, men för att nämna några: han diskuterar testapparaten och problemen med denna (”chain of custody”). I samband med denna diskussion konstaterar han att det pågår en ständig kamp mellan utveckling av nya testmetoder och utveckling

av nya dopingmedel som inte kan upptäckas. Han betonar problemet med de olika regleringssystemen: de olika nationernas inhemska dopingregler, olika idrottsliga instanser, civila domstolars inblandning, och alla dessa drar delvis åt olika håll. Houlihan lyfter även fram den misstänksamhet som finns och har funnits en lång tid mellan IOC, de internationella idrottsförbunden och olika regeringar. (Houlihan, 2002). Han konstaterar att nästa stora fråga i utvecklingen av en antidopingpolicy är just en harmonisering av de olika regleringssystemen (2002:181): ”At the forefront of the new agenda of issues is the question of policy harmonisation both across federations and sports and also across countries.”

Arbete för harmonisering

Det pågår en hel del arbete i denna riktning. Inrättandet av WADA 1999 är ett sådant steg. WADA har satt som högsta prioritet att arbeta med utvecklingen av en universellt gällande antidopingkod, och med att harmonisera olika dopingregler och lagstiftning (Houlihan, 2002). WADA är ett samarbete mellan IOC, de internationella förbunden och regeringar. En annan harmoniseringsprocess genomförs av IADA (International Anti-Doping Arrangement). Det är ett statligt samarbete mellan länderna: Australien, Kanada, Nya Zeeland, Norge, Sverige och Storbritannien. Syftet med verksamheten är bl a att skapa gemensamma kvalitetscertifierade dopingkontroller (IQC, International Quality Concept).

Houlihan diskuterar även andra positiva utvecklingstendenser i antidopingpolicyen. Han tar upp de senaste årens tekniska framåtskridande avseende dopingtester, han uttolkar en positiv utveckling avseende listan med förbjudna dopingpreparat, procedurerna kring testerna, de regeltillämpande straffande processerna, utvecklingen och breddningen av tillämpningen. Denna utveckling har tvingat internationella idrottsförbund som inte hänger med att ursäkta och rättsfärdiga sitt beteende, vilket är ett tecken på att inställningen mot doping de facto har fått ett genomslag. Dessutom lyfter Houlihan fram det faktum att regeringar har börjat tillskjuta resurser och organisatoriska ramar, lagar och funktionärer för antidopingarbetet.

Den förutsättning för utvecklingen av en

effektiv antidopingpolicy som Houlihan beto- nar framför andra är harmoniseringen. Ett annat mycket viktigt, men försummat, inslag i antidopingpolicy är, menar Houlihan, utbild- ning av unga idrottare om riskerna med doping (Houlihan, 2002).

För att återgå till harmoniseringsbeho- vet pekar Houlihan på att det behöver skapas gemensamma testmetoder, gemensamma regler, gemensam inställning till tillämpningen av en gemensam antidopingpolicy. Framförallt behöver de olika legitima regleringssystemen harmonieras. Om de olika regleringssystemen anpassar sig till varandra så kan inte enskilda idrottare använda de olika institutionerna mot varandra för slippa undan avstängningar. Det finns tendenser till en sådan anpassning efter varandra. Civila domstolar har börjat acceptera idrottens ”strikt ansvar” vid dopingförseel- ser, och idrottsdomstolar har börjat acceptera införa rättssäkerhetsprinciper i sina processer, den dopingmisstänkte har t ex rätt att bli hörd osv.

Houlihan anser att WADA har en viktig roll

i detta. WADA representerar tre viktiga styr- ningssystem, IOC, de internationella förbunden och nationella regeringar; och samtliga dessa måste enligt Houlihan engagera sig, tillföra resurser och samarbeta för att genomförandet av en antidopingpolicy skall kunna lyckas.

Det största hotet mot denna utveckling är, tror Houlihan, att allmänheten tappar intres- set för dopingproblematiken. Det finns en risk att antidopingarbetet blir för obegripligt för den idrottsintresserade allmänheten. Doping- en hamnar i händerna på vetenskapsmän. Den motstridiga normtillämpningen kring fall som Modahl och andra kan också underblåsa en allmän skepsis till en antidopingpolicy (Houli- han, 2002). Det är därför oerhört viktigt utbilda allmänheten och hålla den underättad om vad som sker i antidopingarbetet. Utan allmän- hetens stöd försvinner det avgörande demo- kratiska stödet som Houlihan talar om, och legitimiteten för en antidopingpolicy undermi- neras.

Referenser

Monografier, antologier och artiklar

Beloff QC, Michael J (2001) "Drugs, Laws and Versapaks" i O'Leary, John (red) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.

British Medical Association (2002) *Drugs in Sport: The pressure to perform*. London: BMJ Books, BMA House.

Carlsson, Bo & Hoff, David, "Dealing with Insolvency and Indebted Individuals i respect to Law and Morals", *Social & Legal Studies*, vol 9, no 2:295-319, june 2000.

de Swaan (1988) *In the Care of the State*. Cambridge: Polity Press.

Durkheim, Émile (1893/1964) *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press.

Fahlke, Claudia (1994) *Alcohol consumption in the rat: modulation by adrenal steroids and mesotelencephalic dopamine*. Göteborg.

Foster, Ken (2001) "The Discourses of Doping: Law and Regulation in the War against Drugs", i O'Leary (red) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.

Gray, Andy (2001) "Doping Control: The National Governing Body perspective", i O'Leary (red) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.

Grayson, Edward & Ioannidis, Gregory (2001) "Drugs, Health and Sporting Values" i O'Leary (red) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.

Gustavsson, Rainhold (1994) *Doping gjorde mig galen*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

Harbeck, Martina & Rydberg, Jan (1993) *Anabola steroider och manliga ideal*. Solna: Ekelunds förlag.

Helling, Stig (1994) *Steroider och starka män – En djupintervjuundersökning*. CAN-rapport nr 38. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Hoff, David (2004) *Varför etiska kommittéer?* Lund: Sociologiska institutionens förlag.

Houlihan, Barrie (2002) *Dying to win – Doping in sport and the development of anti-doping policy*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Houlihan, Barrie (2003) "Doping and sport: more problems than solutions?" i Houlihan, Barrie (red). *Sport and Society*. (Ed). London: Sage.

Illich, I. (1975) *Medical Nemesis*. London: Calder & Boyars.

Jonsson, Rolf (2004) *Smärtor och skadors normalisering inom tävlingsidrotten*. www.idrottsforum.org

Kryger Pedersen, Inge (2003) "Lægemidlers indtog i sport og motion"; *Social Kritik*. Nr 90.

Lenehan, Pat (2003) *Anabolic Steroids and other Performance Enhancing Drugs*. London: Taylor & Francis.

Loland, Sigmund (2000) *Fair play in sport: a moral norm system*. London: Routledge.

Ljungqvist, Arne (2000) "Doping förr, nu och i framtiden", i Norberg, Johan R (red). *Studier i idrott, historia och samhälle*. Stockholm: HLS.

- Malmsten, Krister (2000) *Idrottens föreningsrätt*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Malmsten, Krister (2002) *Idrottens bestraffningsrätt – med förklaringar*. Stockholm: Norstedts juridik.
- McArdle, David (2001) ”’Sa it ain’t so, Mo.’ International Performers Perceptions of Drug Use and the Diane Modahl Affair”, i O’Leary (red) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.
- Moberg, Tommy (1994) *Anabola steroider: Göteborgselevers doping- och drogvanor: attityder och erfarenheter: resultat från en undersökning i gymnasieskolan vårterminen 1994*. Göteborg: Folkhälsosekretariatet.
- Moberg, Tommy (1995) *Mandom, mod och morske män: en djupintervjuundersökning*. Göteborg: Folkhälsosekretariatet.
- Moberg, Tommy (1996) *Anabola steroider som psykoaktiv drog: en kunskapssökande djupintervjustudie över missbrukare av anabola steroider: attityder och erfarenheter bland gymnasieelever i Göteborg*. Göteborg.
- Mottram, David R (red) (2003) *Drugs in Sport*. London: Routledge.
- Nilsson, Kristian (2003) ”Assumed Swedishness – Reactions to Fair Play Violations”, i Petersson, Bo & Clark, Eric (red). *Identity Dynamics and the Construction of Boundaries*. Lund: Nordic Academic Press.
- O’Leary, John (red) (2001) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.
- O’Leary, John (2001) ”Doping Solutions and the Problem with ‘Problems’ ”, i O’Leary (red) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.
- Roe, Keith (1987) *The Swedish moral panic over video 1980-84*. Göteborg: Avd för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Rhodes, Richard (1990) *Det sista vapnet: Hur atombomben kom till*. Johanneshov: Hammarström & Åberg.
- Riordan, J. (1991) *Sport, Politics and Communism*. Manchester: Manchester Univ. Press.
- Roessler, Kirsten Kaya (2002) *Når idræt gør ondt – skader, smerter, stress*. Århus: Klim.
- Soek, Jan Willem (2001) ”The Fundamental Rights of Athletes in Doping Trials.” i O’Leary (red) *Drugs and Doping in Sport – Socio-Legal Perspectives*. London: Cavendish.
- Tännsjö, Torbjörn & Tamburrini, Claudio (red) (2000) *Values in sport: elitism, nationalism, gender equality and the scientific manufacturing of winners*. London : Spon.
- Voy, R. (1991) *Drugs, Sport and Politics*. Champaign, Il, Leisure Press.
- Waddington, Ivan (2000) *Sport, Health and Drugs – A Critical Sociological Perspective*. London: E & FN Spon.
- Wilson, Wayne & Derse Edward (Ed) (2001) *Doping in Elite Sport – The Politics of Drugs in the Olympic Movement*. Champaign: Human Kinetics.
- Yesalis, Charles E (2000) *Anabolic Steroids in Sport and Exercise*. Champaign: Human Kinetics.
- Zola, I. (1972) ”Medicine as an institution of social control”, *Sociological Review*: 20; 487-504.
- Østerberg, Dag (1995) *Émile Durkheims samhällsteori*. Göteborg: Daidolos.

Propositioner, utredningar, betänkanden, rapporter etc

CAN-rapport nr 38. Helling, Stig (1994) *Steroider och starka män – En djupintervjuundersökning*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

CAN-rapport 71 (2003). *Drogutvecklingen i Sverige*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Ds 2002:4. *Handlingsplan mot doping inom idrotten*.

Folkhälsoinstitutet & Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Rapport nr 97 (1997) *Alkohol- och narkotikautvecklingen i Sverige*. Stockholm: CAN & Folkhälsoinstitutet.

Forskningsrådsnämnden (1994) *Liten större, störst – forskare diskuterar anabola steroider*. Stockholm: Forskningsrådsnämnden.

Regeringens proposition 1998/99:107. *En idrottspolitik för 2000-talet*.

Regeringens proposition 1998/99:3. *Åtgärder mot doping*.

SBU-rapport, 03-12-29. *Missbruk av androgena steroider – prevention och behandling?*

SOU 1998:76. *Idrott och motion för livet*. Betänkande av Idrottsutredningen.

Svenska Carnegie Institutet (2002) *Narkotika, dopingmedel och hälsofarliga varor*. 6:e upplagan. Stockholm & Göteborg: Svenska Carnegie Institutet & Svenska Narkotikapolisföreningen.

Appendix

Samhälls- och beteendevetenskapliga publikationer kring doping och antidopingarbete

I Appendix redovisas samtliga böcker och artiklar som påträffats i kartläggningen. Först presenteras skandinaviska artiklar, sedan internationella artiklar, därefter redovisas skandinaviska böcker respektive internationella böcker. Redovisningen är kategoriserad i sex olika ämnen eller ämnesinriktningar. Dessa är:

(1) Juridik, rättssociologi, statsvetenskap, ekonomi, social styrning, (antidopingpolicy-forskning). Denna kategori belyser forskning som framför allt har med antidopingarbete att göra, samt hela styrningen, regleringen och kontrollen av dopingproblematiken. I detta ingår t ex forskning om konflikter mellan nationell lagstiftning och den idrottsliga regleringen, men det förekommer även utvärderingsforskning av utbildningsinsatser (riktade till ungdomar) på dopingområdet; utbildning betraktar vi som en form av social styrning.

(2) Sociologi, kultur och samhälle, (samhällsvetenskap). Till denna kategori hör forskning om dopingen i en kulturell eller samhällelig situation. Förhållandet individ (dopingbrukare) och samhälle är viktigt (till skillnad från nästa kategori som mer fokuserar individers beteende, och individuella och psykologiska förklaringsmodeller).

(3) Psykologi, psykiatri, rättsmedicin, socialt arbete, alkohol-, drog-, ungdoms-, och beroendeforskning (beteendevetenskap). Denna kategori kan sägas vara den beteendevetenskapliga.

(4) Historia. Denna kategori innehåller historisk forskning om enskilda dopinghändelser eller av mer generella kartläggningar av dopinghistorien.

(5) Etik, filosofi. De etiska resonemangen kring doping är många och omfattande. Vid en förståelse av antidopingarbetet är det viktigt känna till vilka etiska grundvalar som kontrollapparaten vilar på.

(6) Medicin, farmakologi (med relevans för juridik, beteende- och samhällsvetenskap). Medicin är ett mycket omfattande forskningsområde, inte bara vad gäller rent medicinska frågeställningar, utan medicinare studerar även ämnen som mer ligger åt framför allt det beteendevetenskapliga hållet, men man uttalar sig även i filosofiska (etiska), samhällsvetenskapliga samt historiska frågor. I denna kategori presenteras denna typ av medicinsk forskning (medicinska publikationer om etik, och historia kan dock hamna i den etiska respektive historiska kategorin).

Till sist, självklart finns inga helt skarpa gränser mellan olika vetenskapliga discipliner och inte

heller mellan våra kategorier. Dessutom är det så att flera böcker är behandlar flera vetenskapliga discipliner, men i denna indelning hamnar de bara i en.

Artiklar publicerade i skandinaviska tidskrifter, 1994-2004

Juridik, rättssociologi, statsvetenskap, ekonomi, social styrning (antidopingpolicy-forskning)

Författare Aamo, Trond; Guldberg, Hans Cato
Titel Dopingregelverket – et regelverk i god olympisk ånd?
Tidskrift Tidskrift for den norske lægeforening
År/hft/sida 1995; 115; 17; 2120-2125

Författare Andersen, May-Britt; Auberg, Monica
Titel Er idrettsutøveres rettssikkerhet i dopingaker for dålig?: dopingregler i utakt med rettsreglene i samfunnet for øvrig?
Tidskrift Norsk idrettsmedisin
År/hft/sida 1998; 13; 1; 30-31

Författare Andreassen, Jan
Titel International antidopingkodeks på vej. /Paskontrol for idrættsudøvere, interview med Bengt Saltin
Tidskrift Ugeskrift for Læger
År/hft/sida 2003; 165; 11; 1158-1161

Författare Bahr, Roald
Titel Bør ”dopingdefinisjonen” strykes fra dopingreglene? – med bakgrunn i kreatindiskusjonen
Tidskrift Norsk tidskrift for idrettsmedisin
År/hft/sida 1994; 9; 4; 23-25

Författare Eriksson, Bengt O; Nyberg, Håkan
Titel WADA har antagit nya dispensregler – tema: doping
Tidskrift Svensk idrottsmedicin
År/hft/sida 2004; 2; 8-10
Abstract Författarna beskriver kortfattat WADA:s nya dispensregler.

Författare Nystrand, Anders
 Titel Arne Ljungqvist, IOC: Kostsamma
 rättsprocesser hotar antidopingarbetet
 Tidskrift Läkartidningen
 År/hft/sida 1996; 28/29; 2575
 Abstract Debattartikel som bygger på en intervju
 med Arne Ljungqvist.

Sociologi, kultur och samhälle (samhällsvetenskap)

Författare Damkjær, Søren
 Titel Kroppens sociologi og den biologiske
 organisme
 Tidskrift Dansk Sociologi
 År/hft/sida 1998; 9; 4; 27-46

Författare Jakobsen, Martin
 Titel Kan vi spå i fremtiden om idrett og
 doping?
 Tidskrift Norsk idrett
 År/hft/sida 2000; 68; 2; 34-35

Författare Johansson, T.
 Titel Främlingskap och det främmande:
 bodybuildning, kön och identitet
 Tidskrift Kulturella perspektiv
 År/hft/sida 1995; 4; 19-33

Författare Johansson, T.
 Titel Narcissism, kropp och modernitet
 Tidskrift Sociologisk Tidskrift
 År/hft/sida 1995; 32

Författare Kryger Pedersen, Inge
 Titel Lægemedlers indtog i sport og motion
 Tidskrift Social kritik
 År/hft/sida 2003; 15; 90; 24-35

Författare Kryger Pedersen, Inge
 Titel Doping fremmer et andet spil end sport
 Tidskrift Idrottsforum.org
 (www.idrottsforum.org)
 År/hft/sida 2004-02-24

Författare Miegel, F.
 Titel En sociolog går på gym
 Tidskrift Svensk idrottsforskning
 År/hft/sida 1996; 5; 1; 4-7

Författare Mikkelsen, F.; Kjær, M.
 Titel Dopingmissbruk i Danmark
 Tidskrift TEMA PULS
 År/hft/sida 1994; 4

Författare Moberg, Tommy
 Titel Anabola steroider – ett samhällsproblem

Tidskrift Vård
 År/hft/sida 2000; 1; 54-58

Författare Tangen, Jan Ove
 Titel Competitors influence each others
 drug use!: a heuristic use of discrimi-
 nant analysis to predict drug abuse
 among Norwegian athletes

Tidskrift Corpus, psyche et societas
 År/hft/sida 1999; 6; 1; 1-20

Psykologi, psykiatri, rättsmedicin, socialt arbete, alkohol-, drog-, ung- doms-, och beroendeforskning (beteendevetenskap)

Författare Hibell, Björn; Guttormson, Ulf;
 Andersson, Barbro
 Titel Starka samband mellan doping och
 andra droger
 Tidskrift Alkohol och narkotika
 År/hft/sida 1995; 2; 22-24
 Abstract Författarna belyser ett samband mellan
 doping och alkohol och narkotika.

Författare Isacson, Göran
 Titel Doping – inte bara missbrukarna blir
 lidande: forskningsnytt
 Tidskrift Alkohol och narkotika
 År/hft/sida 1995; 2; 25-26
 Abstract Isacson rapporterar om studier som
 påvisar psykisk ohälsa hos AAS-
 brukare, vilket ställer till problem för
 omgivningen, t ex i form av misshandel.

Historia

Författare Hansen, Jørn; Skovgaard, Thomas
 Titel Dope, den gyldne golden, tyske borgere
 og engelsk sport: Litteraturorientering

Tidskrift Idrættshistorisk årbog
 År/hft/sida 1999; 15; 195-201

Författare Haug, Egil; Hemmersbach, Peter;
 Birkeland, Kåre I.

Titel Glimt fra idrettens dopinghistorie
 Tidskrift Tidskrift for den norske lægeföreningen
 År/hft/sida 1999; 119; 17; 2538-2540

Författare Lereim, Inggard
 Titel Doping og antidopingarbeid: noen
 trekk fra deras historie

Tidskrift Norsk idrettsmedisin
 År/hft/sida 2003; 18; 3; 11-13

Författare Loshak, Jeppe; Munk, Martin D.
 Titel Sportens væsen og ovæsen: en analyse
 af sportens historiske regimer i lyset af
 doping-kriser

Tidskrift Idrættshistorisk årbog

År/hft/sida	2001; 17; 179; 75-94	Tidskrift	Svensk idrottsmedicin
Abstract	Sportens autonoma väsen analyseras i relation till det omgivande samhället utifrån Pierre Bourdieus teorier.	År/hft/sida	2004; 2; 12-13
Författare	Møller, Verner	Ämnesord	doping; dopingpreparat, dopingkontroll, idrott, sport, etik, moralfilosofi, filosofi, idrottsmedicin, medicin
Titel	Cykelsport och framtidsoptimisme	Författare	Breivik, Gunnar
Tidskrift	Idrættshistorisk årbog	Titel	Idrætt, gendoping og etikk
År/hft/sida	2001; 17; 180; 119-132	Tidskrift	Tidskrift for Norsk psykologforening
Abstract	Författaren driver tesen att dopingens omfattande utbredning inom cykelsporten är ett resultat av denna idrottsmodernas karaktär. Cykelsportens kris kan uppfattas som modernitetens kris.	År/hft/sida	2003; 40; 8; 682-689 (Temanummer: Idrættssykologi)
Författare	Rasmusson, Kristian	Författare	Hoberman, John
Titel	Bjarne Riis – idol og syndebuk	Titel	The reception of dopingdævlen (1999) in Denmark
Tidskrift	Idrættshistorisk årbog	Tidskrift	Idrættshistorisk årbog
År/hft/sida	2000; 16; 121-142	År/hft/sida	2001; 17; 133-140
Abstract	Författaren diskuterar pressens och befolkningens hanterande av dopingmålet med Bjarne Riis. Agerandet tar sig närmast uttryck som en folkdomstol menar Rasmusson.	Abstract	Författaren diskuterar pressens moraliska inställning till doping inom idrotten och jämför med användningen av stimulanser i övrigt i samhället.
Författare	Spitzer, Giselher	Författare	Larsson, Jonas
Titel	Sejrskode, økonomi og politik som begrundelse for sundhedsfare og regelbrud: doping-historie og doping i DDR	Titel	Doping och idrottens natur
Tidskrift	Idrættshistorisk årbog	Tidskrift	Filosofisk tidskrift
År/hft/sida	2001; 17; 180; 95-117	År/hft/sida	2000; 1; 22-29
Abstract	Artikeln behandlar tvångsdopingen av idrottsutövare i forna DDR.	Abstract	Författaren diskuterar argument för och emot dopingförbud inom idrotten, och förespråkar själv ett fortsatt förbud framförallt mot bakgrund av de hälso-risker som är förknippade med doping.
Etik, filosofi		Författare	Loland, Sigmund
Författare	Ahlgren, Tom	Titel	Idrætt, samfunn og medikalisering
Titel	”Förkastligt, skandal, bedrövligt, delegitimering...”: starka reaktioner mot läkares roll i finska dopingskandalen	Tidskrift	Norsk idrett
Tidskrift	Läkartidningen	År/hft/sida	2003; 5; 28-29
År/hft/sida	2001; 11; 1209-1210	Författare	Persson, Ingemar
Ämnesord	läkaretik, läkare, doping: idrott, Finland: idrott, idrottsmedicin, medicinsk etik, etik, moralfilosofi, filosofi, idrott, sport	Titel	Hur hemsk är elitidrotten?
Författare	Andrén-Sandberg, Åke	Tidskrift	Filosofisk tidskrift
Titel	Kan vi tillåta livsstilsdoping av äldre?: idrottsmedicinsk debatt	År/hft/sida	1997; 2; 23-31
Tidskrift	Svensk idrottsmedicin	Abstract	Författaren behandlar debatterna om doping, fusk, kommersialism och fascistoida ideal inom idrotten. Dessa debatter menar författaren är överdrivna, och det är enligt honom inte värre ställt med idrotten än andra samhälls- och kulturfenomen.
År/hft/sida	2003; 1; 21-22	Författare	Tamburrini, Claudio M.
Abstract	Debattartikel om det etiska i att ge dopingpreparat till fullt friska äldre individer för att de ska bli ännu friskare.	Titel	The ”hand of God”? essays in the philosophy of sports
Författare	Andrén-Sandberg, Åke	Tidskrift	Acta Philosophica Gothoburgensia
Titel	Visst kan vi designa idrottsmästare: tema doping	År/hft/sida	2000; 11
Författare	Östermalm, Bernt	Författare	Östermalm, Bernt
Titel	Idrottens dopingproblem – ett försök till nyansering	Titel	Idrottens dopingproblem – ett försök till nyansering

Tidskrift Filosofisk tidskrift
 År/hft/sida 2003; 2; 19-30
 Abstract Författaren diskuterar möjligheterna att släppa dopingen fri mot bakgrund av de fakta att doping inom idrott endast förekommer i elitsammanhang och att det inte finns något vattentätt testsystem. Författaren kritiserar vissa synpunkter på negativa effekter av fri doping.

År/hft/sida 2003; 4; 311-316
 Abstract Artikeln bygger på Sverker Nilssons avhandling om AAS-bruk bland tonårspojkar. Nilsson har i sin studie påvisat en förekomst på 5,8 % bland tonårspojkar. Orsaker var inte idrottsambitioner utan skönhets- och hävdelseambitioner. Nilsson hävdar att missbruket har gått ner under en tioårsperiod och attityderna till doping har förändrats. Det finns ett motstånd mot doping idag bland tonårspojkar, men fortfarande är stora muskler viktigt, dock skall dessa vara naturligt tränade. Musklerna är viktiga för bl a självförtroende och för att möta den hotbild som idag finns i den s k beach-kulturen som finns i Halland. Nilsson diskuterar även utvecklingen av en strategi för prevention.

Medicin, farmakologi (med relevans för juridik, beteende- och samhällsvetenskap)

Författare Fauner, Morten (et al)
 Titel Skønsmæssigt forbrug af anabole steroider blandt idrætsfolk i Danmark
 Tidskrift Nordisk Medicin
 År/hft/sida 1995; 110; 1; 23-25

Författare Isacson, Göran
 Titel Anabola steroider utlöser våld?: medicinsk kommentar
 Tidskrift Läkartidningen
 År/hft/sida 1995; 20; 2083-2084

Författare Nilsson, Sverker
 Titel Undersökning bland tonåringar i Falkenberg: skrämmande missbruk av anabola steroider
 Tidskrift Läkartidningen
 År/hft/sida 1994; 32/33; 2877-2878
 Abstract Undersökningen visar att 5,8 % av tonårspojkar i Falkenberg har använt androgena anabola steroider. I gruppen 15-16- åringar är andelen 10 %, varav hälften har injicerat preparaten. Författaren tar bl a upp desperata tonårsflickors berättelser om den snälla pojkvännen som plötsligt blivit aggressiv och ibland även våldsam gentemot flickvännen.

Författare Nilsson, Sverker; Baigi, Amir; Marklund, Bertil; Fridlund, Bengt
 Titel Trends in the misuse of androgenic anabolic steroids among boys 16-17 years old in a primary health care area in Sweden
 Tidskrift Scandinavian Journal of Primary Health Care
 År/hft/sida 2001; 19; 3; 181-182

Författare Nilsson, Sverker
 Titel Muskler, manlighet och mod – tonårspojkars användning av och avståndstagande från anabola steroider
 Tidskrift Socialmedicinsk tidskrift

Artiklar publicerade i internationella tidskrifter (engelskspråkiga), 1994-2004

Juridik, rättssociologi, statsvetenskap, ekonomi, social styrning (antidopingpolicy-forskning)

Författare Anshel, Mark H.; Russell, Kenneth G.
 Titel Examining athletes' attitudes toward using anabolic steroids and their knowledge of the possible
 Tidskrift Journal of Drug Education
 År/hft/sida 1997; 27; 2; 121
 Abstract Detta är en studie som undersöker attityder hos idrottare som använt anabola steroider under en längre tid. Effekterna utvärderas och resultat av utbildningsprogram tas upp.

Författare Bird, Edward J.; Wagner, Gert G.
 Titel Sport as a common property resource: a solution to the dilemmas of doping
 Tidskrift Journal of Conflict Resolution
 År/hft/sida 1997; 41; 6; 749-766
 Abstract Artikeln fokuserar användningen av doping inom högprestationsidrotter utifrån en diskussion om "common pool resourc (CPR) dilemma".

Författare Black, Terry; Pape, Amelia
 Titel The ban on drugs in sports: the solution or the problem?
 Tidskrift Journal of Sport & Social Issues
 År/hft/sida 1997; 21; 1; 83-

Abstract	Artikeln analyserar förbudet mot doping inom idrotten utifrån ett marknads-perspektiv.	Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)
Författare	Buti, T.; Fridman, S.	År/hft/sida	2000-11-16
Titel	Drug testing in sport: legal challenges and issues	Abstract	Artikeln berättar historien om 20 års kamp mot doping i Italien och i den internationella idrotten.
Tidskrift	University of Queensland Law Journal	Författare	Donati, Sandro
År/hft/sida	1999; 20; 2; 153-185	Titel	Doping in Italy: the international impact
Författare	Carstairs, Cathrine	Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)
Titel	The wide world of doping: drug scandals, natural bodies, and the business of sports entertainment	År/hft/sida	2002-11-12
Tidskrift	Addiction Research & Theory	Abstract	Författaren diskuterar den ökade förbrukningen av dopingpreparat inom idrotten. Problemet med den ökade illegala hanteringen av förbjudna preparat diskuteras utifrån några domstolsfall i Italien.
År/hft/sida	2003; 11; 4; 263-	Författare	Fuentes, Robert J.; Davis, Art
Abstract	Författaren undersöker olika doping-skandaler inom idrottsunderhållningen för att förstå journalisters, idrottares, politikernas och allmänhetens reaktion på skandalerna.	Titel	Sentimental effect of drug testing for anabolic steroid abuse
Författare	Caulkins, J.P.; Reuter, P.	Tidskrift	Journal of Law, Medicine & Ethics
Titel	Setting goals for drug policy	År/hft/sida	1994; 22; 3; 24-
Tidskrift	Addiction	Abstract	Tar upp grunderna för förbudet mot anabola steroider inom idrotten. Diskuterar följande ämnen: en definition av orättvis prestationshöjande hjälp, en eventuell utvidgning av steroidanvändandet, hälsorisker med steroider, avskräckande faktorer för steroider, lagstiftning, dopingtester samt även framtida forskningsuppgifter.
År/hft/sida	1997; 92; 9; 1143-1150	Författare	Galluzzi, D.
Författare	Coomber, R.	Titel	The doping crisis in international athletic competition: lessons from Chinese doping scandal in women's swimming'
Titel	The effect of drug use in sport on people's perceptions of sport: the policy consequences	Tidskrift	Seton Hall Journal of Sport Law
Tidskrift	The Journal of Performance Enhancing Drugs	År/hft/sida	2000; 10; 65-110
År/hft/sida	1996; 1; 1; 16-20	Författare	Goldberg, Linn; Elliot, Diane
Författare	Denham, Bryan E.	Titel	Effects on multidimensional anabolic steroid prevention intervention
Titel	Sports Illustrated, "the war on drugs", and the anabolic steroid control act of 1990	Tidskrift	JAMA: Journal of the American Medical Association
Tidskrift	Journal of Sport & Social Issues	År/hft/sida	1996; 276; 19; 1555-
År/hft/sida	1997; 21; 3; 260-	Abstract	Artikeln presenterar en studie av en teambaserad intervention via utbildning som syftar till att få ungdomar att avstå från AAS.
Abstract	Författaren analyserar hur tidningen "Sports Illustrated" rapporterade om steroidanvändning bland idrottare under 1980-talet. Vidare analyseras förhören ("hearings") omkring dopingkoden: "Anabolic Steroid Control Act" år 1990. Tidningens roll på styrningsområdet ("policymaking arena") avseende doping diskuteras.	Författare	Goldberg, L.; Elliot, D.L.; Clarke, G. (et al)
Författare	de Pencier	Titel	The adolescents training and learning to avoid steroids (ATLAS) prevention program: Background and results of a model intervention
Titel	Law and athlete drug testing in Canada	Författare	Goldberg, L.; Elliot, D.L.; Clarke, G. (et al)
Tidskrift	Marquette Sports Law Journal	Titel	The adolescents training and learning to avoid steroids (ATLAS) prevention program: Background and results of a model intervention
År/hft/sida	1994; 4; 2; 295	Författare	Donati, Sandro
Författare	Donati, Sandro	Titel	Anti-doping: the fraud behind the stage
Titel	Anti-doping: the fraud behind the stage		

Tidskrift	Archives of Pediatric and Adolescent Medicine	Författare	Hunour, John W.
År/hft/sida	1996; 150; 713-721	Titel	The fight for fair play
Författare	Goldberg, L.; Elliot, D.L.; Clarke, G.; MacKinnon, D.P.; Moe, E. (et al)	Tidskrift	Nature
Titel	Effects of a multi-dimensional anabolic steroid prevention intervention: the A.T.L.A.S. (Adolescents Training and Learning to Avoid Steroids) program	År/hft/sida	2004; 430; 6996; 143-
Tidskrift	Journal of the American Medical Association	Abstract	Artikeln behandlar bl a regleringar kring WADA och mål med dopingkontroller. Artikeln tar även upp olika dopingskandaler i den olympiska historien.
År/hft/sida	1996; 276; 1555-1562	Författare	Journal of Sport & Social Issues
Författare	Goldberg, L.; Elliot, D.L.; Clarke, G.; MacKinnon, D.P.; Moe, E.; Cheong, J.	Titel	Drafting Kelli White
Titel	The Adolescents Training and Learning to Avoid Steroids Program Preventing Drug Use and Promoting Health Behaviors	Tidskrift	Journal of Sport & Social Issues
Tidskrift	Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine	År/hft/sida	2004; 28; 3; 219-
År/hft/sida	2000; 154; 4	Abstract	Artikeln förmedlar information om antidopingmetoder för att förebygga doping användning bland idrottare.
Författare	Haugen, Kjetil K.	Författare	MacKinnon, D. P.; Goldberg, L.; Clarke, G. N.; Elliot, D. L.; Cheong, J.; Lapin, A.; Moe, E. L.; Krull, J. L.
Titel	The performance-enhancing drug game	Titel	Mediating mechanisms in a program to reduce intentions to use anabolic steroids and improve exercise self-efficacy and dietary behaviour
Tidskrift	Journal of Sports Economics	Tidskrift	Prevention Science
År/hft/sida	2004; 5; 1; 67-86	År/hft/sida	2001; 2; 15-28.
Författare	Hoberman, John	Författare	McLaren, Richard H.
Titel	Doping control tops the agenda at Sydney games	Titel	Whose rules must the athlete obey?
Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/) (även publicerad i Toronto Star)	Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)
År/hft/sida	2002-10-29	År/hft/sida	2002-11-13
Författare	Houlihan, Barrie	Abstract	Artikeln behandlar den osäkerhet som idrottarna befinner sig inom på grund av att det finns flera regel system som gör anspråk på att vara legitima inom idrotten, och det finns konflikter mellan de olika rättskulturerna.
Titel	Policy harmonisation: the example of global anti-doping policy	Författare	Møller, Verner
Tidskrift	Journal of Sport Management	Titel	Hysteria and hypocrisy in the doping debate
År/hft/sida	1999; 13; 3; 197-215	Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)
Författare	Houlihan, Barrie	År/hft/sida	2000-11-14
Titel	Drug abuse in sport: the role of the World Anti-Doping Agency	Abstract	Artikeln handlar om den efterföljande debatten i Danmark till dopingskandalen 1998 i Tour de France. Författaren hävdar att kampen mot doping är naiv och att det kommer att krävas politisk intervention om man ska lyckas. Framförallt behövs en kontroll av den medicinska industrin.
Tidskrift	Northwestern Journal of International Affairs	Författare	Panagiotopoulos, D.
År/hft/sida	2000; II; 4-10	Titel	Court of arbitration for sports
Författare	Houlihan, Barrie		
Titel	Dying to win: the international anti-doping code		
Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)		
År/hft/sida	2002-11-10		

Tidskrift	Villanova Sports and Entertainment Law Journal	Författare	White, D.; Pitts, M.
År/hft/sida	1999; 49; 6	Titel	Educating young people about drugs: a systematic review
Författare	Pound, Richard W.	Tidskrift	Addiction
Titel	New horizons or deja vue?	År/hft/sida	1998; 93; 10; 1475-1487
Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)	Författare	Wise, A.N.
År/hft/sida	2000-11-16	Titel	“Strict liability” drug rules of sports governing bodies
Abstract	Författaren beskriver bakgrunden till inrättandet av WADA, undersöker vissa strukturer som konstituerar WADA, samt belyser vad som hänt tills idag och hur arbetet kan framskrida.	Tidskrift	New Law Journal
		År/hft/sida	1996; 146; 2; 1161
Författare	Trenhail, Jay; Choi, Hee-Sook; Proctor, Theron B.; Work, Patricia	Författare	Young, R.R.
Titel	The effect of anabolic steroid education on knowledge and attitudes of risk preadolescents	Titel	Drug testing in sport, legal challenges and issues
Tidskrift	Journal of Alcohol & Drug Education	Tidskrift	Queensland ULJz
År/hft/sida	1998; 43; 2; 20-	År/hft/sida	1999; 20
Abstract	Artikeln analyserar effekter av utbildning av unga kring frågor om anabola steroider. Man har också utvärderat attityder hos informerade respektive oinformerade ungdomar.	Författare	Young, R.R.
		Titel	Problems with the definition of doping: does lack or fault or the absence of performance enhancing matter?
		Tidskrift	Queensland ULJ
		År/hft/sida	1999; 20
Författare	Treutlein, Gerhard	Sociologi, kultur och samhälle (sammällsvetenskap)	
Titel	From word to action: the ambivalence of western anti-doping	Författare	Bergsgard, Nils Asle; Tangen, Jan-Ove; Barland, Björn; Breivik, Gunnar
Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)	Titel	Doping in Norwegian gyms – a big problem?
År/hft/sida	2003-07-01	Tidskrift	International Review for the Sociology of Sport
Abstract	Treutlein diskuterar förutsättningarna för att utveckla en antidopingpolicy. Han tror inte att ökade antal kontroller löser dopingproblemet. Författaren för in antidopingdiskussionen på förebyggande åtgärder, och betonar vikten av att utveckla kunskapen och förståelsen av den sociala idrottsliga kontexten för att kunna införa förändringar.	År/hft/sida	1996; 31; 4; 351-365
Författare	Vogels, T.; Brugman, E.; Coumans, B. (et al)	Författare	Black, T.
Titel	Correlates of the use of performance-enhancing drugs among young patrons of gymnasiums in the Netherlands	Titel	Does the ban on drugs in sport improve societal welfare?
Tidskrift	Drugs: Education, Prevention and Policy	Tidskrift	International Review for the Sociology of Sport
År/hft/sida	1996; 3; 1; 39-48	År/hft/sida	1996; 31; 4; 367-384
Författare	Volkwein, Karin A. E.; Haag, Herbert R.	Författare	Brewer, Benjamin D.
Titel	Sport in unified Germany: the merging of two different sport systems	Titel	Commercialization in professional cycling 1950-2001: institutional transformations and the rationalization of doping
Tidskrift	Journal of Sport and Social Issues	Tidskrift	Sociology of Sport Journal
År/hft/sida	1994; 18; 2; 183-193	År/hft/sida	2002; 19; 3; 276-301
		Författare	Dadic, Tomo
		Titel	Sport as a tool of social work
		Tidskrift	Socialno Delo
		År/hft/sida	2003; 42; 2; 101-107
		Författare	Denham, Bryan E.
		Titel	On drugs in sport in the aftermath of Flo-Jo's death, Big Mac's attack

Tidskrift	Journal of Sport and Social Issues	Tidskrift	Journal of Sport & Social Issues
År/hft/sida	1999; 23; 3; 362-	År/hft/sida	1999; 23; 4; 455-
Abstract	Artikeln fokuserar dopingen inom sporten, och diskuterar Florence Griffith Joyner och Mark McGwire som utpekats som användare av dopingpreparat. Författaren diskuterar dessa idrottare mot bakgrund av nationalism och hjältedyrkan.	Abstract	Författaren behandlar dagens problem i den högpresterande elitidrotten utifrån ett sociologiskt kritiskt perspektiv som bl a innefattar begreppen idrottens kommersialisering och rationalisering. Författaren fokuserar medicinarnas roll som rehabiliterare istället för förebyggare av skador inom idrotten.
Författare	Diacin, Michael, J.; Parks, Janet, B.; Allison, Pamela, C.	Författare	Escriva, Jean-Pierre
Titel	Voices of male athletes on drug use, drug testing, and the existing order in intercollegiate athletics	Titel	Intensive sport and doping amid standards and deviances
Tidskrift	Journal of Sport Behavior	Tidskrift	Societes Contemporaines
År/hft/sida	2003; 26; 1; 1-	År/hft/sida	2001; 44; 129-147
Abstract	Studien handlar om "college-idrottare" som kommer i kontakt med olika college genom idrottandet. Författarna har använt sig av semistrukturerade intervjuer. Undersökningen bestäms som induktiv, och de empiriska resultaten tolkade med hjälp av följande begrepp/teorier: "förstärkningsteorier" (ex: positiv förstärkning="morot"), "pragmatisk rollacceptans" och "organiserad avvikelser". Deltagarna ställde sig bakom förbud mot doping och dopingtester. Analysen visade bl a att det finns en motsättning mellan det idrottsliga och det akademiska området inom vilka idrottarna kläms. Författarna problematiserar denna ingång: det finns en konflikt mellan akademiskt kritiskt tänkande och ifrågasättande av värderingar och fakta och den idrottsliga auktoritativa miljön där man måste lyda sin coach. Och är coachen mot doping så är idrottaren också emot doping (och vice versa, om coachen är för doping). Man konstaterar vidare att idrottare presterar sämre i den akademiska miljön (dvs kan detta bero på ett mindre utvecklat kritiskt sinne?).	Författare	Koert, Willem
		Titel	Tales of lies: the bodybuilders image between fantasy and reality
		Tidskrift	Amsterdams Sociologisch Tijdschrift
		År/hft/sida	1998; 25; 2; 276-294
		Författare	Lock, Rebecka Ann
		Titel	The doping ban: compulsory heterosexuality and lesbophobia
		Tidskrift	International Review for the Sociology of Sport
		År/hft/sida	2003, 38, 4, Dec, 397-411
		Författare	Miah, Andy
		Titel	Be very afraid: cyborg athletes, transhuman ideals and posthumanity
		Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/) (även publicerad i Journal of Evolution and Technology)
		År/hft/sida	2004-04-28
		Abstract	Miah diskuterar idrotten som en unik miljö inom vilken det pågår en "psysical transcendence of humanes". Författaren menar att denna utveckling kan få legitimitet inom idrotten.
Författare	Dingelstad, David; Gosden, Richard	Författare	Miller, Kathleen E.; Barnes, Grace M.; Sabo, Donald F.; Melnick, Merrill J.; Farrell, Michael P.
Titel	The social construction of drug debates	Titel	Anabolic-androgenic steroid use and other adolescent problem behaviours: rethinking the male athlete assumption
Tidskrift	Social Science & Medicine	Tidskrift	Sociological Perspectives
År/hft/sida	1996; 43; 12; 1829	År/hft/sida	2002; 45; 4; 467-
Abstract	Artikeln diskuterar fyra drogdebatter: doping inom idrotten, neuroleptics, analgesics och marijuana. Man identifierar nyckelgrupper kring drogerna och debatterna och undersöker dessa grupper betydelse för debatternas utformning.	Abstract	Undersökningen bygger på ett urval av 16 000 high school-elever (privata och offentliga skolor). Författarna undersöker relationerna mellan användandet av anabola androgena steroider och andra problemfaktorer för kvinnliga och manliga idrottare och icke-idrottare.
Författare	Donnelly, Peter		
Titel	Gulliver's travels: a sport sociologist among the labcoats		

	Man finner också ett samband mellan bruket av anabola androgena steroider och andra problemfaktorer som t ex användandet av andra droger, slagsmål, viktminskning, självmordsförsök. Detta gällde inte bara idrottande män utan även icke-idrottare och kvinnor. Studien förkastar tesen att användandet av steroider endast är en logisk utvidgning av manliga kulturellt-idrottsliga imperativ.	År/hft/sida Abstract	2002-11-13 Waddington diskuterar nätverket kring dopingen inom idrotten. Det handlar om de aktörer som förser, administrerar och hjälper till att maskera bruket och substanserna. Framförallt fokuserar författaren läkarna som finns i idrottarnas närhet. Han undersöker förändringar i strukturen i idrottsmedicinen under de fyra senaste decennierna. Idrottsläkarna spelar en allt större roll i den moderna idrotten.
Författare	Peretti-Wetel, Patrick; Guagliardo, Valerie; Verger, Pierre; Mignon, Patrick; Pruvost, Jacques; Obadia;	Författare	Waddington, Ivan
Yolande		Titel	The development of sports medicine
Titel	Attitudes Toward Doping and Recreational Drug Use Among French Elite Student-Athletes	Tidskrift	Sociology of Sport Journal
Tidskrift	Sociology of Sport Journal	År/hft/sida	1996; 13; 2; 176-196
År/hft/sida	2004; 21; 1; 1-17		
Abstract	Denna studie undersöker 458 elitidrottsstudenter (ESA:s) i åldrarna 16 till 24 år. Samband mellan å ena sidan användandet av dopingpreparat och å andra sidan cigarett-, alkohol- och cannabisbruk. Vanligast var dopingbruk bland äldre studenter som hade föräldrar med lägre akademisk utbildning och studenter som saknade idrottslig bakgrund inom familjen. Kombinationer mellan doping och intagandet av andra droger berodde på om studenterna menade att det fanns icke-idrottsliga vinster med dopingbruk (om upplevse av vinster, så kombineras doping med andra sociala droger). Författarnas tes bygger på sociologiska teorier om avvikande beteende och går ut på att dopade studenter uppnår legitima mål med ickelegitima metoder, men man legitimerar sitt handlande genom att rationalisera det.		
		Psykologi, psykiatri, rättsmedicin, socialt arbete, alkohol-, drog-, ungdoms-, och beroendeforskning (beteendevetenskap)	
Författare	Roussel, Peggy; Griffet, Jean; Duret, Pusal	Författare	Bahrke, Michael S.; Yesalis, Charles E.; Wright, J.E.
Titel	The decline of female bodybuilding in France	Titel	Psychological and behavioural effects of endogenous testosterone and anabolic-androgenic steroids: an update
Tidskrift	Sociology of Sport Journal	Tidskrift	Sports Medicine
År/hft/sida	2003, 20, 1, mars, 40-59	År/hft/sida	1996; 22; 6; 367-390
Författare	Stokvis, R.	Författare	Blouin, Arthur G.; Goldfield, Gary S.
Titel	Fighting doping	Titel	Body image and steroid use in male bodybuilders
Tidskrift	Amsterdams Sociologisch Tijdschrift	Tidskrift	International Journal of Eating Disorders
År/hft/sida	2000; 27; 4; 425-445	År/hft/sida	1995; 18; 2; 159-
Författare	Waddington, Ivan	Abstract	Undersökningens syfte har varit att studera sambandet mellan "body image" och åtrelaterade attityder hos manliga kroppsbyggare. Tre grupper har jämförts: kroppsbyggare, löpare och utövare av kampsport. Man undersökte även om användningen av steroider kan kopplas samman med störningar av kroppsuppfattningen (body image). Undersökningen innefattade 43 kroppsbyggare, 48 löpare och 48 taekwondo-utövare. Kroppsbyggarna visade sig ha signifikant sämre kroppsuppfattning. De utvecklade också perfektionism i högre grad samt ineffektivitet; de hade även sämre självkänsla. Dessutom rapporterade kroppsbyggarna om ett högre intag av steroider än de övriga grupperna. Den viktigaste orsaken för bruket av steroider var att förbättra utseendet. Författarna ser likheter i psykologiska kännetecken mellan manliga kroppsbyggare och patienter med ätstörningar.
Titel	Doping in sport: some issues for medical practitioners		
Tidskrift	Play the game (nättidskrift: http://www.play-the-game.org/)		

Författare	Bolding, Graham; Sherr, Lorraine; Maguire, Mark; Elford, Jonathan	Författare	Caldarone, Barbara J.; Stock, Howard S.
Titel	HIV risk behaviours among gay men who use anabolic steroids	Titel	Nonassociative processes and place references conditioned by testosterone
Tidskrift	Addiction	Tidskrift	Psychological Record
År/hft/sida	1999; 94; 12; 1829-	År/hft/sida	1996; 46; 2; 373-
Abstract	Undersökningens syfte har varit studera injicerings- och riskbeteende hos homosexuella män som använder anabola steroider. Fem gym ingår i studien och 1004 homosexuella män besvarade enkäten. 13,5 % använde steroider och 8,1 % injicerade AS. Ingen delade sprutor med andra användare.	Abstract	Undersökningen går ut på att testa anabola androgena steroiders uppbyggnadsbyggnadspotential på råttor. Experimentet talar mot AAS som en effektiv uppbyggnadssubstans.
Författare	Bolding, Graham; Sherr, Lorraine; Elford, Jonathan	Författare	Choi, P.Y.; Pope, H.G. Jr.
Titel	Use of anabolic steroids and associated health risks among gay men attending London gyms	Titel	Violence toward women and illicit androgenic-anabolic steroid use
Tidskrift	Addiction	Tidskrift	Annals of Clinical Psychiatry
År/hft/sida	2002; 97; 2; 195-	År/hft/sida	1994; 6; 21-25
Abstract	Artikeln undersöker användningen av steroider bland HIV-positiva homosexuella män i London. Författarna kommer in på steroiders effekter på den fysiska och mentala hälsan. Man undersöker sambandet mellan användningen av steroider och depressioner och självmordstankar.	Författare	De Micheli, Denise; Formigoni, Maria Lucia O. S.
Författare	Bower, Beverly L.; Martin, Malissa	Titel	Research Report – Drug use by Brazilian students: associations with family, psychosocial, health, demographic and behavioural characteristics
Titel	African American female basketball players: an examination of alcohol and drug behaviours.	Tidskrift	Addiction
Tidskrift	Journal of American College Health	År/hft/sida	2004; 99; 5; 570-
År/hft/sida	1999; 48; 3; 129-	Abstract	Författarna har genomfört en undersökning av skolelevers droganvändning (inklusive doping) i Brasilien. Man har också undersökt faktorer som påverkar droganvändningen. (Förekomsten av anabola steroider bland ungdomarna var 0,1 %.)
Abstract	Författarna undersöker användningen av droger och alkohol bland kvinnliga basketspelare med afroamerikanskt ursprung. Man vände sig till spelare i division 1. Undersökningen är en delstudie i en större undersökning. Av de tillfrågade 50 personerna hade 72 % använt alkoholprodukter. Endast 8 % hade använt bantningspiller eller tobaksprodukter. Ingen rapporterade om steroid- eller amfetaminanvändning.	Författare	Donovan, R.J.; Egger, G.; Kapernick, V.; Mendoza, J.
Författare	Burnett, Kent F.; Kleiman, Mark E.	Titel	A conceptual framework for achieving performance enhancing drug compliance in sport
Titel	Psychological characteristics of adolescent steroid users	Tidskrift	Sports Medicine
Tidskrift	Adoloscence	År/hft/sida	2002; 32; 4; 269-
År/hft/sida	1994; 29; 113; 81-	Abstract	Författarna poängterar att det saknas forskning om varför idrottare använder förbjudna prestationshöjande preparat. Det finns nästan inga empiriska undersökningar av idrottarens attityder och värderingar. De få undersökningar som är gjorda förhåller sig inte till beteende vetenskapliga modeller i metodologin och i tolkningen av resultaten och i diskussionerna kring vilka implikationer kunskapen får för intervention. Artikeln lyfter fram en ansträngning som gjorts i den riktning man pekar. Dopingkommissionen i Australien (ASDA) beställde en dylik undersökning inför OS i Sydney 2000. Uppdraget utfördes av Donovan och Egger (1998): Drug testing in sport: a review and model for effective control. Resultaten diskuteras i denna artikel.
Abstract	Artikeln sammanställer en omfattande lista på psykologiska karakteristika hos ungdomar som använder steroider. Dessutom jämförs personlighet och mående mellan brukare och icke-brukare.		

Författare	DuRant, Robert H.; Middleman, Amy B.; Faulkner, Annie H.; Emans, S. Jean; Woods, Elizabeth R.	Tidskrift	and brain opioid peptides in the rat Pharmacology, Biochemistry and Behaviour
Titel	Adoloscet anabolic-androgenic steroid use, multiple drug use, and high school sports participation	År/hft/sida	2000; 67; 2; 271-279
Tidskrift	Pediatric Exercise Science	Abstract	Artikeln undersöker sambandet mellan nandrolon-intag och alkoholintag hos råttor.
År/hft/sida	1997; 9; 2; 150-		
Abstract	Artikeln undersöker anabola steroiders påverkan på akademiska studier och på idrottsligt deltagande bland high-school-studenter i USA. Författarna fokuserar skillnader i olika grupper som har med steroiderna att göra, man undersöker också samband mellan steroidbruk och annat droganvändande, man diskuterar även hur mycket steroider det förekommer, samt vad som påverkar användningen av anabola steroider.	Författare	Keane, Helen
		Titel	Anabolic steroids and dependence
		Tidskrift	Contemporary Drug Problems
		År/hft/sida	2003; 30; 3; 541-
		Abstract	Artikeln diskuterar problemet att belägga att anabola steroider är beroendeframkallande. Slutsatsen är att förståelsen av AS är för liten för att kunna dra några säkra slutsatser.
Författare	Feyrer-Melk, Steven A.; Corbin, Charles B.	Författare	Killen, J. (et al)
Titel	Anabolic steroids: high school athletes' perception of the ease of being identified as a user	Titel	Factors associated with eating disorders symptoms in a community sample of 6th and 7th grade girls
Tidskrift	Research Quarterly for Exercise & Sport	Tidskrift	International Journal of Eating Disorders
År/hft/sida	1994; 65; 1; A-48-	År/hft/sida	1994; 16; 3; 227-238
Abstract	Författarna problematiserar ett abstract som fokuserar på användningen av anabola steroider bland "high school"-idrottare. Man tar bl a uppsynen hos eleverna på risken att bli upptäckt.	Författare	Kindlund, Anna M. S.; Isacson, Dag; Berglund, Lars; Nyberg, Fred
		Titel	Doping among high school students in Uppsala, Sweden: a presentation of the attitudes, distribution, side effects, and extents of use
Författare	Fornari, Viktor; Dancyger, Ida; Monaca, Gianluca La; Budman, Cathy; Goodman, Beverly; Kabo, Linda; Katz, Jack L.	Tidskrift	Scandinavian Journal of Public Health
Titel	Can steroid use be a precipitant in the development of an eating disorder?	År/hft/sida	1998; 26; 1; 71
Tidskrift	International Journal of Eating Disorders	Abstract	Syftet med studien var att undersöka hur vanligt doping är bland ungdomar i Uppsala och att analysera vilka de viktigaste skälen till bruket är. Resultatet blev att 2,7 % av pojkarna och 0,4 % av flickorna hade använt dopingpreparat. De viktigaste skälen visade sig vara att få ett bättre utseende och att kunna prestera bättre i någon idrott. Vissa pojkar uppgav att de fått biverkningar av preparaten.
År/hft/sida	2001; 30; 1; 118-		
Abstract	Artikeln presenterar en studie som undersöker sambandet mellan steroidbruk och utvecklandet av ätstörningar. Vidare undersöks fysiska och psykologiska biverkningar av steroidbruk.	Författare	Kindlund, Anna M. S.; Isacson, Dag; Berglund, Lars; Nyberg, Fred
		Titel	Factors associated with adolescent use of doping agents: anabolicandrogenic steroids
Författare	Isacson, G.; Garle, M.; Ljung, E.B.; Asgard, U.; Bergman, U.	Tidskrift	Addiction
Titel	Anabolic steroids and violent crime: an epidemiological study at a jail in Stockholm, Sweden	År/hft/sida	1999; 94; 4; 543-553
Tidskrift	Comprehensive Psychiatry		
År/hft/sida	1998; 39; 203-205	Författare	Kindlundh, Anna M. S.; Lindblom, Jonas; Bergström, Lena; Wikberg, Jarl E.; Nyberg, Fred
Författare	Johansson, P., Lindqvist, A-S., Nyberg, F.; Fahlke, C.	Titel	The anabolic-androgenic steroid nandro-
Titel	Anabolic androgenic steroids affects alcohol intake, defensive behaviors		

	lone decanoate affects the density of dopamine receptors in the male rat brain.	Författare	Lindqvist, A-S.; Johansson-Steensland, P.; Nyberg, F.; Fahlke, C.
Tidskrift	European Journal of Neuroscience	Titel	Anabolic androgenic steroid affects competitive behaviour, behavioural response to ethanol and brain serotonin levels
År/hft/sida	2001; 13; 2; 291-	Tidskrift	Behavioural Brain Research
Abstract	Författarna studerar om anabola androgena steroider påverkar dopaminreceptorerna i en råttjärna och om belöningssystem påverkas av AAS. Resultatet sammanfaller med hypotesen om ett samband mellan AAS och belönings-systemet.	År/hft/sida	2002; 133; 1; 21-29
		Abstract	Författarna undersöker huruvida AAS påverkar tävlingsinställningen. Tester på djur visade att de som fått AAS påvisade ett dominansbeteende.
Författare	Kindlund, Anna M. S.; Hagekull, Berit; Isacson, Dag G. L.; Nyberg, Fred	Författare	Middleman, A.B.; Faulkner, A.H.; Woods, E.R. (et al)
Titel	Adolescent use of anabolic-androgenic steroids and relations to self-reports of social, personality and health aspects	Titel	High risk behaviours among high school students in Massachusetts who use anabolic steroids
Tidskrift	European Journal of Public Health	Tidskrift	Pediatrics
År/hft/sida	2001; 11; 3; 322-	År/hft/sida	1995; 96; 268-272
Abstract	Artikeln diskuterar en studie som analyserat betydelsen av sociala, individuella och hälsofaktorer som påverkar användandet av AAS bland unga män.	Författare	Middleman, A.B.; DuRant, R.H.
		Titel	Anabolic steroid use and associated health risk behaviours
Författare	Leigh, B.	Tidskrift	Sports Medicine
Titel	Peril, chance, adventure: concept of risk, alcohol use and risky behaviour in young adults	År/hft/sida	1996; 21; 4; 251-255
Tidskrift	Addiction	Författare	Mulube, Martin
År/hft/sida	1999; 94; 3; 371-383	Titel	Personality changes due to 'roid rage'
		Tidskrift	BMJ: British Medical Journal
Författare	Leonard II, Wilbert M.	År/hft/sida	1996; 313; 7059; 707
Titel	The influence of physical activity and theoretically relevant variables in the use of drugs: the deterrence hypothesis revisited	Abstract	Artikeln rapporterar om upptäckter av psykologiska och fysiologiska effekter av anabola steroider. Detta inkluderar tillstånd som paranoia, infertilitet, leverskador och prostataförändringar.
Tidskrift	Journal of Sport Behavior	Författare	Olrich, Tracy W.
År/hft/sida	1998; 21; 4; 421-	Titel	Perceptions of benefits and losses associated with the use and discontinuance of anabolic-androgenic steroids among male bodybuilders
Abstract	Artikeln undersöker oberoende variabler av fysisk aktivitet och andra teoretiskt relevanta variabler som kan påverka användningen av droger inom idrotten. Studien fokuserar framförallt sambandet mellan idrott och droganvändning eller tesen att idrotten motverkar avvikande beteende som att använda olika droger. Författaren berör endast dopingen kortfattat.	Tidskrift	Journal of Personal & Interpersonal Loss
		År/hft/sida	1999; 4; 3; 231-
		Abstract	Artikeln presenterar resultat från intervjuer med manliga kroppsbyggare angående fördelar med AAS och psykologiskt beroende av AAS. Författaren undersöker om det psykologiska beroendet är en funktion av att kroppsbyggaren vill undvika att tappa styrka, muskler och manlighet.
Författare	Lindqvist, A-S.; Fahlke, C.	Författare	Paccagnella, Michelle; Grove, J. Robert
Titel	Nandrolone decanoate has long-term effect on competitive behaviour in male rat	Titel	Drugs, sex and sport: an Australian perspective
Tidskrift	Accepted to be published in Physiology & Behavior [2004]	Tidskrift	Journal of Sport & Social Issues
År/hft/sida	-	År/hft/sida	1997; 21; 2; 179-

Abstract	Författarna undersöker hur kontroversiell publicitet kring kända idrottsmän påverkar användandet av prestationshöjande substanser hos dessa idrottare. Man studerar även våldsbeteenden utan för idrotten och sexuella frågor.	Abstract	Artikeln undersöker om det finns ett samband mellan bruket av anabola steroider och narcissistiska personlighetsdrag. Det sammanställs psykologiska profiler på tyngdlyftare och kroppsbyggare.
Författare	Pedersen, Willy	Författare	Savva, Susan
Titel	Adolescents: doping agents, and drug use: a community study	Titel	News and notes: 1
Tidskrift	Journal of Drug Issues	Tidskrift	Addiction
År/hft/sida	2001; 31; 2; 517-	År/hft/sida	2004; 99; 3; 389-
Abstract	Studien undersöker om det finns ett samband mellan bruket av anabola androgena steroider och andra förbjudna droger som amfetamin bland ungdomar (14-17 år) i Norge. Faktorer som ligger bakom användandet av dopingpreparat spåras. Studien visade bl a att drygt två procent av pojkarna och drygt en procent av flickorna hade testat att dopa sig. Användandet av dopingpreparat var inte beroende av socialdemografiska faktorer, boendeområde eller etnisk tillhörighet. Det fanns ett starkt samband mellan bruket av dopingpreparat och amfetamin och/eller heroin, men annars inte avseende andra droger som tobak etc.	Abstract	Artikeln handlar om passiv rökning i USA. Författaren tar även upp enkätundersökningar på befolkningen i Amsterdam avseende droganvändning, inklusive prestationshöjande substanser. Det har skett en ökning av användningen av illegala droger, men fortfarande är det en ganska liten grupp av befolkningen.
Författare	Pedersen, Willy; Wichström, Lars; Blekesaune, Morten	Författare	Schwerin, Micheal J.; Corcoran, Kevin J.
Titel	Violent behaviors, violent victimization, and doping agents: a normal population study of adolescent	Titel	Beliefs about steroids: user vs. nonuser comparisons
Tidskrift	Journal of Interpersonal Violence	Tidskrift	Drug and Alcohol Dependence
År/hft/sida	2001; 16; 8; 808-832	År/hft/sida	1996; 40; 221-225
Författare	Peters, Mark Anthony; Phelps, Leadelle	Författare	Schwerin, Micheal J.; Corcoran, Kevin J.
Titel	Body image dissatisfaction and distortion, steroid use, and sex differences in college age bodybuilders	Titel	A multimethod examination of the male anabolic steroid user
Tidskrift	Psychology in the Schools	Tidskrift	Journal of Applied Social Psychology
År/hft/sida	2001; 38; 3; 283-	År/hft/sida	1996; 26; 3; 211-
Abstract	Författarna undersöker steroidbruk tillsammans med negativ kroppsuppfattning hos kvinnliga och manliga kroppsbyggare.	Abstract	Artikeln belyser undersökningar av manliga AAS-brukares uppfattningar om sig själva. Undersökningen innefattar kroppsbyggare, idrottare och studenter. Analysen bygger på en studie av VanRaalte, Cuisimano, Brewer och Matheson (1993), samt en enkät och demografiska studier.
Författare	Pope, H.G., Jr.; Kouri, E.M.; Powell K.F.; Campbell, C.; Katz, D.L.	Författare	Schwerin, Micheal J.; Corcoran, Kevin J.; Lafleur, B.J. (et al)
Titel	Anabolic-androgenic steroid use among 133 prisoners	Titel	Psychological predictors of anabolic steroid use: an exploratory study
Tidskrift	Comprehensive Psychiatry	Tidskrift	Journal of Child and Adolescent Substance Abuse
År/hft/sida	1996; 37; 322-27	År/hft/sida	1997; 6; 57-68
Författare	Porcerelli, John H; Sandler, Bruce A.	Författare	Spence, John C.; Gauvin, Lise
Titel	Narcissism and empathy in steroid users	Titel	1994 NASPSA conference abstracts
Tidskrift	American Journal of Psychiatry	Tidskrift	Journal of Sport & Exercise Psychology
År/hft/sida	1995; 152; 11; 1672-	År/hft/sida	1994; 16; 2; 109
		Abstract	Författarna presenterar ett abstract av presentationen: "Psychological outcomes of anabolic androgenic steroid use: a meta-analysis", by John C. Spence et al, från 1994 års NASPSA-konferens

- År/hft/sida 1996; 276; 3; 231-238
 Abstract Diskuterar medicinska frågor samt etiken bakom dopingtester i de olympiska spelen.
- Författare Erill, Sergio
 Titel The doping of fairness
 Tidskrift Lancet
 År/hft/sida 2000; 356; 9235; 1122-
 Abstract Kommentarer rörande hur professionell etik kan appliceras på de olympiska spelen.
- Författare Escriva, Jean-Pierre
 Titel Political uses for athletic doping: moral business to question of public health?
 Tidskrift Psychotropes
 År/hft/sida 2002, 8, 3-4, 47-58
- Författare König, Eugen
 Titel Criticism of doping: the nihilist side of technological sport and the antiquated view of sport ethics
 Tidskrift International Review for the Sociology of Sport
 År/hft/sida 1995; 30; 3-4; 247-261
- Författare Loland, Sigmund
 Titel Technology in sport: three idealtypical views and their implications
 Tidskrift European Journal of Sport Science
 År/hft/sida 2002; 2; 1; 1-
 Abstract Loland undersöker tre olika sorters idrottsteknologier (inklusive doping) utifrån tre olika normativa teorier om tävlingsidrott.
- Författare Loland, Sigmund
 Titel Technology in sport: three idealtypical views and their implications
 Tidskrift Play the game (nättidskrift: <http://www.play-the-game.org/>)
 År/hft/sida 2003-05-26
 Abstract Diskuterar teknologins betydelse för utvecklingen av idrotten.
- Författare Shogan, Debra; Ford, Maureen
 Titel A new sport ethics: taking König seriously
 Tidskrift International Review for the Sociology of Sport
 År/hft/sida 2000; 35; 1; 49-58bh
- Författare Tamburrini, Claudio M.
 Titel Educational or genetic blueprints, what's the difference?
 Tidskrift Play the game (nättidskrift: <http://www.play-the-game.org/>)
- År/hft/sida 2003-10-02
 Abstract Författaren diskuterar gendoping och den fördömande synen på den genetiska teknologin inom idrotten.
- Författare Volkwein, Karin A. E.
 Titel Ethics and top-level sport: a paradox?
 Tidskrift International Review for the Sociology of Sport
 År/hft/sida 1995; 30; 3-4; 311-321
 Abstract
- Författare Williams, M.H.
 Titel The use of nutritional ergogenic aids in sports: is it an ethical issue?
 Tidskrift International Journal of Sport Nutrition
 År/hft/sida 1994; 4; 120-131

Medicin, farmakologi (med relevans för juridik, beteende- och samhällsvetenskap)

- Författare Bahr, Roald; Tjørnholm, M
 Titel Prevalence of doping in sports: doping control in Norway 1977-1996
 Tidskrift Clinical Journal of Sports Medicine
 År/hft/sida 1998; 8; 32-37
- Författare Bahrke, Michael S.; Yesalis, Charles E.
 Titel The future of performance-enhancing substances in sport
 Tidskrift Physician & Sportsmedicine
 År/hft/sida 2002; 30; 11; 51-
 Abstract Artikeln diskuterar prestationshöjande substansers påverkan på idrottares möjligheter. Man kommer bl a in på ämnet Erythropoietin, olika idrottsförbunds förbud lyfts fram. Det finns även en diskussion kring dopingens framtid, och författarna menar att det inte är en framkomlig väg att få bort de prestationshöjande preparaten.
- Författare Clarkson, P.M.; Thompson, H.S.
 Titel Drugs and sport: research findings and limitations
 Tidskrift Sports Medicine
 År/hft/sida 1997; 24; 6; 366-384
- Författare Cooper, C.J.; Noakes, T.D.; Dunne, T.; Lambert, M.I.; Rochford, K.
 Titel A high prevalence of abnormal personality traits in chronic users of anabolic-androgenic steroids
 Tidskrift British Journal of Sports Medicine
 År/hft/sida 1996; 30; 246-250

Författare	Copeland J, Peters R, Dillon P.	Författare	Ellingrod, Vicky L.; Perry, Paul J.
Titel	Study of 100 anabolic-androgenic steroid users [3]	Titel	The effects of anabolic steroids on driving performance as assessed by the Iowa driver simulator
Tidskrift	Medical Journal of Australia	Tidskrift	American Journal of Drug & Alcohol Abuse
År/hft/sida	1998; 168; 311-12	År/hft/sida	1997; 23; 4; 623-
Författare	Cowan, D.A.; Kicman, A.T.	Författare	Elliot, D.; Goldberg L.
Titel	Doping in sport: misuse, analytical tests, and legal aspects	Titel	Intervention and prevention of steroid use in adolescents
Tidskrift	Clinical Chemistry	Tidskrift	American Journal of Sports Medicine
År/hft/sida	1997; 43; 7; 1110-1113	År/hft/sida	1996; 24; 6; 46-47
Författare	Delbeke, F.T.	Författare	Evans, N.A.
Titel	Doping in cyclism: results of unannounced controls in Flanders	Titel	Gym and tonic: a profile of 100 male steroid users
Tidskrift	International Journal of Sports Medicine	Tidskrift	British Journal of Sports Medicine
År/hft/sida	1996; 17; 434-438	År/hft/sida	1997; 31; 54-58
Författare	Delbeke, F.T.; Desmet, N.; Debackere, M.	Författare	Firth, F.Y.
Titel	The abuse of doping agents in competing body builders in Flanders (1988-1993)	Titel	Seeking misclassification: "doping" in disability sport
Tidskrift	International Journal of Sports Medicine	Tidskrift	British Journal of Sports Medicine
År/hft/sida	1995; 16; 1; 66-70	År/hft/sida	1999; 33; 3; 152
Författare	Eklöf, Ann-Charlotte; Thurelius, Ann-Marie; Gerle, Mats; Rane, Anders; Sjöqvist, Folke	Författare	Geyer, Hans; Bredehöft, Michael; Mareck, Ute; Parr, Maria K.; Schänzer, Wilhelm
Titel	The anti-doping hot-line, a means to capture the abuse of doping agents in the Swedish society and a new service function in clinical pharmacology	Titel	High doses of the anabolic steroid metandienone found in dietary supplements
Tidskrift	European Journal of Clinical Pharmacology	Tidskrift	European Journal of Sport Science
År/hft/sida	2003; 59; 571-577	År/hft/sida	2003; 3; 1; 1-
Abstract	Artikeln beskriver Dopingjouren, dess mål och verksamhet. Författarna har även sammanställt resultat från samtal och anonyma enkät förfrågningar som genomförts på de som ringt in mellan 1993 och 2000.	Abstract	Artikeln handlar om upptäckten av den anabola steroiden metandienone i kosttillskott. Steroiden nämndes inte i innehållsförteckningen.
Författare	Elford, J.; Bolding, G.; Maguire, M.; Sherr, L.	Författare	Hunter, Mark
Titel	Do gay men discuss HIV risk reduction with their GP?	Titel	Athletes risk their lives by use drugs, says BMA
Tidskrift	AIDS Care	Tidskrift	BMJ: British Medical Journal
År/hft/sida	2000; 12; 3; 287-	År/hft/sida	2002; 324; 7342; 870
Abstract	Artikeln fokuserar framförallt om HIV-positiva vid gym i London diskuterar säkrare sex med sin allmänläkare, men kommer även in på hur många av de HIV-positiva som injicerar anabola steroider, och om de tar upp det med sin läkare. Ca 10% använder steroider och en majoritet diskuterar inte riskbeteendet med sin läkare.	Abstract	Artikeln diskuterar en rapport från British Medical Association som säger att prestationshöjande olagliga preparat används flitigt på alla nivåer inom idrotten.
Författare		Författare	Irving, L.M.; Wall, M.; Neumark-Sztainer, D. (et al)
Titel		Titel	Steroid use among adolescents: findings from project EAT
Tidskrift		Tidskrift	Journal of Adolescent Health
År/hft/sida		År/hft/sida	2002; 30; 243-252

Författare	Korkia, P.; Stimson, G.V.		of anabolic steroid usage among gym users in Trinidad
Titel	Indications of prevalence, practice and effects of anabolic steroid use in Great Britain	Tidskrift	West Indian Medical Journal
Tidskrift	International Journal of Sports Medicine	År/hft/sida	2000; 49; 55-58
År/hft/sida	1997; 18; 557-562	Författare	Melia, P.; Pipe, A.; Greenberg, G.
Författare	Kwiatkowska, D.; Grucza, R.; Chrostowski, K.; Smorawinski, J.	Titel	The use of anabolic-androgenic steroids by Canadian students
Titel	Doping cases in Polish athletes	Tidskrift	Clinical Journal of Sport Medicine
Tidskrift	Biology of Sport	År/hft/sida	1996
År/hft/sida	2000; 17; 2	Författare	Millar, A.P.
Författare	Lancet	Titel	Licit steroid use: hope for the future
Titel	When doctors become agents of the state	Tidskrift	British Journal of Sports Medicine
Tidskrift	Lancet	År/hft/sida	1994; 28; 2; 79-83
År/hft/sida	2000; 355; 9200; 245-	Författare	Millar, A.P.
Abstract	Artikeln diskuterar läkarens roll i politiska och sociala frågor. Man tar upp Lothar Kipkes roll i forna Östtyskland som administrerade anabola steroider till simmare redan i deras tonår.	Titel	Drugs in sport
Författare	Laure, P.	Tidskrift	The Journal of Performance Enhancing Drugs
Titel	Doping in sport: doctors are providing drugs	År/hft/sida	1996; 3; 106-112
Tidskrift	British Journal of Sports Medicine	Författare	Mottram, David R.
År/hft/sida	1997; 31; 3; 258-259	Titel	Banned drugs in sport: does the international Olympic Committee (IOC) list need updating?
Författare	Laure, P.; Kriebitzsch-Lejeune, A.	Tidskrift	Sports Medicine
Titel	Retail pharmacists and doping in sports: knowledge and attitudes: a national survey in France	År/hft/sida	1999; 27; 1; 1-
Tidskrift	Science and Sports	Abstract	Artikeln diskuterar behovet av en ständig uppdatering av IOC:s dopinglista eftersom det hela tiden växer fram nya dopingpreparat. I artikeln betonar även författaren behovet av mer forskning om varför idrottare dopar sig. Författaren diskuterar också behovet av en harmonisering av olika regelsystem: IOC:s, staters och specialidrottsförbunds.
År/hft/sida	2000; 15; 141-146	Författare	Nilsson, Sverker; Baigi, Amir; Marklund, Bertil; Fridlund, Bengt
Författare	Lenahan, P.; Bellis, M.; McVeigh, J.	Titel	The prevalence of the use of androgenic anabolic steroids by adolescent in a county of Sweden
Titel	A study of anabolic steroid use in the north west of England	Tidskrift	European Journal of Public Health
Tidskrift	The Journal of Performance Enhancing Drugs	År/hft/sida	2001; 11; 2; 195-
År/hft/sida	1996; 1; 2; 57-70	Abstract	Artikeln presenterar en studie som undersöker förekomsten av androgena anabola steroider bland ungdomar inom ett område i Sverige. Man undersöker vidare sambandet mellan steroidmissbruk och annat drogmissbruk. Dessutom tittar författarna på steroidmissbrukets relation till ålder och kön.
Författare	MacAuley, Domhnall	Författare	Nilsson, Sverker; Baigi, Amir; Marklund, Bertil; Fridlund, Bengt
Titel	Drugs in sport	Titel	Trends in the misuse of androgenic
Tidskrift	BMJ: British Medical Journal		
År/hft/sida	1996; 313; 7051; 211-		
Abstract	Författaren argumenterar för att doping inom idrotten inte går att stoppa. Artikeln innehåller även redogörelse för de olika klasserna av dopingpreparat och för problem som är knutna till användandet av dopingpreparat.		
Författare	Maharaj, V.R.; Dookie, T.; Moham med, S. (et al)		
Titel	Knowledge, attitudes and practices		

	anabolic steroids among boys 16-17 years old in a primary health care area in Sweden	År/hft/sida	1996; 53; 2068-2072
Tidskrift	Scandinavian Journal of Primary Health Care	Författare	Short, C.R.; Sams, R.A.; Soma, L.R.; Tobin, T.
År/hft/sida	2001; 19; 3; 181-	Titel	The regulation of drugs and medicines in horse racing in the United States: the Association of Racing Commissioners international uniform classification of foreign substances guidelines
Abstract	Syftet med studien har varit att utvärdera ett program för att förebygga missbruk av anabola androgena steroider bland unga män i ett hälso- och sjukvårdsområde i Sverige. Detta har genomförts genom att diskutera attityder till steroider med män och kvinnor i 16-17 årsåldern. 21 ungdomar har anonymt fått besvara en enkät som statistiskt har analyserats. Resultatet blev att interventionen fick missbruket att minska bland ungdomarna, dvs diskussioner med ungdomar om steroider och attityder verkar ha en effekt på bruket.	Tidskrift	Journal of Veterinary Pharmacology & Therapeutics
		År/hft/sida	1998; 21; 2; 144-
		Författare	Stilger, Vincent G.; Yesalis, Charles E.
		Titel	Anabolic-androgenic steroid use among high school football players
		Tidskrift	Journal of Community Health
		År/hft/sida	1999; 24; 2; 131
		Abstract	Författarna undersöker förekomsten av AAS bland "high school football players" i Indiana (USA). Man redovisar procenttal på användare, samt medeltal för hur lång tid bruket förekommer. Dessutom diskuterar författarna vilka som förser idrottarna med AAS, främst andra idrottare, läkare och tränare.
Författare	Physician & Sportsmedicine		
Titel	Steroids use by Canadian students	Författare	Trepos, Jean-Yves; Trepos, Gisele
Tidskrift	Physician & Sportsmedicine	Titel	Sport doctors face doping
År/hft/sida	1996; 24; 4; 18D-	Tidskrift	Psychotropes
Abstract	En rapport om upptäckter av användningen av anabola androgena steroider bland ett stort antal kanadensiska studenter. Dessutom noterades omfattande delning av sprutor emellan brukarna. Rapporten bygger på en undersökning gjord av Melia, Pipe och Greenberg (1996): "The use of anabolic-androgenic steroids by Canadian students" (Clinical Journal of Sport Medicine). I rapporten diskuterar man metoder och data i originalstudien.	År/hft/sida	2002, 8, 3-4, 69-87
		Författare	Tricker, Raymond (et al)
		Titel	The effects of supraphysiological doses of testosterone on angry behaviour in healthy eugonadal men: a clinical research study
		Tidskrift	Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism
Författare	Riordan, James; Jinxia, Dong	År/hft/sida	1996; 3754
Titel	Chinese women and sport: success, sexuality and suspicion	Författare	Tufts, Annette
Tidskrift	China Quarterly	Titel	Doped East German athletes to receive compensation
År/hft/sida	1996; mars; 145; 130-	Tidskrift	BMJ: British Medical Journal
Abstract	Artikeln fokuserar på hur kinesiska idrottsskivinnor lyckats förbättra sina prestationer relaterat till männen. Följande problem tas upp: kvinnliga kinesiska idrottare som vunnit stora titlar, de sjunde världsmästerskapen i Rom, användning av dopingpreparat (kinesiska kvinnor), samt detaljer om idrottare som testat positivt för anabola steroider.	År/hft/sida	2002; 324; 7353; 1544
		Abstract	Rapporterar om att den tyska staten tänker betala ersättning till idrottare från forna Östtyskland som fick tilldelat sig dopingpreparat från staten.
Författare	Scott DM, Wagner JC, Barlow TW	Författare	Webborn, A.D.J
Titel	Anabolic steroid use among adolescents in Nebraska schools	Titel	"Boosting" performance in disability sport
Tidskrift	American Journal of Health-System Pharmacy	Tidskrift	British Journal of Sports Medicine
		År/hft/sida	1999; 33; 2; 74-75

Böcker (antologier och monografier), skrifter och rapporter, publicerade i Skandinavien, 1994-2004

Juridik, rättssociologi, statsvetenskap, ekonomi, social styrning (antidoping-policy-forskning)

- Författare Andersen, May-Britt; Auberg, Monica
Titel Idrettsutøveres rettsikkerhet i dopingaker
Förlag/år Oslo: Institutt for rettssosiologi, Universitetet i Oslo, 1997
- Författare Barland, Bjørn; Borgen, Jorunn, Sundgot; Bahr, Roald
Titel Holdninger til doping, dopingreglene og dopingkontrollen hos utøvere på junior-, rekrutt- og senoirlandslag
Förlag/år Oslo: Norges idrettshøgskole, 1998
- Författare Barland, Bjørn (prosjektledare)
Titel Report on the fulfilment of The European Convention Against Doping in Sport in Norway
Förlag/år Oslo: Kulturdepartementet, Norges idrettshøgskole, 1998
- Författare Barland, Bjørn
Titel Utfordringer innenfor antidoping forskningen
Ingår i I bevegelse: et festskrift til Gunnar Breivik på hans 60-årsdag/ redigerad av Vegard Fusche Moe och Sigmund Loland
Förlag/år Oslo: Gyldendal undervisning, 2003
- Författare Göransson, Sara
Titel Metodutveckling, hälsoupplýsning i skolan: ”hur minns du din information genom skoltiden?”
Förlag/år Sollefteå: Utvecklingsenheten, Kramfors Sollefteå hälso- och sjukvård, Landstinget Västernorrland, 1994
- Abstract Författaren redovisar i denna skrift sin uppfattning om hur hälsoupplýsningen i skolan varit utformad under hennes 11 skolår. Områden där information helt saknats tas också upp. Författaren tar fram egna och en del kamraters intryck av vad som varit bra och dåligt, och kommer också med vissa egna förslag om hur informationen kan förbättras. Skriften tar upp alkohol, tobak, sex/samlevnad, HIV/aids, narkotika, doping, kost, anorexi/bulimi, motion, miljö, mobbning, rasism och läkemedel.

- Författare Halila, Heikki; Rauste, Olli
Titel Finskt-svenskt idrottsjuridiskt seminarium I Helsingfors 16.-17.10.1998
Förlag/år Helsingfors: Universitetstryckeriet, 1999

- Författare Malmsten, Krister
Titel Idrottens bestraffningsregler med förklaringar
Förlag/år Stockholm: Nordstedts juridik, 2002

Sociologi, kultur och samhälle (sammällsvetenskap)

- Författare Altenberg, Alf J.; Alvestad, E; Berg, Anniken; Eritslund, Lars; Nørve, Tonje
Titel Dopingpreparater: er dette et problem ved Ullersmo landfengsel?
Förlag/år Oslo: KRUS, 1997
- Författare Bale, John; Krogh Christiansen, Mette (red)
Titel Post-Olympism?: questioning sport in the twenty-first century
Förlag/år Oxford: Berg, 2004
- Författare Barland, Bjørn
Titel Doping og kultur
Ingår i Idrettens betydning for individ og samfunn
Förlag/år Rud: Norges idrettsforbund, 1996
- Författare Barland, Bjørn
Titel Gymmet: en studie av trening, mat og dop
Förlag/år Oslo: Norges idrettshøgskole, 1997 (Avhandling)
- Författare Barland, Bjørn
Titel Doping i idrett – en rasjonell handling?: er doping meningsfullt?
Ingår i Idrett, samfunn og frivillig organisering: forsker- og brukerseminar 29-30 nov 1999, Norges idrettshøgskole
Förlag/år Oslo: Norges forskningsråd, Området for kultur og samfunn, 2000
- Författare Bergsgard, Nils Asle
Titel Habitusbegrepet som forklaringsmodell for bruk av doping
Ingår i Et valg – mange grunner
Förlag/år Bø: Telemarksforsking-Bø, 1994
- Författare Bergsgard, Nils Asle; Tangen, Jan Ove (red)
Titel ”Et valg – mange grunner”: fire studier av de forhold som særpreger norske dopingmisbrukere og deres miljø / Rapport nr 89

Förlag/år	Bø: Telemarksforskning-Bø, 1994	Författare	Jacobsson, Ingrid (red)
Författare	Bergsgard, Nils Asle; Tangen, Jan Ove	Titel	Sporten eller livet: en antologi om huliganism, kroppsfixering och idrottsliga ideal
Titel	På sporet efter dopingmisbrukare: utprøving av et undersøkelseopplegg for å avdekke mulig dopingmisbruk blant eliteidrettsutøvere i 8 norske særforbund /Arbeidsrapport nr 6/95	Förlag/år	Stockholm: Heatwave, 1996
Förlag/år	Bø: Telemarksforskning-Bø, 1995	Ämnesord	idrott, sport, sociologi, barn, ungdom
Författare	Bergsgard, Nils Asle; Tangen, Jan Ove	Författare	Kryger Pedersen, Inge; Benjaminsen, Lars
Titel	Idrettsmiljø og dopingbruk: en analyse av omfang og kjennetegn ved dopingbruk i særvidretter og helsestudio	Titel	Doping i den danske befolkning og i danske idræts- og motionsmiljøer
Förlag/år	Bø: Telemarksforskning-Bø, 1996	Förlag/år	Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2002 (Sociologisk rapportserie, nr. 5, 2002)
Författare	Bergsgard, Nils Asle; Tangen, Jan Ove	Författare	Kryger Pedersen, Inge; Benjaminsen, Lars
Titel	Avvikende atferd i konkurranseidrett: en undersøkelse av dopingbruk og vektregulering på klubbnivå innen to idretter i Norge/ Rapport nr 141	Titel	Doping i den danske befolkning: en statistisk analyse
Förlag/år	Bø: Telemarksforskning, 1998	Förlag/år	Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2002 (Sociologisk rapportserie, nr. 7, 2002)
Författare	Breivik, Gunnar (red)	Författare	Kryger Pedersen, Inge; Benjaminsen, Lars
Titel	Idrett – identitet – rasjonalitet: hovedfag: 1995-96	Titel	Doping og brug af andre præstationsfremmende midler blandt eliteidrætsudøvere under Danmarks Idræts-Forbund: en statistisk analyse
Förlag/år	Oslo: Norges idrettshøgskole, Institutt for samfunnsfag, 1998	Förlag/år	Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2002 (Sociologisk rapportserie, nr. 8, 2002)
Abstract	Om rationalitet, spelteori och doping.	Författare	Kryger Pedersen, Inge; Benjaminsen, Lars
Författare	Breivik, Gunnar	Titel	Doping og brug af andre præstationsfremmende midler blandt løbere i Copenhagen Marathon 1999: en statistisk analyse
Titel	Studies of doping: doping in sport from a sociocultural and ethical perspective	Förlag/år	Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2002 (Sociologisk rapportserie, nr. 11, 2002)
Förlag/år	Oslo: Norges idrettshøgskole, Institutt for samfunnsfag, 1998	Författare	Kryger Pedersen, Inge; Benjaminsen, Lars
Författare	Bringsholm, Michael; Lavlund, Martin	Titel	Doping og brug af andre præstationsfremmende midler blandt licensryttere under Danmarks Cykle Union: en statistisk analyse
Titel	Doping i sportsverdenen	Förlag/år	Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2003 (Sociologisk rapportserie, nr. 12, 2002)
Förlag/år	Köpenhamn: Greve M&M Forlag, 1995	Författare	Kryger Pedersen, Inge; Benjaminsen, Lars
Författare	Eichberg, Henning; Bygballe, Finn; Møller, Søren (red)	Titel	Doping og brug af andre præstationsfremmende midler blandt licenstryttere under Danmarks Cykle Union: en statistisk analyse
Titel	Demokrati og kropslighed	Förlag/år	Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2003 (Sociologisk rapportserie, nr. 12, 2002)
Förlag/år	Slagelse: Bavnepanke, 1998	Författare	Møldrup, Claus
Abstract	Ett kapitel behandlar ”doping och demokratins kropp”.	Titel	Den medicinerede normalitet
Författare	Eichberg, Henning; Vestergaard Madsen, Bo (red)	Förlag/år	Köpenhamn: Gyldendal, 1999
Titel	Idrættens enhed eller mangfoldighed	Författare	Møldrup, Claus
Förlag/år	Århus: Klim, IFO, 2002	Titel	Den medicinerede normalitet
Abstract	Ett kapitel handlar om doping i dansk elitidrott (av Inge Kryger Pedersen).	Förlag/år	Köpenhamn: Gyldendal, 1999
Författare	Idorn, John	Förlag/år	Köpenhamn: Gyldendal, 1999
Titel	Idrætten: et spejl af samfundet?		
Förlag/år	Köpenhamn: Alinea, 2000		
Abstract	Boken tar bl a upp idrott och doping.		

Författare	Møller, Verner	Förlag/år	Bø: Telemarksforskning, 1994
Titel	Sport og doping: analyse af en aktuel hysteri		
Ingår i	Idrættshistorisk Årbog 1998/ redigerad av J. Hansen, N. Ginderslev	Författare	Tangen, Jan Ove; Breivik, Gunnar
Förlag/år	Odense: Odense Universitetsforlag, 1999	Titel	Spillstrategier og dopingmisbruk
		Ingår i	Et valg – mange grunner
		Förlag/år	Bø: Telemarksforskning, 1994
Författare	Møller, Verner	Författare	Ullberg, Agneta
Titel	Dopingdjævlén – analyse af en hed debat	Titel	På väg mot omvärlden?: en tvärssektoriell studie av drogsituationen i Götene kommun
Förlag/år	Köpenhamn: Gyldendal, 1999	Förlag/år	Lidköping; Götene: Lokala hälso- och sjukvården, 1996
Abstract	Författaren menar att dopingdebatten kring skandalen i Tour de France 1998 var onyanserad och oförståelig. Møller diskuterar orsakerna till att doping förekommer inom elitidrotten, och orsakerna till de häftiga reaktionerna från medier och publik.	Författare	Wichstrøm, Lars
		Titel	Hvem?, hva?, hvor?: om ungdom og idrett: en landsdekkende surveyundersøkelse
Författare	Nilsson, Kristian	Förlag/år	Oslo: UNGFORSK, Kulturdepartementet, Norges forskningsråd, 1995
Titel	Assumed Swedishness: reactions to fair play violations	Abstract	Detta är en landstäckande undersökning (Norge) som utförts av UNGforsk, Program for ungdomsforskning, på uppdrag fra Kulturdepartementet.
Ingår i	Identity dynamics and the construction of boundaries/ redigerad av Bo Petersson & Eric Clark		
Förlag/år	Lund: Nordic Academic Press, 2003	Författare	Werge, Lars
Ämnesord	Ludmilla Enquist, doping, doping in sports, women athletes	Titel	Den olympiske bombe
Författare	Nymark, Johannes	Förlag/år	Århus: Klim, 2000
Titel	Verdas viktigaste bagatell: essay om fotboll og globalisering	Abstract	Boken tar upp ett antal exempel på hur doping och korruption är en del av idrottsvärlden både i och utanför Danmark.
Förlag/år	Oslo: Samlaget, 2002		
Abstract	Detta är en bok om fotboll på ont och gott och om fotbollens roll i den moderna, globaliserade världen. I ett tillägg tar författaren upp problem som följer i kölvattnet efter fotbollen. Det handlar om makt och politik, medias fokusering, samt om barnarbete och doping.		
Författare	Tangen, Jan Ove; Bergsgard, Nils, Asle		
Titel	To dope or not to dope. Rapport 1, En kartlegging av dopingmisbruk i et idrettsmiljø /Rapport nr 80		
Förlag/år	Bø: Telemarksforskning, 1994		
Författare	Tangen, Jan Ove; Bergsgard, Nils, Asle		
Titel	”To dope or not to dope”: a summary of two studies on doping abuse in Norwegian sport and exercise		
Förlag/år	Bø: Telemarksforskning, 1994 [Oslo: Norwegian Confederation of Sports, 1994]		
Författare	Tangen, Jan Ove		
Titel	Forskjeller som gjør forskjell		
Ingår i	Et valg – mange grunner		

Psykologi, psykiatri, rättsmedicin, socialt arbete, alkohol-, drog-, ungdoms- och beroendeforskning (beteendevetenskap)

Författare	Andersson, Barbro; Hibell, Björn
Titel	Skolelevers drogvannor 1994
Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 1995
Författare	Andersson, Barbro; Hibell, Björn
Titel	Skolelevers drogvannor 1995
Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 1995
Författare	Andersson, Barbro; Grönberg, Katarina; Hibell, Björn
Titel	Skolelevers drogvannor 1997
Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 1998

Författare	Andersson, Barbro; Hibell, Björn; Sandberg, Bo		brukligt, ur ett brottsperspektiv. Det innebär att man försöker se vilka konsekvenser våldet har för hälsan. Man undersöker samhällsfenomen som orsaker till våld. Ett kapitel handlar om droger och våld.
Titel	Skolelevers drogvanor: tabeller med sammanfattande kommentarer. 1999		
Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 2000		
Författare	Andersson, Barbro	Författare	Folkhälsoinstitutet, Apoteksbolaget
Titel	Svenska elevers drogvanor från sexan till nian	Titel	Män, muskler och ideal
Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 2003	Förlag/år	Stockholm: Folkhälsoinstitutet, Apoteksbolaget, 1997
		Ämnesord	anabola steroider, drogmissbruk, idrott, sport: allmänt, sociala frågor, alkohol, narkotika, anabolic steroids: adverse effects, drug abuse
Författare	Bergman, Sisko	Författare	Forskningsrådsnämnden
Titel	Anabola steroider: kunskaper, attityder och erfarenheter: en enkätundersökning bland gymnasieelever i Sölvesborg	Titel	Liten större, störst – forskare diskuterar anabola steroider/ redigerad av Gun Leander
Förlag/år	Kristianstad: Institutionen för pedagogik och metodik, Högskolan, 1995	Förlag/år	Stockholm: Forskningsrådsnämnden, 1994
Författare	Dåderman, Anna Maria	Författare	Guttormsson, Ulf; Hibell, Björn; Pettersson, Bertil
Titel	Flunitrazepam and violence: psychiatric and legal issues	Titel	Gymnasieelevers doping- och drogvanor 1994: en undersökning av doping-, alkohol- och narkotikavanor i sju kommuner och ett län
Förlag/år	Stockholm, 2000	Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 1995
Författare	Fahlke, Claudia	Ämnesord	drogmissbruk, alkoholmissbruk, värnpliktiga Sverige, sociala frågor, militärväsen
Titel	Alcohol consumption in the rat: modulation by adrenal steroids and alic dopamine	Förlag/år	Stockholm: Folkhälsoinstitutet, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 1995
Förlag/år	Göteborg, 1994		
Författare	Figved, Svein-Erik; Thoresen, Trine	Författare	Guttormsson, Ulf
Titel	Ungdom som havner i dopingmiljøet risikerer mye mer enn helse: jobber du med noen som kanskje er i faresonen?	Titel	Värnpliktigas doping-, alkohol och narkotikavanor: en undersökning på F16, IB1 och S1, 1995
Förlag/år	Rud: Norges idrettsforbund og olympiske komite, 1997	Förlag/år	Stockholm: Folkhälsoinstitutet, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 1995
Abstract	Ett undervisningsunderlag från Norges idrottsförbund och från den olympiska kommittén.		
Författare	Fitzhugh, Karla	Författare	Guttormsen, Ulf; Andersson, Barbro; Hibell, Björn
Titel	Steroider	Titel	Ungdomars drogvanor 1994-2003: intervjuer med 16-24-åringar
Förlag/år	Holte: Flachs, 2003	Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 2004
Abstract	Boken beskriver steroider och vem som riskerar att bli en brukare av preparaten. Vidare beskrivs fysiska, psykiska och känslomässiga effekter av anabola steroider.		
Författare	Folkhälsoinstitutet	Författare	Haug, Egil; Mørland, Jørg; Olaisen, Bjørnar
Titel	Folkhälsoperspektiv på våld: en beskrivning av våldet och det våldsförebyggande arbetet i Sverige	Titel	Androgene-anabole steroider (AAS) og vold
Förlag/år	Stockholm: Folkhälsoinstitutet, 1995	Förlag/år	Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, 2004
Abstract	Rapporten försöker se våldet ur ett folkhälsoperspektiv istället för vad som är		

Författare	Helling, Stig				
Titel	Steroider och starka män: en djupintervjuundersökning				kropp. Nästan 2 % vet var man kan skaffa anabola steroider i Sollefteå.
Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Folkhälsoinstitutet, 1994	Författare	Jansson, Stefan		
Abstract	Rapporten utgörs av fallstudier. Rapportens målsättning är att ge en fördjupad kunskap om hur och varför doping används utanför idrotten. Undersökningens uppläggning och genomförande: Missbrukarnas bakgrund, kroppsbygge som livsprojekt, kroppsbygge som livsstil, den första kontakten med AAS, önskvärda effekter av AAS-missbruk, rusets och övriga effekter av AAS, AAS och sexualitet, aggressivitet och alkohol, biverkningar av AAS samt reaktioner vid uppehåll.	Titel	Dopingmissbruk bland högstadie- och gymnasieelever i Laxå kommun		
		Förlag/år	Örebro: Örebro läns landsting, 1996		
		Författare	Moberg, Tommy		
		Titel	Anabola steroider: Göteborgselevers doping- och drogvanor: attityder och erfarenheter: resultat från en undersökning i gymnasieskolan vårterminen 1994		
		Förlag/år	Göteborg: Folkhälsosekretariatet, 1994		
		Författare	Moberg, Tommy		
Författare	Hovland, Anders, et al	Titel	Mandom, mod och morske män: en djupintervjuundersökning		
Titel	Doping i norske fengsler	Förlag/år	Göteborg: Folkhälsosekretariatet, 1995		
Förlag/år	Kriminalomsorgens utbildningscenter, 1999	Författare	Moberg, Tommy		
		Titel	Anabola steroider som psykoaktiv drog: en kunskapsökande djupintervjustudie över missbrukare av anabola steroider		
Författare	Hvitfeldt, Thomas; Andersson, Barbro; Hibell, Björn	Förlag/år	Göteborg, 1996		
Titel	Skolelevers drogvanor 2001; CAN rapport, nr 67	Författare	Okstad, Asbjørn; Solli, Egil		
Förlag/år	Stockholm, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 2002	Titel	Sammendragsrapport: Uttesting av forståelsemodeller for dopingbruk og kartlegging av dopingbruk (finns på engelska)		
		Förlag/år	Rud: The Norwegian Confederation of Sports, Steinkjer: Nord-Trøndelag Research Institute, 1994		
Författare	Hvitfeldt, Thomas; Andersson, Barbro; Hibell, Björn	Abstract	Rapporten är ett led i Norges idrottsförbunds forskning och dokumentationsprogram inför dopingarbetet 1993-1997.		
Titel	Skolelevers drogvanor 2003; CAN rapport, nr 77				
Förlag/år	Stockholm, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), 2004				
		Författare	Okstad, Asbjørn (et al)		
Författare	Jacobsson, Iwona	Titel	Dopingbruk i Forsvaret: en undersøkelse av omfang og variasjoner		
Titel	Undersökning av dopingvanor hos ungdomar i Sollefteå kommun: hösten 1995	Förlag/år	Steinkjer: Nord-Trøndelagsforskning, 1995		
Förlag/år	Sollefteå: Utvecklingsenheten, Kramfors Sollefteå hälso- och sjukvård, Landstinget Västernorrland, 1996	Författare	Okstad, Asbjørn (et al)		
Abstract	Syftet med denna undersökning var att ta reda på hur stor andel ungdomar i Sollefteå som har använt/använder doping preparat och vilka kunskaper de har om anabola steroider och tillväxthormon. 500 ungdomar fick en enkät. Resultatet visar att 2 % någon gång använt anabola steroider. 1/4 brukar träna 3-4 gånger i veckan eller mer. Nästan hälften instämmer på frågan om dopingpreparaten leder till aggressivitet. 4 % skulle kunna använda dopingmedlen för att vinna en idrottstävling och 5 % för att få vackrare	Titel	Dopingbruk i registrerte helsestudio: en undersøkelse av omfang og variasjoner		
		Förlag/år	Steinkjer: Nord-Trøndelagsforskning, 1995		
		Författare	Olaisen, Bjørnar (et al)		
		Titel	Om sammenhengen mellom visse dopingmedler og vold (rapport till Justis- og politidepartementet)		
		Förlag/år	Oslo: Justis- og politidepartementet, 2004		

Författare Ommundsen, Yngvar
Titel Prestasjonsmotivasjon og regeletterleving blant toppidrottsutøvere: forslag til studie av forholdet mellom motivasjonelt målperspektiv og risikovillighet med hensyn på egen anvendelse av illegal prestasjonsfremmende praksis
Förlag/år Bø: Telemarksforsking, 1994

Författare Samuelsson, Jan
Titel Anabol attack: om doping och droger, gymkultur och skönhetsideal
Förlag/år Örebro: Hertting kunskapsproduktion, 1998
Ämnesord bodybuilding, anabola steroider, doping, doping in sports, anabolic steroids, idrott, sport: allmänt, psykiatri, drogberoende, drogmisbruk

Författare Thiblin, Ingemar
Titel Anabolic androgenic steroids and violence: medicolegal and experimental study (Avhandling)
Förlag/år Stockholm, 1999
Abstract Thiblin har studerat 48 män, som alla använt sig av anabola androgena steroider (AAS). Källmaterialet har utgjorts av polisutredningar, domar, rättspsykiatriska utredningar, sjukhusjournaler och obduktionsprotokoll. Thiblin visar på ett samband mellan olika våldsytringar och särskilda beteendeförändringar, som i sin tur kan kopplas till olika faser av steroidanvändningen.

Historia

Författare Barrett, Norman
Titel Den olympiske ånd (översatt av Grit Helleman, bearbetad av Poul Erik Andersen)
Förlag/år Holte: Flachs, 1995
Abstract Behandlar olika aspekter av OS, doping och fusk inkluderat.

Författare Gifford, Clive
Titel Doping og sport (översatt av Leif Schack-Nielsen)
Förlag/år Holte: Flachs, 2004
Abstract Handlar om varför idrottare dopar sig och om dopingens historia.

Författare Hansen, Jørn; Skovgaard, Thomas (red)
Titel Sportens væsen og ovæsen: Idrættens historisk årbog; 17
Förlag/år Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2002

Författare Connolly, Sean
Titel Hvad du bør vide om steroider (redigerad av Ruth B. Ludvigsen, översatt av Grit Helleman)
Förlag/år Holte: Flachs, 2001
Abstract Boken behandlar dopingens historia, miljö, steroidindustrin, lagstiftningen och livsstilen.

Författare Ljungqvist, Arne
Titel Doping förr, nu och i framtiden
Ingår i Studier i idrott, historia och samhälle/redigerad av Johan R. Norberg
Förlag/år Stockholm: HLS, 2000

Författare Poulsen, Birte; Pedersen, Poul (red)
Titel Den græske olympiade
Förlag/år Århus: Tidskriften Sfinx, 2004
Abstract Boken behandlar olika aspekter av de olympiska spelen, bl a fusk, korruption och doping.

Etik, filosofi

Författare Breivik, Gunnar
Titel Idrett og verdier i det høymoderne samfunn
Ingår i Idræt og etik/redigerad av K. Jørgensen, E. Trangbæk
Förlag/år Köpenhamn: Center for Idrætsforskning, 1998

Författare Dige, Morten
Titel Den genskabte menneske: en filosofisk undersøgelse af genetisk manipulation med mennesker
Förlag/år Köpenhamn: Munksgaard, 2003

Författare Lindfelt, Mikael
Titel Idrott och moral: reflexioner över idrottens ideal
Förlag/år Nora: Nya Doxa, 1999

Författare Loland, Sigmund
Titel Doping, blood analysis and fair play: ethical considerations
Ingår i International Symposium on Drugs in Sport (2:1993). Lillehammer
Förlag/år Oslo: Pensumtjeneste, 1994

Författare Loland, Sigmund (red)
Titel Toppidrettens pris: en debattbok
Förlag/år Oslo: Universitetsforl, 1998
Abstract Boken utmanar elitidrotten med ett antal kritiska frågor. Elva forskare diskuterar elitidrotten som ett uttryck för sociala, kulturella och mänskliga värderingar.

Författare Ravn, Jørn; Hansen, Lene (red)
 Titel Sport og teknologi
 Förlag/år Köpenhamn: Thorup, Teknologinævnet, 1994

Abstract Diskuterar olika typer av teknologier inom idrotten. Doping av behandlas av Finn Mikkelsen: "Doping sætter livet på spil".

Författare Tamburrini, Claudio M.
 Titel Fører legaliseringen av profftboksing til legalisering av doping?
 Ingår i I bevegelse: et festskrift til Gunnar Breivik på hans 60-årsdag/ redigerad av Vegard Fusche Moe och Sigmund Loland
 Förlag/år Oslo: Gyldendal undervisning, 2003

Förlag/år Södertälje: Astra läkemedel, 1994
 Ämnesord sociala frågor, endokrinologi, anabola steroider, doping in sport

Författare Nilsson, Sverker
 Titel Prevention av anabola missbruk bland tonårskillar
 Förlag/år Halmstad: Folkhälsosektionen, Landstinget Halland, 1995

Abstract I Falkenberg visade en enkätundersökning bland skolor 1993 att 6 % av de tillfrågade tonårspojkarna hade använt anabola steroider. Denna rapport berättar om ett åtgärdsprogram mot bruket av anabola steroider bland tonårspojkar i Hallands län. Efter 2 år gjordes en ny enkät. Preventionsarbetet har gett resultat. Användningsfrekvensen har minskat till nästan hälften. Studien visar klart att anledningen till drogmisshandling är ambitionen att förbättra utseendet. Idrottsutövande och idrottslig inaktivitet är lika stor bland användare och icke-användare. De som använder anabola steroider har i större utsträckning använt narkotika och alkohol.

Medicin, farmakologi (med relevans för juridik, beteende- och samhällsvetenskap)

Författare André Sandberg, Åke
 Titel Doping
 Förlag/år Blentarp, BIM förlag, 2004

Författare André Sandberg, Åke; Olinder, Kristina; Berglund, Bo
 Titel Dopingfri idrott
 Förlag/år Stockholm: SISU Idrottsböcker, 2004

Abstract Boken beskriver ingående de nya dopingreglerna som Riksidrottsförbundet har antagit år 2004. Reglerna bygger på den internationella koden: World Anti-doping Code (WADC). Boken innehåller också en medicinsk genomgång av olika typer av doping. Det presenteras även en intervju med Arne Ljungqvist som bl a talar om viktiga händelser i dopinghistorien.

Författare Haug, Egil; Birkeland, Kåre I.; Hemmersbach, H.
 Titel Doping og idrettsutøvere
 Förlag/år Medicinsk årbog 2000, 2000

Författare Nilsson, Sverker
 Titel Misuse of anabolic steroids in youth: trends, attitudes and evaluation of an intervention programme
 Förlag/år Göteborg, 2003
 Ämnesord anabolic, steroids, substance abuse: therapy, adolescent behavior, substance-related disorders: epidemiology, body image, knowledge, attitudes, practice, Sweden

Författare Research on doping in sport (workshop: 2001). Oslo
 Titel Proceedings from the work-shop research on doping in sport: Norwegian university of sport and psysical education: Oslo, May 22, 2001
 Förlag/år Oslo: The Research Council of Norway, Division of Culture and Society, 2001

Författare Hemmersbach, Peter; Birkeland, Kåre I. [International Symposium on Drugs in Sport (2 : 1993). Lillehammer]
 Titel Blood samples in doping control: proceedings of the Second International Symposium on Drugs in Sport: Towards the Use of Blood Samples in Doping Control? Lillehammer, Norway, August 29-31, 1993
 Förlag/år Oslo: Pensumtjeneste, 1994

Författare Sundén, Margareta
 Titel Alkoholvanor hos befolkningen i C-län. D.2: Elever i årskurs 9
 Förlag/år Uppsala: Samhällsmedicin, Landstinget i Uppsala län, 1995

Abstract I anslutning till 1995 års nationella skolundersökning om elevens drogvanor åtog sig CAN, på beställning av landstinget i Uppsala län, att göra en utökad studie av eleverna i årskurs 9 i Uppsala län. 55 klasser, 1096 elever, har svarat på enkäten som behandlade alkohol, narkotika, doping, tobak, sniffning och våld. 3/4 av eleverna är alkoholkonsumenter.

1/20 har någon gång använt narkotika.
1/10 har en eller flera gånger sniffat. 2 %
har under den senaste terminen blivit
tvungna att uppsöka vård p g a våld i
skolan. Eleverna får sin huvudsakliga
information om droger från skolan men
även föräldrar och TV bidrog med infor-
mation.

Författare Goldberg, L.; Elliot, D.L.
Titel Offering alternatives to anabolic ste-
roids: effects on adolescent intentions
Ingår i Children and adolescents in athletic
competition – rewards and adversi-
ties/ red. av H. Heiny
Förlag/år No. 96-75529. Library of Congress
Catalog, 1996

Böcker (antologier och mono- grafier), skrifter och rapporter, publicerade internationellt, 1994- 2004

Författare Gray, Andy
Titel Doping control: the national governing
body perspective
Ingår i Drugs and doping in sport – socio-
legal perspectives/ red. av John O'Leary
Förlag/år London: Cavendish, 2001

Juridik, rättssociologi, statsvetenskap, ekonomi, social styrning (antidoping- policy-forskning)

Författare Grayson, Edward; Ioannidis, Gregory
Titel Drugs, health and sporting values
Ingår i Drugs and doping in sport – socio-
legal perspectives/ red. av John O'Leary
Förlag/år London: Cavendish, 2001

Författare Beloff, M.; Kerr, T.; Demetriou, M.
Titel Sports law
Förlag/år Oxford: Hart, 1999

Författare Houlihan, Barrie
Titel Sport and international politics
Förlag/år London: Harvester Wheatsheaf, 1994

Författare Beloff, Q.C.; Michael, J.
Titel Drugs, laws and versapaks
Ingår i Drugs and doping in sport – sociolegal
perspectives/ red. av John O'Leary
Förlag/år London: Cavendish, 2001

Författare Houlihan, Barrie
Titel Sport, policy and politics: a compe-
rative analysis
Förlag/år London: Routledge, 1997

Författare De Merode, A.; Schamasch, P.
Titel Harmonisation of methods and mea-
sures in the fight against doping/
Final report
Förlag/år Brussel: European Union, DG XII

Abstract
Houlihan undersöker olika typer och
nivåer av idrottslig styrning (policy-
making), och jämför styrningssystemen
mellan länderna: Australien, Kanada,
Irland, Storbritannien och USA. En
viktigt ämne i boken är hur den olika
styrningssystemen hanterar dopingan-
vändandet inom idrotten.

Författare European Commission
Titel Community support plan to combat
doping in sport / communication from
the Commission to the Council, the
European Parliament, the Economic and
Social Committee and the Committee of
the Regions
Förlag/år Luxembourg : Office for Official
Publications of the European Com-
munities, 1999

Författare Houlihan, Barrie
Titel Dying to win: doping in sport and
the development of anti-doping policy
Förlag/år Strasbourg: Council of Europé, 2002

Författare European Commission
Titel Doping in sport: the fight against doping
at a community level – state of play
Förlag/år Bryssel: European Commission, 1999

Författare Houlihan, Barrie
Titel Doping and sport: more problems than
solutions?
Ingår i Sport and society: a student introduc-
tion/ red. av Barrie Houlihan
Förlag/år London: Sage, 2003

Författare Foster, Ken
Titel The discourses of doping: law and
regulation in the war against drugs
Ingår i Drugs and doping in sport – sociolegal
perspectives/ red. av John O'Leary
Förlag/år London: Cavendish, 2001

Abstract
Artikeln diskuterar etiska skäl som
brukar användas mot doping. Författa-
ren ifrågasätter delvis dessa skäl. Arti-
keln behandlar också lagtekniska aspek-
ter, utvecklingen av det internationella
samarbetet samt lyfter fram problem och
möjligheter i en framtida antidopingpo-
licy.

Författare	Kaufmann-Kohler, Gabrielle				
Titel	Arbitration at Olympics: issues of futsal-track dispute resolution and sports law	Ingår i	'Problems'		Drugs and doping in sport – socio-legal perspectives/ red. av John O'Leary
Förlag/år	London: Kluwer Law International, 2001	Förlag/år			London: Cavendish, 2001
Abstract	Boken behandlar den under olympiska spelen ad-hoc-tillsatta divisionen av CAS (Court Arbitration for Sport). Domstolens funktioner beskrivs och olika fall som avgjorts i divisionen diskuteras. Vidare behandlas principen om strikt ansvar ("strict liability") vid dopingbrott.	Författare	Pencier, Joseph de; Vrijman, Emile		
		Titel	Legal bibliography: drug testing and sport		
		Förlag/år	Gloucester, Ont: Sport Information Resource Centre, 1995		
		Författare	Permanent World Conference on Anti-Doping in Sport (4th : London). 1993		
Författare	Keech, Marc	Titel	The social context of doping : the fourth Permanent World Conference on Anti-Doping in Sport, 5-8 September 1993, London, United Kingdom		
Titel	Money, morality or the morgue? Educational consideration in the politics of anti-doping policies of sport	Förlag/år	London, 1994		
Ingår i	Issues and values in sport and leisure cultures/ red. av Marc Keech och Graham McFree	Författare	Preuss, H.		
Förlag/år	Oxford: Meyer & Meyer Sport, 2000	Titel	Economics of the Olympic Games: hosting the games from 1972-2000		
Författare	Macintosh, D.; Haws, D.	Förlag/år	Sydney: Walla Walla Press, 2000		
Titel	Sport and Canadian diplomacy	Författare	Ruggiero, V.; South, N.		
Förlag/år	Toronto: McGill-Queen's University Press, 1994	Titel	Eurodrugs: drug use, markets and trafficking in Europe		
Författare	McArdle, David	Förlag/år	London: UCL Press, 1995		
Titel	'Sa it ain't so, Mo.' International performers perceptions of drug use and the Diane Modahl affair	Författare	Siekman, Robert C. R.; Soek, Jan willem; Bellani, Andrea (red)		
Ingår i	Drugs and doping in sport – socio-legal perspectives/ red John O'Leary	Titel	Doping rules of international sports organisations		
Förlag/år	London: Cavendish, 2001	Förlag/år	Hague: T.M.C. Asser; London: Kluwer Law, 1999		
Författare	O'Leary, John	Abstract	Boken innehåller grundläggande internationella regler kring doping inom lagar).		
Titel	The regulation of drug use in sport	Författare	Soek, Jan Willem		
Ingår i	Sports law/ redigerad av S. Gardiner, F. Felix, M. James, R Welch, J. O'Leary	Titel	The fundamental rights of athletes in doping trials		
Förlag/år	London, Cavendish, 1998	Ingår i	Drugs and doping in sport – socio-legal perspectives/ red. av John O'Leary		
Författare	O'Leary, John (red)	Förlag/år	London: Cavendish, 2001		
Titel	Drugs and doping in sport: sociolegal perspectives	Författare	Tarasti, Lauri		
Förlag/år	London, Cavendish, 2001	Titel	Legal solutions in international doping cases: awards by the IAAF Arbitration Panel 1985-1999		
Abstract	Boken analyserar rättssociologiska (socio-legal) och politiska frågor som är relaterade till doping inom idrotten. Innehållet består av ett antal artiklar skrivna av akademiker, praktiker och administratörer. Författarnas perspektiv utmanar och kritiserar vedertagna rättsliga och politiska uppfattningar angående regleringen av doping inom idrotten.	Förlag/år	Milano: SEP Editrice, 2000		
		Abstract	Boken behandlar dopingfall som behandlats i IAAF:s Arbitration Panel mellan åren 1985 och 1999.		
Författare	O'Leary, John	Författare	Vrijman, E.N.		
Titel	Doping Solutions and the Problem with	Titel	Harmonisation: a bridge too far? A commentary on current issues and		

	problems	Förlag/år	Cambridge: Independence, 1995
Ingår i	Drugs and doping in sport: socio-legal perspectives/ red. av John O'Leary	Abstract	Del ett av boken behandlar våld inom idrotten, bl a fotbollens huliganer. Den andra delen handlar om doping inom idrotten. Författaren diskuterar exempelvis varför vissa idrottare dopar sig och belyser regelapparaterna kring doping. Undersökning bygger på regeringsrapporter, statistik, tidningsartiklar, och enkäter, samt litteratur från lobbygrupper och välgörenhetsorganisationer.
Förlag/år	London: Cavendish, 2001		
Författare	Wilson, Wayne, Derse, Edward (red)	Författare	Hughes, B.
Titel	Doping in elite sport: the politics of drugs in the Olympic movement	Titel	Medicalised bodies
Förlag/år	Champaign, Ill; Leeds: Human Kinetics, 2000	Ingår i	The body culture and society: an introduction/ redigerad av P. Hancock (et al)
Abstract	Författarna fokuserar etiska, rättsliga och politiska frågor i relation till doping bland elitidrottare. Boken är indelad i tre delar: (1) (medicinsk) vetenskap, historia och etik; (2) den sociala kontexten; (3) doping och politik, samt dopingkontroll. De etiska frågorna löper som en röd tråd genom hela skriften. Boken emanerar ur en konferens 1998 som arrangerades av Amateur Athletic Foundation of Los Angeles.	Förlag/år	Buckingham: Open University Press, 2000
Författare	Yesalis, E. Charles; Cowart, Virginia S.	Författare	Kew, F.
Titel	The steroid game	Titel	Sport: social problems and issues
Förlag/år	Champaign, Ill: Human Kinetics, 1998	Förlag/år	Oxford: Butterworth-Heinemann, 1997
Abstract	Författarna diskuterar problem med doping, man föreslår lösningar samt redovisar hur man anser att idrotten kan gå före nationella stater i antidopingarbetet.	Författare	Malcolm, D.
Författare	Yesalis, E. Charles (red)	Titel	White lines, grass and the level playing field
Titel	Anabolic steroids in sport and exercise	Ingår i	Singer and Friedlander's Review: 1997-98 Season
Förlag/år	Champaign, Ill: Human Kinetics, 2000	Förlag/år	London: Singer and Friedlander Investment Funds Ltd.
Ämnesord	doping, anabola steroider, health aspects, doping in sports	Författare	Monaghan, Lee F.
		Titel	Bodybuilders, drugs and risk
		Förlag/år	New York: Routledge, 2001
		Abstract	Boken undersöker den subkultur som många kroppsbyggare rör sig inom. Undersökningen bygger på deltagande observation och intervjuer. Studien utgår från kroppsbyggarens perspektiv och försöker beskriva hur kroppsbyggaren upprätthåller sin sociala identitet och kompetens, hur han/hon hanterar risken med att bruka steroider och andra droger, hur kroppsbyggaren uppfattar kopplingen mellan steroider och våld samt hur han/hon ser på sin muskulösa kropp. Utifrån undersökningen ifrågasätter författaren den gängse uppfattningen om att kroppsbyggandet emannerar från en maskulinitets kris eller en osäkerhet kring konststillhörighet.
Sociologi, kultur och samhälle (samhällsvetenskap)			
Författare	Adolphsen, Jens	Författare	Mugford, Stephen; Mugford, Jane; Donnelly, David
Titel	Internationale dopingtrafen	Titel	Social research project: athletes' motivations for using or not using performance enhancing drugs
Förlag/år	Tübingen: Mohr Siebeck, 2003	Förlag/ort	Canberra (ACT): Australian Sports Drug Agency, 1999
Författare	Coakly, J.; Hughes, R.		
Titel	Deviance in sport		
Ingår i	Sport in society: issues and controversies/ redigerad av J. Coakly		
Förlag/år	St. Louis: Mosby, 1994		
Författare	Coomber, Ross		
Titel	Contradiction and complexity		
Ingår i	Drugs – cultures, controls & everyday life/ redigerad av Nigel South		
Förlag/år	London: SAGE, 1999		
Författare	Donnellan, Craig		
Titel	Drugs and violence in sport: issues for the nineties		

Abstract Rapporten bygger på djupintervjuer av idrottare som kan anses befinnas i riskgrupper för att bruka prestationshöjande otillåtna substanser. Bland annat visar deras resultat att väldigt fokuserade och kontrollerade idrottare som använder idrotten som trygghet och försörjningskälla ligger i en riskgrupp.

Författare Phillips, W. Nathaniel
Titel Doping: medicinbruk inom idrotten
Förlag/år Horten: Hilon, 1996

Författare Waddington, Ivan
Titel Sport, health and drugs: a critical sociological perspective
Förlag/år London: E & FN Spon, 2000
Abstract Bokens andra del handlar om doping, och dopingens utveckling kopplas till den medicinska professionen och idrottsläkarna. Tour de France används som ett case för att närmare belysa doping inom idrott. Waddington diskuterar också politiska och ekonomiska orsaker till framväxten av doping. Han för vidare ett resonemang om en möjlig framtida policy, där han tar intryck av moderna strategier kring narkotikapolitics.

Psykologi, psykiatri, rättsmedicin, socialt arbete, alkohol-, drog-, ungdoms- och beroendeforskning (beteendevetenskap)

Författare Donovan, R.J.; Egger, G.
Titel Drug testing in sport: a review and model for effective control
Förlag/år Perth (WA): Health Promotion Evaluation Unit, Australian Sport Drug Agency, University of Western Australia, 1998

Abstract Författarna sammanställer beteendevetenskaplig empirisk forskning kring idrottares attityder och värderingar avseende doping. Vidare utvecklas en teoretisk modell som bygger på socialkognitiva begrepp, faktorer som påverkar rädsla för att bli anklagad/åtalad, samt instrumentella och normativa förhållningssätt. Med hjälp av modellen och empiriska data visade man att idrottarens attityd till doping påverkades av följande faktorer: individuella faktorer, hotfaktorer (att åka fast), vinstfaktorer, referensgrupp-influenser, individuell moral samt legitimitet.

Författare Fitzhugh, Karla

Titel Steroids
Förlag/år East Sussex: Hodder Wayland, 2003
Abstract Boken beskriver steroider och vem som riskerar att bli en brukare av preparaten. Vidare beskrivs fysiska, psykiska och känslomässiga effekter av anabola steroider.

Författare PMP Consultancy report to the European Union
Titel The effects of doping on young sportspeople
Förlag/år Manchester: PMP, Consultancy, 2001

Historia

Författare Lukas, Scott E.
Titel Steroids
Förlag/år Hillside, N.J.: Enslow Publishers, 1994
Abstract Boken behandlar steroidernas historia, vem som använder dem, deras rättsliga status och deras påverkan på psyket t ex i form av beroende.

Författare Lyberg, Wolf
Titel History and facts
Förlag/år Lausanne: International Olympic Committee, 1996

Författare Riordan, J.
Titel Communist sports policy: the end of an era
Ingår i National sports policies: an international handbook/ redigerad av L. Chalip, A. Johnson, L. Stachura
Förlag/år Westport, Conn: Greenwood Press, 1996

Etik, filosofi

Författare European Group on Ethics in Science and New Technologies
Titel Adoption of an opinion on doping in sport: press dossier
Förlag/år Bryssel: European Commission, 1999

Författare Grayson, E.
Titel Ethics, injuries and the law in sports medicine
Förlag/år London: Butterworth-Heinemann Medical, 1999

Författare Hoberman, John Milton
Titel Mortal engines: the science of performance and the dehumanisation of sport
Förlag/år Caldwell, N.J.: Blackburn Press, 2001

Författare Miah, Andy
Titel Genetically modified athletes: bio medical ethics, gene doping and sport

Förlag/år	London: Routledge, 2004	Abstract	Boken går igenom den historiska utvecklingen av prestationshöjande dopingpreparat inom idrotten, kliniska och medicinska metoder att upptäcka dopingsubstanser, rättsliga aspekter på dopingproblematiken samt utvecklingen av nya prestationshöjande teknologier.
Författare	Morgan, William J.; Meier, Klaus V.		
Titel	Philosophic inquiry in sport		
Förlag/år	Champaign, Ill: Human Kinetics, 1995		
Författare	Morgan, William, J.; Meier, Klaus V.; Schneider, Angela, J (red)	Författare	British Medical Association
Titel	Ethics in sport	Titel	Drugs in sport: the pressure to perform/ redigerad av Laura Conway, David Morgan
Förlag/år	Champaign, Ill.: Human Kinetics, 2001	Förlag/år	London: BMJ Books, 2002
Abstract	Olika etiska aspekter av idrottandet berörs av över 30 olika författare, bl a fusk inom idrotten.	Abstract	Denna rapport behandlar den aktuella situationen avseende prestationshöjande preparat inom idrotten och avseende utskrivningen av prestationshöjande mediciner till idrottare. Framförallt fokuserar boken läkarens roll och ansvar i den idrottsliga dopingproblematiken, men även olika policyinstrument tas upp och diskuteras.
Författare	Munthe, Christian		
Titel	Selected champions: making winners in the age of genetic technology		
Ingår i	Values in sport: elitism, nationalism, gender equality and the scientific manufacturing of winners/ redigerad av Torbjörn Tännsjö och Claudio M. Tamburrini	Författare	Dirix, A.; Sturbois, X.
Förlag/år	London: Spon, 2000	Titel	The first thirty years of the International Olympic Committee Medical Commission
Ämnesord	sports: moral, ethical, social aspects, idrottssociologi, idrott, etik, sport, sociologi	Förlag/år	Lausanne: IOC, 1998
Författare	Tamburrini, Claudio M. (red)	Författare	Dutton, K.R.
Titel	Whats wrong with doping?	Titel	The perfectible body
Ingår i	Values in sport: elitism, nationalism, gender equality and the scientific manufacturing of winners/ redigerad av Torbjörn Tännsjö och Claudio M. Tamburrini	Förlag/år	London: Casell, 1995
Förlag/år	London: Spon, 2000	Författare	Greenhaven Press
Ämnesord	sports: moral, ethical, social aspects, idrottssociologi, idrott, etik, sport, sociologi	Titel	At issue series: Drugs and sports
Författare	Tännsjö, Torbjörn; Tamburrini, Claudio M. (red)	Förlag/år	Greenhaven Press, 2000
Titel	Values in sport: elitism, nationalism, gender equality and the scientific manufacturing of winners	Författare	Griffiths, Paul; Bacchus, Lorraine
Förlag/år	London: Spon, 2000	Titel	Use of anabolic steroids and other doping substances outside competitive sport
Ämnesord	sports: moral, ethical, social aspects, idrottssociologi, idrott, etik, sport, sociologi	Förlag/år	Europarådet: p-PG, 1998 (5)
Medicin, farmakologi (med relevans för juridik, beteende- och samhällsvetenskap)		Författare	Lenahan, Pat
Författare	Bahrke, Michael S., Yesalis, E. Charles (red)	Titel	Anabolic steroids: and other performance enhancing drugs
Titel	Performance-enhancing substances in sport and exercise	Förlag/år	New York: Taylor & Francis, 2003
Förlag/år	Champaign, IL: Human Kinetics, 2002	Abstract	Boken behandlar det ökade bruket av anabola steroider utanför elitidrotten. Författaren går igenom steroidernas sociala historia, medicinska effekter av missbruk, steroider och samhälle, steroider ur ett idrottsperspektiv samt intervention i hälsofrågor.
		Författare	Monroe, Judy
		Titel	Steroid drug dangers
		Förlag/år	Enslow Publishers, 2000

Abstract	Boken tar upp biverkningar på kort och lång sikt av steroidbruk. Författaren refererar till flera olika autentiska fall.	Titel	Doping i Danmark: en hvidbog
		Förlag/år	Köpenhamn: Kulturministeriet, 1999
Författare	Mottram, David R.	Titel	Eliteidrott i Danmark/ rapport
Titel	Drugs in sport	Förlag/år	Kulturministeriet, 2001
Förlag/år	New York: Routledge, 2003	Abstract	Ett kapitel handlar om doping.
Abstract	Denna bok undersöker ämnet doping inom idrotten utifrån medicinska, sociala och politiska perspektiv. Den innehåller också en gedigen beskrivning av olika dopingpreparat och deras effekter. Dessutom diskuteras varför doping används inom idrotten.	Titel	Utkast til lov om organisering av kontroll- og påtalevirksomhet i saker om doping
		Förlag/år	Oslo: Kultur- og kirkedepartementet, 2001. (Elektronisk utgåva: www.odin.dep.no)
Författare	Wright, James E.; Cowart, Virginia S.	Titel	Drogutvecklingen i Sverige: rapport 2001:63/ CAN
Titel	Altered states: the use and abuse of anabolic steroids	Förlag/år	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Folkhälsoinstitutet, 2001
Förlag/år	Indianapolis, Ind.: Masters Press, 1994		
Offentligt tryck, Skandinavien, 1994-2004			
Titel	SOU 1996:126 – Doping i folhälso-perspektiv: betänkande	Titel	Narkotika, dopingmedel och hälsofarliga varor. 6:e upplagan. Stockholm & Göteborg:
Förlag/år	Stockholm: Fritzes, 1996	Förlag/år	Svenska Carnegie Institutet & Svenska Narkotikapolisföreningen, 2002
Ämnesord	folkhälsa, doping, medicin preventiv, idrott, doping in sports	Titel	Ds 2002:4 - Handlingsplan mot doping inom idrotten
Titel	Doping	Förlag/år	Stockholm: Fritzes; Näringsdepartementet, Regeringskansliet, 2002
Förlag/år	Stockholm: Utredningstjänsten, Riksdagens förvaltningskontor, 1995	Titel	Drogutvecklingen i Sverige: rapport 2002/ CAN
Ämnesord	folkhälsa, doping, medicin preventiv, idrott, doping in sports	Förlag/år	Stockholm: Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysningen (CAN), Folkhälsoinstitutet, 2002
Titel	Alkohol- och narkotikautvecklingen i Sverige. Rapport nr 97	Abstract	Rapporten beskriver utvecklingen av bruk och missbruk av alkohol, narkotika och andra droger. I separata kapitel beskrivs utvecklingen gällande alkohol, narkotika, psyko-farmaka, sniffning, doping och tobak.
Förlag/år	Stockholm: CAN & Folkhälsoinstitutet, 1997		
Titel	Åtgärder mot doping	Titel	Dansk elitidraet: udvevikling og fremtidsperspektiver
Förlag/år	Regeringens proposition 1998/99:3	Förlag/år	Köpenhamn, Kulturministeriet, 2003
Titel	SOU 1998:76 - Idrott och motion för livet	Titel	Missbruk av androgena steroider – prevention och behandling?
Förlag/år	Betänkande av Idrottsutredningen	Förlag/år	SBU-rapport, 03-12-29
Titel	En idrottspolitik för 2000-talet	Titel	Drogutvecklingen i Sverige: rapport 2003:71 CAN
Förlag/år	Regeringens proposition 1998/99:107	Förlag/år	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Folkhälsoinstitutet, 2003
Titel	Handlingsplan for anti-dopingarbeid i Norge		
Förlag/år	Oslo: Kulturdepartementet, 1999. (Elektronisk utgåva: www.odin.dep.no)		
Titel	Årsrapport		
Förlag/år	Toll- og avgiftsdirektoratet, 1998 (Norge)		

RIKSIDROTTSFÖRBUNDET

Idrottens Hus, 114 73 Stockholm • Tel: 08-699 60 00 • Fax: 08-699 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se • Hemsida: www.rf.se